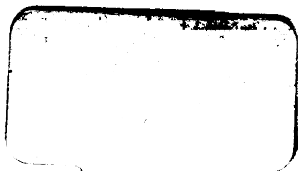

VE RI
TAS

ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1895

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JUL 28 1965

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Σκοπὸς τοῦ παρόντος βιβλίου.

Παρὰ τοῖς ἔθνεσι συμβαίνει ἐν εἰρήνῃ ὅ,τ ιπαρὰ τοῖς στρατοῖς ἐν ὥρᾳ μάχης· ἀορίστου προελεύσεως ψίθυρος, προστάγματος παρερμηνεία ἢ κινήσεως παρεξήγησις κρημνίζει καὶ τὴν ἀνδρειοτάτην στρατιὰν εἰς τὸ ὄνειδος τῆς ἥττης καὶ τοῦ ὀλέθρου τὸ βάραθρον· ὁ πανικὸς ὁ τὰς ψυχὰς τῶν στρατιωτῶν καταλαμβάνων σβύνει τὸ φῶς τῆς κρίσεως, καλύπτει τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ ἐμφαντικῶς ἐνθαρρυντικὰ διὰ τοῦ πυκνοῦ τοῦ τρόμου πέπλου, ὅλη δὲ ἐκείνη ἡ κραταιὰ πληθὺς ὑπὸ ἀσθενεστέρου ἴσως διωκομένη ἐχθροῦ οὐδὲν ἄλλο πρὸ αὐτῆς βλέπει ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀφεύκτου ἄλλως κινδύνου ἢ διὰ τῆς φυγῆς τῆς ἀσφαλέστερον συνήθως εἰς τὸν πλήρη ὄλεθρον ἀγούσης. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ὀλιγώτερον ὀξύ, ἀλλ' ἀσυγκρίτως κινδυνωδέστερον, βαθυτέρας δὲ καὶ μᾶλλον δυσεξαλείπτους ἔχων τὰς αἰτίας, δὲν εἶνε σπάνιον εἰς τῶν λαῶν τὰς καρδίας ἐν καιρῷ

εἰρήνης. Αἱ ὑπάρχουσαι δυνάμεις ἐκλύονται τότε καὶ ἄχρησται ἀπονεκροῦνται. Ἡ ἱστορία πρόχειρος κεῖται διδάσκαλος, ὅτι ὄγκοι ὑλικῆς δυνάμεως, ἀφ' ὧν ἔλειπε τὸ πνεῦμα τῆς εἰς ἑαυτοὺς πίστεως, διεσκεδάσθησαν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθησαν ὑπὸ ἀσθενοῦς μὲν ὑλικῶς, ἀλλ' ἠθικῶς συντεταγμένου πολεμίου γείτονος. Μὴ δέ τις νομίσῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀνακρίβεια ἢ ὑπερβολὴ ἐν τῇ συγκρίσει ταύτῃ· διότι ἔχει καὶ ἡ εἰρήνη, ὡς ἡ μάχη, τὰς συγκρούσεις αὐτῆς, μάλιστα ἀδιαλείπτους, πεισματωδεστέρας καὶ σπουδαιοτέρας, καὶ ἂν ἐν αὐταῖς δὲν χύνεται αἷμα, ὑπορρέει ὅμως οὐχ ἧττον ἀφθόνως τὸ αἷμα τῶν ἐθνῶν καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὅστις δὲν ἔχει τὴν πρόνοιαν νὰ φράξῃ τοὺς πόρους, δι' ὧν ἀπόλλυται λεληθότως ἡ ζωή του.

Πρωτίστην ὑπολαμβάνω ἀφορμὴν παρ' ἔθνει τινὶ τοῦ ἐν εἰρήνῃ πανικοῦ τὴν ἄγνοιαν τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχουσῶν δυνάμεων, εἰς ταύτην δὲ κυρίως ἀποδίδω τὸ γεγονός, ὅτι τοῦ σάρακος τούτου τὴν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἠρχίσαμεν νὰ δοκιμάζωμεν λεληθότως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀπὸ δεκαπενταετίας καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ Βασιλείου καὶ οἱ ἐκτὸς αὐτοῦ Ἕλληνες· οὗτοι μὲν συγχέοντες τὸ Κράτος πρὸς τὸ ἔθνος βαρύνουσι τοῦτο μὲ τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνου, οἱ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ ἀπερροφημένοι τοῦ δέοντος πέραν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, ὧν τὸν ἀληθῆ σκοπὸν παρέτρεψεν εἰς ταπεινότατον εὐτελεστάτων φιλοδοξιῶν στάδιον ἀκόλαστος καὶ στενοκέφαλος δημοκοπία, δὲν βλέπουσι τήν τε ἐκτὸς τοῦ βασιλείου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ

ἔθνους. Ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ταύτῃ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἰσχύος ἀσθενεστέρους ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπολαμβάνοντες καὶ ὡσεὶ ἀπέλπιδες διὰ τὸ μάταιον τῆς περαιτέρω πάλης ὑποβοηθοῦμεν ἐξ ἀδρανείας τὰς ἀξιώσεις τῶν γειτόνων, οἵτινες διὰ τοῦτο αὐθαδέστεροι ὁσημέραι ἀποβαίνοντες ἀρνοῦνται ἡμῖν οὐ μόνον τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἄκακον παρελθόν. Ἄνευ τούτου δὲν θὰ ἐσυλοῦντο αὐτοὶ οἱ τάφοι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως μεταβαπτισθῶσιν εἰς Βουλγάρους αὐτὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰ καυχήματα.

Ἡ ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς πίστις ἀσυγκρίτως ἀσθενεστέρους τῆς σήμερον ὄντας ἀνέδειξεν ἄλλοτε κραταιοτάτους, νῦν δέ, παράδοξον εἰπεῖν, ἐξησθενήσαμεν, καίτοι ἀναμφισβητήτως ἀπέβημεν ἰσχυρότεροι ἢ ἄλλοτε.

Ἐν μιᾷ δεκαπενταετίᾳ δύνανται πολλὰ νὰ συμβῶσι καὶ τῷ ὄντι ἐν τῇ τελευταίᾳ τοιαύτῃ ἐσημειώθησαν σπουδαιότατα γεγονότα· λαοὶ ὁμότυχοι ἐκέρδησαν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν· ἡ πάντας ἐξισοῦσα δουλεία ἀπετινάχθη καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἑκάστου σταδιοδρομίᾳ ἡ ἄνισος πολιτικὴ ἱκανότης τῶν κυβερνώντων ηὔρυνε τὸν μεταξὺ αὐτῶν χωρισμόν, τοῦ ἄλλοτε δὲ κοινοῦ οἴκου τὰ ἐρείπια πρόκεινται εἰς διανομήν, ἐν ᾗ δυστυχῶς τὸ δίκαιον δὲν εἶνε πάντοτε τῶν μερίδων ὁ γνώμων· αἱ ἐπὶ τοῦτο τὸ δίκαιον ἐλπίδες ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἢ ἀρκούντως δὲν ἱκανοποιήθησαν, ἤ, ὅπερ τὸ χεῖρον, σπουδαιότατα περιεκόπησαν. Ἐκ τούτου ἡ ἀποθάρρυνσις· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε πταῖσμα τοῦ ἔθνους, ὅπερ μυριοτρόπως πάντοτε ἀπέδειξε τὸ μεγαλεῖον τῆς πρὸς τὰς

θυσίας ἑτοιμότητός του καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἀκαταβλήτου πατριωτισμοῦ του, παρὰ τὸν παραγκωνισμὸν δὲ τῶν ἀναμφισβητήτων δικαίων του εἶνε καὶ μένει πάντοτε τὸ αὐτό, μεγαλοπράγμον, φιλότιμον, ὑπερήφανον, φιλόπατρι.

Ἀλλὰ τοῦτο ἀγνοοῦσιν αἱ δρῶσαι τῶν Ἑλλήνων τάξεις καὶ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἀγνοίας ἀποτέλεσμα καὶ γνώρισμα ἀσφαλέστατον εἶνε ἡ ἀσυνταξία τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων. Ἀσυνταξίαν δ' ἐννοῶ οὐ μόνον τὴν ἔλλειψιν πάσης ἀποπείρας πρὸς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν μονάδων τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν πίστιν ἐφ' ἑαυτό, ἀλλ' ὅπερ δὴ τὸ χείριστον, τὴν ἀσυνείδητον ἐνέργειαν πρὸς ἀπόσβεσιν καὶ τῆς ὑπαρχούσης ἔτι πίστεως ταύτης. Οὐδ' ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐψάλησαν τοιαῦται ἱερεμιάδες, ὅσας ἡμεῖς ἐθρηνήσαμεν κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα, τὴν δεινοτάτην δὲ πληγὴν κατὰ τῆς εἰς τὰς περιπετείας ἀντοχῆς τοῦ ἔθνους οὔτε οἱ Βούλγαροι οὔτε οἱ Τοῦρκοι οὔτε οἱ Ρωμοῦνοι οὔτε εἴ τι ἄλλο ἔθνος πολέμιον ἡμῖν ὑπάρχει, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐδώσαμεν.

Κατὰ τῆς ἀποθαρρύνσεως ταύτης καθῆκον παντὸς Ἕλληνος εἶνε νὰ ἀγωνισθῇ πάσῃ δυνάμει, μάλιστα δὲ διότι εἶνε ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος. Συγκριτικῶς μὲν πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Ἰλλυρικῆς Χεσοννήσου δὲν εἴμεθα οἱ ὀλιγώτεροι τὸ πλῆθος, ὑπερέχομεν δὲ καὶ νῦν ἔτι ἕκαστον αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν ὑλικὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν κράτος. Ἀλλὰ θὰ καταπέσῃ τὸ πᾶν, ἂν μὴ καὶ πολιτεία καὶ ἰδιῶται ἀποσείσωμεν τὸν πα-

νικὸν ἐμβλέποντες προσεκτικώτερον εἰς τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἀπέναντι ὅλων τούτων ὁμοῦ εἴμεθα ἀσήμαντος μειονότης, ὡς τοιαύτη δὲ εἴμεθα μεμονωμένοι καὶ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς γλώσσης ἡμῶν ἰδιοφυΐαν καὶ διὰ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν παραδόσεων τὴν ἱστορικὴν διαφοράν. Τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ καὶ παρὰ πάντων διωκόμεθα ἐν εἰρήνῃ οὐχ ἧττον ἀμειλίκτως ἢ ἐν πολέμῳ, μήπω δὲ πρὸς αὐτοὺς πολέμου γενομένου, εἰκάζω, ὅτι αἱ ἀπώλειαι ἡμῶν ἔσονται πολὺ ὀλιγώτεραι κατ' αὐτὸν ἢ ἐν τῇ νῦν ἀγομένῃ εἰρήνῃ. Αἰτίαν δὲ τῶν ζημιῶν τούτων πιστεύω τὴν καταλαβοῦσαν ἡμᾶς ἀπογοήτευσιν, ἥτις ἐξαπλουμένη ὁσημέραι κινδυνεύει νὰ καταστῇ καθολικὸν τοῦ ἔθνους καὶ χρόνιον νόσημα δυσθεράπευτον.

Μίαν πτυχὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν δυνάμεως θὰ ἐκτυλίξω ἐν τῷ παρόντι, δυνάμεως, ἥτις παροραται καὶ ἥτις σωφρόνως χρησιμοποιουμένη διπλῆν θὰ ἔχῃ τὴν ὠφέλειαν. Ἐννοῶ τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας, τὸν πρόσκοπον τοῦτον τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ ἀκμῆς, ὃν ὀφείλομεν νὰ κρατύνωμεν καὶ χάριν αὐτοῦ καὶ χάριν τῆς Μητροπόλεως. Βάσις τῶν προγραμμάτων τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων πολιτικῶν κοινὴ καὶ στερεότυπος κατέστη ἡ περισυλλογή· δανείζομαι μόνον τὴν λέξιν — ἄλλως μόνον λέξις ὑπάρχει ἐν τοῖς προγράμμασι — διότι αὐτῆς οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει πιστότερον ἐκφράζουσα τὴν πραγματικὴν ἀνάγκην ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς σήμερον. Ἵνα διατηρήσωμεν τὴν ποικιλόμορφον, τὴν γραφικήν, τὴν ὀνομαστὴν ταύτην ἐσχατιὰν τῆς Εὐρώπης, ἣν ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν ὁ κόσμος

γινώσκει Ἑλληνικήν, ὀφείλομεν πρῶτον ἐν εἰρήνῃ καὶ εἶτα ἐν πολέμῳ νὰ νικήσωμεν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δέον νὰ δρῶμεν δι' ὅλων ἡμῶν τῶν δυνάμεων συντεταγμένων καὶ ἀποφύγωμεν τὴν ἀπώλειαν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ αὐτῶν τῶν ψυχίων. Δὲν ὑπάρχει Ἕλλην, οὗ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀποσκίρτησις νὰ μὴ ζημιοῖ ἡμᾶς καιριώτατα καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μικρότατος χάλυξ ὁ παρὰ τοῦ ἐλαχίστου Ἕλληνος συγκομιζόμενος δὲν εἶνε ἄχρηστος εἰς τὸ ἐθνικὸν οἰκοδόμημα, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν μεταφέρηται ὁ χάλυξ, ὅπου δήποτε καὶ ἂν οἰκῇ ὁ Ἕλλην.

Τοῦτον τὸν σκοπὸν προτίθεμαι νὰ ὑπηρετήσω διὰ τοῦ μικροῦ τούτου μελετήματος καταδεικνύων ποίας δυνάμεις ἔχομεν ἐν τῇ — ἐπιτραπείτω μοι ἡ λέξις — ταξειδευούσῃ Ἑλλάδι καὶ τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτάς. Ὡς τοιοῦτον, οὔτε φιλολογικήν, οὔτε ἱστορικὴν ἀξίαν κέκτηται, τὴν σύγχρονον δὲ ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εἰκονίζον θὰ περιλάβῃ μὲν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ αἴτια τοῦ σημερινοῦ ἀποικισμοῦ, θὰ γνωρίσῃ δὲ τίνα τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀποικιζόμενα καὶ εὐδοκιμοῦντα Ἑλληνικὰ φῦλα, ποία ἡ νῦν κατάστασις αὐτῶν, θὰ ἐνδιατρίψῃ δὲ πρὸ πάντων περὶ τὸν ἀναγκαῖον σύνδεσμον τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ, ὅπως καρπωθῶμεν τὰ προσδοκώμενα ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ ὑπὲρ τοῦ ὅλου ἔθνους ὠφελήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Τοῦ ἀποικισμοῦ τὰ αἴτια.

Αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἔπραττον ἀνάλογόν τι πρὸς τὰ νεώτερα ἀποικιακὰ ἔθνη, οἷα οἱ Ὁλλανδοί, οἱ Πορτογάλλοι, οἱ Ἱσπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι. Πιεζόμεναι ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἀνισορροπίας τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, ἣν προὐξένει ἡ ὑπὲρ τοὺς οἰκονομικοὺς τῆς μητροπόλεως πόρους αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἐλάμβανον τὴν πρόνοιαν νὰ συνιστῶσιν ἀποικίας καὶ πρὸς διάσωσιν τοῦ ἀπωθουμένου, οὕτως εἰπεῖν, πλεονάσματος καὶ πρὸς εὔτακτον καὶ κανονικὴν βίωσιν τοῦ παραμένοντος οἴκοι πλήθους. Σύνηθες ὡσαύτως ἦν τὸ μέτρον τοῦτο καὶ ἐκ λόγων πολιτικῆς ἐνισχύσεως τῆς μητροπόλεως ἐπὶ ἀλλοτρίων χωρῶν διὰ τῶν ἀποίκων, τοῦθ' ὅπερ καὶ τὰ μνημονευθέντα τῆς σήμερον ἔθνη ἐμμέσως ὑποβοηθοῦντα τὸν ἀποικισμὸν δὲν παραλείπουσι νὰ ἐφαρμόζωσιν. Ἀλλ' αἱ ἀραιῶς κατῳκημέναι Ἑλληνικαὶ χῶραι δὲν ᾐσθάνθησαν ἔτι τὴν τῆς πλησμονῆς ταύτης ἀνάγκην, οὐδ' ἡ Ἑλλὰς ἀπετελείωσε τῆς ἐγκαταστάσεώς της τὴν κυρίαν οἰκοδομήν, ὅπως σκεφθῇ περὶ παραρτημάτων. Ἀλλ' εἰς τὴν περιττὴν τῆς πολιτείας ἐν τούτῳ μέριμναν ὑποκατέστη ἡ πρωτοβουλία τοῦ Ἕλληνος ὡς ἀτόμου ἡ διπλῆν ἔχουσα καὶ ἀχώριστον ἀφορμήν, τὸ μὲν τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας, τὸ δὲ τὰ φυσικὰ ἔνστικτα,

καὶ ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀποικιῶν, διότι ταύτας μὲν προκαλοῦσιν ἢ ἐνθαρρύνουσιν αἱ κυβερνήσεις, ἐκείνας δὲ συνιστῶσιν οἱ ἰδιῶται καὶ μόνον μετὰ τὴν σύστασιν αὐτῶν ἀνακύπτει — δυστυχῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησι πολιτικοῖς ἀρτία ἔτι δὲν ἀνέκυψεν—ἡ φροντὶς τῆς πολιτείας πρὸς τὴν συντήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῶν, ἐξ οὗ κυριολεκτικώτερον δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ τοὺς μὲν ἄλλους λαοὺς ὡς Κράτη ἀποικιακά, τοὺς δὲ Ἕλληνας ὡς ἔθνος ἀποικιακόν· καὶ εἶνε τῷ ὄντι τοιοῦτον ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἄνευ διακρίσεως πολιτικῶν ὁρίων. Τούτου ἕνεκα ἐν τῷ παρόντι πονήματι μητρόπολιν ἐννοῶ πάσας τὰς ἱστορικῶς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀποικίας δὲ ἑλληνικὰς τὰς ἀποτελουμένας ἐξ Ἑλλήνων οἱασδήποτε ἰδιαιτέρας πατρίδος.

Μακρὰ ἀνὰ τὸ παρελθὸν ἀναδρομὴ περὶ τῶν πρώτων Ἑλληνικῶν ἀποικίσεων κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους θὰ προσέδιδε τύπον ἱστορικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, οἵαν δὲν ἐπιδιώκει καὶ τὸν προδιαγραφέντα σκοπὸν αὐτῆς σπουδαίως δὲν θὰ ἐξυπηρέτει. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ μέγα τῆς 29 Μαΐου 1453 ἱστορικὸν γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἡ πασῶν μεγίστη, ἕνεκα τῆς ποικίλης ἀναστατώσεως, ἣν συνεπήγαγε, τῆς ἐκτοπίσεως τῶν κρατίστων τοῦ τόπου στοιχείων πρὸς τὴν ἀλλοδαπήν· ἐγκατασταθέντα ἐν αὐτῇ καὶ εὐδοκιμήσαντα ἐχρησίμευσαν κέντρα ἕλκοντα ἐκ τῆς μητροπόλεως βαθμηδὸν νέα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοσοῦτον, ὥστε

νὰ σχηματίσωσιν ἐν τῇ ξένῃ ἀνθυπάρκτους κοινότητας. Ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἔθνους, δν ἐτελείωσαν οἱ Ὀσμανίδαι κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν, τὴν ὑστεραίαν αὐτῆς ἐφύτρωσε τὸ ἄνθος τῆς ἐλπίδος νέας ἀναστάσεως καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ταύτην τρεφόμενοι ἠνδρώθησαν μετὰ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας, καὶ τότε ἐν μέρει, οἱ πόθοι τοῦ ὑφισταμένου τὸν ζυγὸν γένους, ἐκραιταιοῦτο δὲ ἡ πίστις τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων νὰ ἐπανίδωσι τὴν πατρίδα, ὥστε νὰ μὴ τὴν λησμονήσωσιν, συγχωνευόμενοι μετὰ τῶν ξένων. Μετὰ τοιαύτην ἀναστάτωσιν, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας κατέστη χρονία, διότι ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι δὲν ὑπῆρξαν καὶ συγχρόνως ὁμοδέσποτοι, καὶ καθ' ἣν οἱ ποικίλοι ἐπιδρομεῖς διεξεδίκουν πρὸς ἀλλήλους ὡς rem nullius τὴν ἀτυχήσασαν Ἑλλάδα, περὶ ἐμπορίας, περὶ βιομηχανίας, περὶ γεωργίας, περὶ ἡσυχίας πρὸ πάντων καὶ τάξεως δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος· ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καίπερ πολιτικῶς διαγραφέν, ἐξηκολούθει ὅμως ἢ μᾶλλον ἀνεκαίνιζε νέον ἐθνικὸν βίον καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἀπαράλλακτος θὰ ἐπαναλαμβάνετο ὅπως ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἂν μὴ ἡ διαφορὰ τῆς καταγωγῆς τῶν δύο λαῶν καὶ πρωτίστως τῆς θρησκείας ἡ ἀντίθεσις ἔθετε φραγμὸν ἀνυπέρβλητον πρὸς πᾶσαν συγχώνευσιν. Συντρίμματά τινα τοῦ ἐκλιπόντος πολιτικοῦ του βίου διέσωσεν ἐν ταῖς πτυχαῖς τοῦ ἱεροῦ ῥάσου τοῦ κλήρου του, ἄλλα ἀφῆκεν αὐτῷ τοῦ κατακτητοῦ ἡ ἀβλεψία καί τινα ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ κυριάρχου διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς αναπτυ-

χθείσης δραστηριότητός του. Ὁ θεσμὸς τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν δημογεροντειῶν ὡς ἀσθενὴς λυχνία δὲν ἠδύνατο μὲν νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ φῶς τῆς ἐκλιπούσης ἐλευθερίας, ἦτον ὅμως ἐπαρκές, ὅπως φωτίζῃ τοὺς πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς πόθους του· τὰ δικαστήρια τῶν μητροπόλεων ἀνεκούφιζον αὐτὸ διὰ ποιᾶς τινος δικαιοσύνης ἀπὸ τῆς καθολικῆς αὐθαιρεσίας καὶ οἱ φιλοπάτριδες Ἀρχιερεῖς ὑπῆρξαν ἐν ταὐτῷ καὶ θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ τοῦ δουλωθέντος γένους ἀρχηγοὶ πολλάκις θυσιάσαντες τὴν κεφαλήν των, ὅπως σώσωσι τὰ δίκαια τοῦ ποιμνίου των· τελευταῖον τὸ περιφανὲς Φανάριον δι' ἐπιτηδείας ἀναρριχήσεως πρὸς τὰς πρότερον ἀπροσίτους βαθμίδας τοῦ αἱμοσταγοῦς τῶν ὀσμανιδῶν θρόνου προελάμβανε μὲν ἐνίοτε, ἐμετρίαζε δὲ πολλάκις τῶν κατὰ τοῦ ὑπηκόου ἔθνους προσταγμάτων τὴν ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα. Ὑπὸ τὸ ἡμίφως τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ σβύσῃ τοῦ ἔθνους ὁ βίος· μὴ ἔχον ἔκτοτε μήτε στρατείας νὰ ἐπιχειρήσῃ, μήτε εἰς πολιτικοὺς ἢ θρησκευτικοὺς ἀγῶνας, ὧν ἔθηκε τέρμα ἡ κατάκτησις, νὰ ἀφιερωθῇ, ἐτράπη ἐπὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνας τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδείχθη ὑπέρτερον ὅλων τῶν ὁμοτύχων λαῶν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, οἵτινες οὕτω διπλῆν ἔκτοτε ἔπαθον δουλείαν, τὴν πολιτικὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους, τὴν θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες διὰ τοῦ Φαναρίου καὶ πολιτικῶς κυρίαρχοι ἀνεδείχθησαν ἐν ταῖς παριστρίαις χώραις. Εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην ἐξέλιξιν

τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου ὀφείλεται ἡ πρώτη παγία ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἵδρυσις, εἰς ταύτην δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος χρεωστεῖ τοσοῦτον κλέος ὅσην καὶ φθορὰν Ἑλληνικοῦ αἵματος ἀνεπιστρεπτεὶ μετοχετευθέντος εἰς τὰς φλέβας τοῦ Ῥωμουνισμοῦ. Εἰς τὰς ἡμιανεξαρτήτους ἐκείνας χώρας τὰς τόσον εὐφόρους δὲν εὕρισκεν ὁ Ἕλλην μόνον εὐρύτατον πεδίον τῆς φιλεργίας του πρὸς τὴν κτῆσιν ὑλικῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἄσυλον τῆς ἐκ τῆς πατρίδος του φυγαδευθείσης ἐλευθερίας· ἐκεῖ τῶν μεγάλων τοῦ γένους διδασκάλων ἀντήχησε τὸ πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑπὲρ ἐλευθερίας δίδαγμα, ἐκεῖθεν τῆς ἐλευθερίας ταύτης ἡ πρώτη πτῆσις, ὅπως κατέλθῃ εἰς τὴν ἑλληνικήν της κοιτίδα.

Τὸ ὁμόδοξον ὡσαύτως καὶ ἡ τοῖς Ἕλλησιν ἐξ ὑπολογισμοῦ παρεχομένη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων προστασία ὑπῆρξε μία τῶν κυριωτάτων ἀφορμῶν, ὅπως ῥιφθῇ τὸ πρῶτον σπέρμα τῶν καὶ νῦν ἔτι ἐν Ῥωσσίᾳ ἀκμαζουσῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ πρωτεύοντα αἴτια τοῦ κατά τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ἀποικισμοῦ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἐπῆλθε μικρὰ ἀνάπαυλα τοῦ πρὸς τὴν ξένην φερομένου ῥεύματος. Τὸ ἐρημωθὲν ἐκ τοῦ μακροῦ ἀγῶνος ἐλεύθερον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀνάγκην χειρῶν, ἐσπάνιζε κατοίκων. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ἡ μερικὴ τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων ἐκπλήρωσις, τὰ παρασχεθέντα ὑπὸ τῶν πρώτων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος κυβερνήσεων πλεονεκτήματα εἰς τοὺς μεταναστεύοντας εἰς αὐτὴν ὁμογενεῖς,

ἔστρεψαν τὸ ῥεῦμα τῶν ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν ἀποδημούντων εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Ἀπαραλλάκτως, ὡς συνέβη νῦν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, ὅτε πυκνοὶ κατῆλθον εἰς αὐτὴν ἐκ Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, συνέβη τότε. Ἡ μεγάλη τοῦ αὐτοχθονισμοῦ πολιτικὴ ἡ μεταγενέστερον ἐφαρμοσθεῖσα δὲν εἶχεν ἀνακύψει τότε καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐκάλει ὡς κοινὴ πατρὶς τὰ ἅπαντα χοῦ τέκνα εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς. Διπλῆ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τούτου ὠφέλεια· τὸ μὲν ἐλεύθερον βασίλειον δὲν εἶδεν ἐκπατριζόμενα τὰ ἄριστα τέκνα του, ἡ δὲ δούλη Ἑλλὰς καὶ φεύγοντα ἀπ' αὐτῆς δὲν ἐστερήθη τὰ ἰδικά της. Εἶπον ἄριστα τέκνα, διότι τοῦτο τὸ παράδοξον ἔχει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μεταξὺ ὅλων τῶν ἀποικιζομένων λαῶν, ὅτι κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ ἐκπέμπει πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν οὐχὶ τὰ ἄχρηστα καὶ ἀδύνατα αὐτοῦ στοιχεῖα, ἀλλὰ τὸν ἀφρὸν τῆς δυνάμεώς του, τὸν ἐκχειλίζοντα. Ἐν τοῖς κατιοῦσι θὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀφορμὴ τούτου.

Ἀλλὰ τοῦ πρὸς τὴν ξένην ῥεύματος ἡ ἀναστολὴ δὲν διήρκεσεν, ὅσον θὰ ηὔχετό τις. Ὁ αὐξηθεὶς ταχύτατα ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀποικίσεων πληθυσμὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καίτοι πολὺ ὑπολείπεται τοῦ πληθυσμοῦ, ὃν δύνανται νὰ διαθρέψωσι αἱ χῶραί της, καταλείπει ἐν τούτοις πλεόνασμα ἀρκετὸν πρὸς φυγάδευσιν, διότι οἱ μὲν στοιχειώδεις πόροι αὐτῆς ὑπερεπληρώθησαν τῶν ἐκμεταλλευτῶν των, οἱ δυνάμενοι δὲ νὰ ἀνοι-

χθῶσιν, ὅπως ἀπασχολήσωσι τοῦ ἀτόμου τὴν οἰκονομικὴν ὅρασιν, δὲν ἠνοίχθησαν ἔτι. Τοῦτ' αὐτὸ σχεδὸν συμβαίνει καὶ ἐν Τουρκίᾳ. Ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτικοῦ τῆς χώρας ταύτης βίου ἡ ἐπελθοῦσα βελτίωσις κατέστησε τοὺς ὅρους τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχεδὸν ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι, ὥστε πραγματευόμενοι κυρίως περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος φυγαδεύσεως τῶν τέκνων της νὰ ἐγγίζωμεν πρὸς τὰ αἴτια καὶ τῆς ἐκ τῆς δούλης τοιαύτης. Εἰς τὴν ὁμοιότητα μάλιστα ταύτην τῶν ὅρων ὀφείλεται ἡ ἀποκαταστᾶσα ἰσορροπία εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ῥεῦμα τῆς ἀποδημίας, διότι ἴσως σχεδὸν εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατερχομένων ἐκ Τουρκίας πρὸς τὸν εἰς ταύτην ἐξ Ἑλλάδος καταφευγόντων. Ἀλλὰ πρωτίστως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τὸ ζήτημα διὰ τί ἡ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἀθρόα εἰς τὴν κυρίως ἀλλοδαπὴν ἀποδημία;

Τουρκία καὶ Ἑλλὰς εὑρίσκονται ἐν τῇ αὐτῇ κλίμακι τῆς προόδου ἐν τῇ γεωργίᾳ καὶ τῇ ναυτιλίᾳ καὶ τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βιομηχανίᾳ, ἧς ἡ τελευταία ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξις δὲν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ δημιουργήσῃ διαφορὰν καταφανῆ. Εἰς ἀμφοτέρας ἀνώμαλος διοίκησις καὶ ἔλλειψις προνοίας δὲν ἐπέτρεψε τοῦ ἰδιώτου τὴν ἀνάπτυξιν, πολὺ ὀλιγώτερον ὑπεβοήθησεν αὐτήν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἄλλα ἠξίου καὶ ἄλλα εἶδεν· ὁ λαὸς αὐτῆς ἐδείχθη τῶν κυβερνητῶν του ὑπέρτερος, τί ἠδύνατο δὲ ἐπὶ πλέον νὰ πράξῃ κρεῖττον διοικούμενος καὶ

πατρικώτερον φροντιζόμενος δεικνύουσιν αἱ εἰς κήπους μεταβληθεῖσαι ἔρημοι ἄλλοτε καὶ χέρσοι τῆς Πελοποννήσου γαῖαι, διατρανοῦσιν ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Σῦρος καὶ πείθει τῆς Θεσσαλίας ἡ ἀρξαμένη βελτίωσις. Κατὰ ταῦτα διαφέρει ἡ Ἑλλὰς τῆς Τουρκίας καὶ ἐν τούτοις κεῖται ἡ χρησιμοποίησις τοῦ δι' αἵματος κτηθέντος ἀγαθοῦ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ συνετῶν πολιτειῶν καθῆκον στοιχειῶδες εἶνε οὐχὶ τὸ ἀναμένειν τὰ πάντα παρὰ τοῦ ἰδιώτου, ἀλλὰ τὸ βοηθεῖν τὰς προσπαθείας αὐτοῦ, διότι ἐν ταῖς ἐλευθέραις πολιτείαις οἱ ἄρχοντες δὲν εἶνε δεσπόται καὶ οἱ ἀρχόμενοι δὲν εἶνε δοῦλοι προωρισμένοι νὰ παχύνωσιν ἐκείνους, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀποτελεῖ ἑταιρίαν, ἧς οἱ ποικίλοι ὀργανισμοὶ ἓν ἐξυπηρετοῦσι, τῶν ἑταίρων τὴν εὐημερίαν. Τὸ ἀπαιτεῖν παρὰ τούτων θυσίας δὲν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν ἢ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν εἰς εὐνομίαν, εἰς ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, εἰς προαγωγὴν τῶν συγκοινωνιῶν, εἰς κοινωφελῆ ἔργα ἀναπτύσσοντα τοὺς κλάδους τῆς ἰδιωτικῆς δραστηριότητος καὶ ἀνοίγοντα εἰς αὐτὴν νέας ὁδούς, εἰς τὴν ποικίλην τελευταῖον μόρφωσιν, ἐξ ἧς τὸ ἄτομον εἰς τοῦ βίου τὴν πάλην ῥιπτόμενον νὰ ᾖ ἱκανὸν νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς δυσχερείας, νὰ ζήσῃ εὐημεροῦν. Τί τούτων ἔπραξεν ἡ Πολιτεία ἡ ἑλληνική, τί τούτων πράττει καὶ νῦν ;

Παρασκευάζει ὑπαλλήλους, δημιουργεῖ ἀρχοντίσκους. Ἡ μόνη δαπάνη, ἥτις ἀμεσώτερον ἐπανέρχεται εἰς τοὺς φορολογουμένους, εἶνε ἡ δαπάνη τοῦ Σχολείου, διότι αἱ ἐκ τῶν ἄλλων τοῦ Κράτους δαπανῶν μόναι

ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτικῶν τῆς χώρας δυνάμεων καὶ ὑπηρετοῦσαι σκοπὸν ἀπαραίτητον πάσης πολιτείας εἰς οὐδὲν συνετέλεσαν μέχρι τοῦδε. Τίνες δὲ τοῦ Σχολείου τούτου οἱ καρποί;

Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπηρέτησε τὸ Σχολεῖον μᾶλλον περιωρισμένον σκοπὸν καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπῆρξε μᾶλλον ἐσφαλμένη ἡ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἀντίληψις, ὅσον ἐν Ἑλλάδι. Ἡ διανοητικὴ μόρφωσις καὶ ἠθικὴ διάπλασις ὑπὸ τὴν ἀρτίαν αὐτῶν σημασίαν ἐκρίθησαν ἐπουσιώδη πρὸ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης νὰ ἐφοδιασθῶσιν οἱ σπουδάζοντες μὲ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα θεωροῦνται ἀπαραίτητα πρὸς τὴν μόρφωσιν ὑπαλλήλων. Ἡ σφαλερὰ αὕτη βάσις ὑπόκειται καὶ νῦν ἔτι εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Σχολείου, δύναται μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι σήμερον ὑπερηκόντισε κατὰ πολὺ καὶ δὴ ὀλεθρίως τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ἑλληνικὴ παίδευσις, ἀπὸ τῶν κατωτάτων δὲ αὐτῆς βαθμίδων μέχρι τῆς κορυφῆς, τοῦ Πανεπιστημίου, δὲν ἐκπληροῖ ἄλλον σκοπὸν κυρίως ἢ τὴν παραγωγὴν θεσιθηρῶν. Αὐτῶν τῶν δικηγόρων καὶ αὐτῶν τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὑπάλληλοι, τὸ πρὸς τὰς σπουδάς των πρῶτον ἐλατήριον καὶ ἡ πρώτη ἐνθάρρυνσις ὑπῆρξε τοῦ δημοσίου βίου ἡ γοητεύουσα ἄποψις, ἀμφότεραι δὲ αἱ ἐπιστῆμαι αὗται στενῶς συνεδέθησαν πρὸς τοῦ Κράτους τὴν διοίκησιν, ἣν ἀντὶ νὰ θρέψωσιν αὐτοὶ ἐξέλαβον ὡς τὴν τελικὴν τροφοδότειραν. Αὐτὴ ἡ στοιχειώδης, ἡ ἀπαραίτητος παίδευσις τοῦ λαοῦ παρημελήθη χάριν τῆς ἐπιστήμονος

ἀνεπιστημοσύνης, παρὰ τὸ πλῆθος δὲ τῶν διπλωματούχων, καθ' ὃ ὑπερβαίνει κατ' ἀναλογίαν καὶ αὐτὴν τὴν Γερμανίαν, ἡ Ἑλλὰς νικηφόρως διαγωνίζεται πρὸς τοὺς ἀπαιδευτοτάτους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἀνισόρροπος αὕτη, δὸς δ' εἰπεῖν, καὶ ἄφρων τῆς πολιτείας φροντίς, καὶ ἄλλως ὀλεθρίως ἐπὶ τὴν προαγωγὴν τῆς χώρας ἐπιδράσασα, ὑπεβοήθησε τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποικισμοῦ παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἐν γένει καὶ παρ' αὐταῖς τῶν ἐπιστημόνων ταῖς τάξεσιν. Ἡ ἐπιστημονικὴ πληθωρικὴ παραγωγὴ ὑπερέβαλε τὴν κατανάλωσιν καὶ αἱ ἀναπτυχθεῖσαι ἀνάγκαι ἐπέβαλον τὴν ἐν μεμακρυσμέναις χώραις ζήτησιν τύχης. Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα μαρτυρεῖ τὴν ἐξακολουθοῦσαν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ κατὰ τοῦτο προσφέρεται λεληθότως εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν γένει μία τῶν τιμιωτάτων ὑπηρεσιῶν. Ἀλλ' ἡ ἀπορρόφησις αὕτη ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ μονομερὴς πάντων τῶν ζωτικῶν στοιχείων τοῦ ἔθνους εἰς τὰ ξηρὰ καὶ ἄκαρπα τῆς βιοποριστικῆς ἐπιστήμης πεδία ἐγένετο πρόξενος τοῦ μαρασμοῦ καὶ τῆς ἀτροφίας καὶ τῆς ἀτελοῦς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας, τῶν γνησίων καὶ φυσικῶν καὶ πλουσιωτάτων τούτων παραγόντων τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας.

Ἀλλὰ τὸ ἔθνος ζῇ καὶ αὐξάνεται καὶ τὰ ἀνακύπτοντα νέα ἀκμαῖα στοιχεῖα εὑρίσκοντα κεκλεισμένας τὰς θύρας πάσης δράσεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φυγαδεύονται εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἧς τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ μεμακρυσμένον πληροῖ τὴν εὐέξαπτον τοῦ Ἕλληνος φαν-

τασίαν μὲ ὄνειρα περιλάμπρου εὐδοκιμήσεως, πρὸς ἣν ἡ μετριότης τῶν παρόντων ἐμπνέει τὴν προτίμησιν εἰς τὴν ἀεὶ μεγαλοπραγμονοῦσαν τοῦ Ἕλληνος φύσιν. Πλουσιωτάτη χώρα ἡ Ἑλλὰς δυναμένη ἀνέτως νὰ διαθρέψῃ πενταπλάσιον τοῦ ὑπάρχοντος πληθυσμοῦ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς διαφορωτάτας τῶν κλίσεων περιέστη εἰς τὴν ἀνικανότητα νὰ συντηρήσῃ τὰ τέκνα της ἐξωθοῦσα αὐτὰ ὡς μητρυιὰ εἰς τὰς ἁρπακτικὰς ἀγκάλας τῶν ξένων χωρῶν, διότι τὰ φυσικά της πλούτη μένουσιν ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἀνεκμετάλλευτα, διότι ὑπὸ τῶν κυβερνώντων δὲν ἐξελήφθη ἢ ὡς χώρα τῶν τοκογλύφων καὶ τῶν διπλωματούχων.

Οὕτω ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀντὶ νὰ στρέψῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸ ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν ῥεῦμα τοῦ ἀποικισμοῦ ἐνισχύει καὶ αὐξάνει αὐτὸ ὑφισταμένη ἀφαίμαξιν ὀλεθριωτάτην.

Εἰς τῶν ἐξωτερικῶν τούτων καὶ ὑλικῶν ἀφορμῶν τὴν πίεσιν πρὸς τὴν ἀποδημίαν τῶν Ἑλλήνων ὅλην τὴν ἔντασιν καὶ τὴν δύναμιν δίδει τὸ ἐσωτερικὸν ἐλατήριον τὸ ἀκαταμαχήτως ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐκτοπίζον τὸν Ἕλληνα εἰς μεμακρυσμένας χώρας. Τὸ ἐπιχειρηματικὸν καὶ μεγαλεπήβολον πνεῦμά του, εἰς ὃ τὰ μὲν πτερὰ δίδει ἡ ζωηρά του φαντασία ἡ πολλάκις παραγκωνίζουσα τοῦ ψυχροῦ ὑπολογισμοῦ τὰς ὑπαγορεύσεις, τὴν δὲ ἐπιτυχίαν τῶν συλλήψεών του ἀσφαλίζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀκαταπόνητος φιλεργία τοῦ Ἕλληνος, ἡ ἀξιοθαύμαστος ἀντοχὴ καὶ εἰς τὰς σκληροτάτας τῶν περιπετειῶν, τὸ ἀκατάβλητον ψυχικὸν σθένος, ὅπερ δὲν

πτοοῦσιν αἱ ἀποτυχίαι καὶ πρὸ πάντων ὁ ψυχικὸς ἐκεῖνος ὀργασμὸς τοῦ πρὸς τὰ πρόσω ἀεὶ βαδίζειν καὶ οὐδενὸς ὑπολείπεσθαι, τοῦτο τὸ πνεῦμα, τὸ τοῖς Ἕλλησιν ἔμφυτον, ὑπῆρξεν ἐν ταὐτῷ ἡ δόξα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος, τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τῆς ἀνεπανορθώτου ἐξασθενήσεως. Πλεονέκτης ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ δὲν στέργει τὰ παρόντα, σμικρύνων δὲ τοὺς κινδύνους τῶν ἀπόντων, παραλαμβάνει μετὰ κούφου προθυμίας πᾶσαν περὶ τῶν ἀποδημούντων εἴδησιν, καὶ διὰ τοῦ εὐφαντάστου πνεύματός του μεταπλάττει αὐτὴν εἰς ἀληθὲς μυθολόγημα θριάμβου καὶ δόξης, πρὸς ἣν ἐξ ἐνστίκτου αἰσιοδοξίας ἀνυπομονεῖ νὰ δράμῃ. Κερδοσκόπος ἐκ φύσεως οὐδέποτε κατέρχεται εἰς τὴν χυδαίαν καὶ ἄσκοπον ἀποθησαύρισιν, ἀλλ᾽ ἀείποτε ἐν τῷ πλούτῳ ἐπιζητεῖ τὸ ἠθικὸν γόητρον καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπόληψιν, ἣν δικαίως ὑπολαμβάνει πάσης ὑλικῆς δυνάμεως κραταιοτέραν. Καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τοῦ Ἕλληνος ἡ πρὸς τὸν Ἑβραῖον διαφορά. Ἡ σκληρὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπομόνωσις ἐν τῷ μέσῳ πάντων τῶν ἐθνῶν, τοῦ Τίμωνος τούτου τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, τὸν ἐξαναγκάζει, ὅπως ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ ἀδιαλείπτου διωγμοῦ, ὅστις ὑφίσταται ἀπὸ δύο χιλιετηρίδων, διὰ τοῦ ἀργυρίου καὶ ἐκμηδενίσῃ κυρίαρχος τῶν ἀναγκῶν τῶν συνοίκων λαῶν γενόμενος ὅλους τοὺς κινδύνους τοῦ μίσους, τὸ ὁποῖον χρεωστεῖ κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τὴν ὑπεροχήν του καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὰς θρησκευτικάς του καὶ ἐθνικὰς παραδόσεις, αἵτινες ἐμποδίζουσι

τὴν μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν συγχώνευσίν του. Μηδεμίαν ἔχων πατρίδα ἢ μᾶλλον ἐπιβληθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τοῦ ἔθνους του ἀτυχημάτων ὡς μόνην πατρίδα νὰ θεωρῇ ἑκάστοτε τὴν οἰκίαν, ὑφ' ἣν στεγάζονται τὰ τέκνα καὶ ἡ γυνὴ καὶ οἱ γέροντες γονεῖς, περιέστειλεν ἀκουσίως τὰ εὐγενέστατα τῆς ἀνθρωπότητος περὶ πατρίδος ὄνειρα εἰς μόνην τὴν οἰκογένειαν καὶ πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος ταύτης οὐδὲν ὑπελείφθη αὐτῷ ἢ ἡ κτῆσις τῆς ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας. Ὅσῳ πλείονα κέκτηται, τοσοῦτον ἀσφαλέστερον διαφυλάττει τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, τὴν φορητὴν ταύτην πατρίδα, ἀπὸ τῶν θυελλῶν τῶν μισαλλοδόξων διωγμῶν καὶ τῶν φυλετικῶν ἀντεκδικήσεων.

Ἀλλ' ὁ Ἕλλην εἶδε μὲν τὴν πατρίδα του πολλάκις δουλουμένην, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπώλεσεν αὐτήν, καὶ ἐλευθέραν μὲν οὖσαν προσπαθεῖ νὰ δοξάσῃ, δουλεύουσαν δὲ ὀνειρεύεται νὰ λύσῃ τοῦ ζυγοῦ τῆς τυραννίας. Αἱ ἀκοίμητοι αὗται εὐγενέσταται βλέψεις ἀνυψοῦσι τὸν βιωτικὸν ἀγῶνα ἀπὸ τοῦ χυδαίου τῆς ὑλικῆς ἀνάγκης βάθρου εἰς τὴν περίοπτον κορυφὴν τῆς φιλοδοξίας. Ὠθούμενος ὁ Ἕλλην ὑπὸ τῶν ὑλικῶν τούτων καὶ ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν καὶ φεύγων μακρὰν τῆς πατρίδος διατηρεῖ πρὸς ταύτην τὸν ἱερώτερον δεσμὸν διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας, δι' οὗ ὑπεκκαίονται ὅλα τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ τὰ ὄνειρα. Δὲν εἶνε ἄρα αἱ ἱδρυόμεναι ἑλληνικαὶ ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπὴν παροικίαι ὁμάδες τυχοδιωκτικαὶ τῇδε κακεῖσε φερόμεναι ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τῆς κερδοσκοπίας καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς ταύτην

ἀποβλέπουσαι ὡς πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν ὅλων τῶν μόχθων καὶ ὅλων τῶν ταλαιπωριῶν. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἠθικὴ αὐτῶν δύναμις, παράγων σπουδαιότατος τῶν συμφερόντων τῆς μητροπόλεως ὑλικῶν τε καὶ ἠθικῶν, ὃν αὕτη ἐπὶ ἰδίῳ ὀφέλει οὐ μόνον νὰ συντηρήσῃ ὑπέρτατον ἔχει καθῆκον, ἀλλὰ καὶ συμφέρον νὰ ἐνισχύσῃ καὶ προαγάγῃ διὰ τῶν πολλαπλῶν αὐτῆς μέσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ἡ πρώτη τοῦ Ἕλληνος ἐγκατάστασις ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ἡ κτηθεῖσα ἤδη μονιμότης καὶ ἀκμὴ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα, πρὸς ὃν ὅλοι οἱ τὴν Ἑλλάδα φεύγοντες ἕλκονται. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι οὗτοι ἕνεκα τούτου εἰς τὴν ξένην φθάνοντες εὑρίσκουσι πρόχειρα τὰ μέσα τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ἀπαλλάττονται τῶν ταλαιπωριῶν, ὅσαι ἀναποφεύκτως ἀναμένουσι τὸν μὴ ἔχοντα συνήθως ἄλλο ἐφόδιον εἴτε πνευματικόν, εἴτε ὑλικὸν ἢ τὴν τόλμην του καὶ μόνην τὴν ἀνυπέρβλητον τόλμην του. Συνηθέστατα αἱ ὑφιστάμεναι ἀποικίαι δὲν ἀποτελοῦσι διὰ τὸν νέηλυν σταθμόν, ἀλλ᾽ ὁρμητήριον πρὸς νέους κινδύνους καὶ νέας δοκιμασίας. Ὅλη ἡ ἰδιοφυΐα καὶ ἅπασα ἡ τιμὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιχειρηματικότητος ἐν τούτῳ κεῖται καὶ δι᾽ αὐτὸ ἐν τῷ γενικῷ μέρει τῆς με-

λέτης ταύτης δέον νὰ προταχθῇ ἡ ἐξήγησις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ πρῶτον πηγνύει ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου ἐδάφους τὴν σκηνήν του ὁ Ἕλλην. Ἀπέβλεψα, γράφων τὰ κατωτέρω, εἰς τοὺς μεγάλους ἀγροτικοὺς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν πληθυσμούς, διότι οἱ ἐκ τῶν πόλεων Ἕλληνες ἀτολμότεροι ἐκείνων ἕνεκα τοῦ λεπτοτέρου καὶ πολυτελεστέρου των βίου δὲν ῥιψοκινδυνοῦσι ῥιπτόμενοι εἰς τὸ ἄγνωστον, ἀλλ' ὁσάκις ἂν ἀποδημῶσι πράττουσι τοῦτο, διότι ἔχουσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένην τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ θέσιν των.

Ἀκούει νέος ἔτι ὁ Ἕλλην τοὺς περὶ τῶν ἀποδημούντων θρύλους, βλέπει πολλοὺς τούτων κατερχομένους εἰς τὴν πατρίδα ἐν πλούτῳ καὶ τιμῇ παρὰ τῶν συμπατριωτῶν, ἀντιλαμβάνεται τῶν διακρίσεων, αἵτινες προσφέρονται εἰς τὸν ἐπιστρέψαντα ταξειδιώτην, οὗτινος, πρὶν ἢ ἔτι εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς του, ὅλοι γινώσκουσι τὰ μεγάλα κέρδη τὰ ὁποῖα ἐνίοτε μόνον ὁ ταξειδιώτης ἀγνοεῖ, καὶ τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον εἰς τὸ χωρίον καὶ τὴν θερμοτέραν δεξίωσιν, τὰ πάντα, ἡ περιβολή, οἱ λόγοι, οἱ τρόποι τῆς συμπεριφορᾶς, τὸ ἦθος ὑποβάλλονται εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν, ἧς τὸ συμπέρασμα σχεδὸν πάντοτε ἀποβαίνει ὑπὲρ τοῦ ἐπανακάμψαντος εἰς τὴν πατρίδα. Ἂν εἶνε ἔγγαμος ὁ ἐπιστρέφων, ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ καθίσταται τῶν καθολικῶν τοῦ χωρίου μακαρισμῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθόνου πολλάκις τὸ ἀντικείμενον αὐτὴ προκαλοῦσα μὲ τὴν ἀνυπόκριτον καὶ ἀνεπίσχετον χαράν της, μὲ τὴν ἐπιδεικτικὴν καὶ ἀλαζονεύουσαν

πολυτέλειαν ἐν τῇ περιβολῇ, μὲ τὰς ὑπερβολικὰς διηγήσεις τῶν θαυμασίων τῆς χώρας, ἀφ' ἧς ὁ οἰκεῖος ἐπανῆλθε, τὴν προσοχὴν πάντων, ἂν δὲ ἄγαμος, ἐμβάλλει εἰς ἀνήσυχον προσδοκίαν ὅλον τὸν κόσμον τῶν ὑποψηφίων πενθερῶν τοῦ χωρίου μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν αἱρομένου τοῦ μήλου τῆς ἔριδος, πᾶσαι αἱ λοιπαί, ὧν αἱ κόραι ἡττήθησαν ἐν τῷ ὁμηρικῷ τούτῳ διαγωνισμῷ, μετατρέπονται εἰς ἀδιαλλάκτους ἐχθρούς. Ἀλλ' ὁ θόρυβος καὶ ἡ ταραχὴ δὲν καταπαύουσιν διὰ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τοῦ πρώτου θυαμασμοῦ τ' ἀποτελέσματα διαρκοῦσιν ἐν τῇ ἐξαφθείσῃ φαντασίᾳ τῆς νεολαίας, ἥτις ἓν μόνον πλέον ἔχει ὄνειρον, πῶς νὰ μιμηθῇ τὸν θαυμασθέντα, πῶς νὰ καταστῇ ἴσης λατρείας ἀξία, πῶς νὰ δαπανᾷ πολυτελῶς καὶ πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ, ὡς ἐκεῖνος, τοῦ οἴκου τὴν εὐμάρειαν.

Ποῦ θὰ μεταβῇ ὁ φαντασιόπληκτος Ἕλλην, τί θὰ εὕρῃ ἐκεῖ, ποῖον θὰ μετέλθῃ ἔργον, ὅλα ταῦτα εἶναι αὐτῷ ἀδιάφορα, ἓν μόνον θέλει, νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς πατρίδος, νὰ ταξειδευθῇ, ὅπως ἐπανέλθῃ· κρείσσων ἑαυτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων καὶ φίλων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πατριωτῶν, πάντων ὑπέρτερος. Ἰδοὺ ὁ πόθος ὁ ἀκατανίκητος, ὃν πρὸς τιμὴν τοῦ γένους ἡμῶν συνήθως πραγματοποιεῖ. Δράττεται τῆς προχειροτέρας ἀφορμῆς καὶ εὐκαιρίας καὶ ἀπέρχεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ Κράτη τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσοννήσου, εἰς τὴν Ῥωσσίαν, εἰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας τὰ ἐνδότερα καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ἡ Δύσις τῷ εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἀποκεκλεισμένη. Ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ δὲν ὑπάρχει στάδιον

βιοτεχνίας ἀνεκμετάλλευτον, πᾶσα δὲ ἐκεῖ ἐργασία τελεῖται μὲ πολλὰς γνώσεις καὶ μὲ πλήρη συστηματικότητα, πράγματα ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τὸν νεαρὸν Ἕλληνα, ὅστις μέχρι τοῦδε ἢ πρόβατα ἐποίμαινεν ἢ τοῦ ξηροῦ πατρικοῦ ἀγροῦ τὰ στέρνα ἐχάρασσεν ἐπιπολαίως διὰ τοῦ Ἡσιοδείου ἀρότρου ἢ λεμβοῦχος ἡλίευε διὰ τῆς τράτας. Ὁ δαπανηρὸς δὲ τῆς Εὐρώπης βίος εἶνε ἐπὶ πᾶσι τὸ ἀνυπέρβλητον κώλυμα, ὅπως ἐπιδείξῃ καὶ ἀναπτύξῃ ὁ ἀπορώτατος Ἕλλην ταξειδιώτης τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του καὶ τὴν ἀγχίνοιαν ἐκείνην, εἰς ἃς χρεωστεῖ τῶν ἐπιτυχιῶν του τὴν δόξαν. Ἄνευ κεφαλαίων αὐτὸς γινώσκει ὅτι, πρὶν ἢ εὐδοκιμήσῃ, ἔχει ἀνάγκην συντηρήσεως, ἀλλ᾽ αὕτη εἶνε ἀδύνατος καὶ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἀφ᾽ οὗ ἐν τῷ θυλακίῳ του μετὰ κόπου πολλοῦ ἀπεταμιεύθη ὁ ναῦλος, ἂν καὶ ὁ Ἕλλην τὴν πρώτην τῆς τόλμης του νίκην κατάγει διαπεραιούμενος εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μὲ ἐφόδια καὶ τοῦ ναύλου ὑποδεέστερα. Τούτου ἕνεκα αἱ ἐν τῇ Δύσει Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι γλισχρότερον τροφοδοτούμεναι ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μητροπόλεως διὰ νέου αἵματος φθίνουσι καὶ εἶνε προωρισμέναι νὰ ἐκλίπωσί ποτε, ἂν μὴ στενότερος καταστῇ ὁ σύνδεσμος αὐτῶν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἂν μὴ ὁ Ἕλλην συστηματικώτερον ἐν τῇ πατρίδι του μορφούμενος ἀποκτήσῃ ἴσας πρὸς τὸν Εὐρωπαῖον γνώσεις ἐν τῇ ποικίλῃ βιοτεχνίᾳ.

Ἀλλ᾽ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν; Οἱ ὅροι εἶνε ἐντελῶς ἀλλοῖοι. Τὰ πρωτόπλαστα ἔτι ἤθη δὲν ἀπεδίωξαν τὴν

ἀρχαϊκὴν φιλοξενίαν, ἣν ἀμειλίκτως ἐξηφάνισαν αἱ εἰς ὑπερβολὴν ἀναπτυχθεῖσαι βιωτικαὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀνάγκαι, καὶ ὁ βίος ἐν ταῖς χώραις ταύταις εἶνε ἀσυγκρίτως λιτότερος. Ἐπὶ πᾶσι τὰ κεφάλαια δὲν συνεκεντρώθησαν, ὡς ἐν Εὐρώπῃ, εἰς χεῖρας ὀλίγων, οὐδ' οἱ μεγάλοι ἑταιρισμοὶ κατέστησαν ἀδύνατον τὸν ἀνταγωνισμὸν τῆς ἀτομικῆς δραστηριότητος. Τὸ ζήτημα εἶνε πῶς νὰ μείνῃ ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς ἣν μεταβαίνει, ἐπὶ ἕνα τοὐλάχιστον μῆνα, τούτου δὲ ἐπιτυγχανομένου, ἡ ῥιζοβόλησις τοῦ Ἕλληνος ἐκεῖ εἶνε τετελεσμένον γεγονός. Καὶ τοῦτο ἀκόπως παρέχεται ἐν ταῖς χώραις ταύταις.

Πέραν τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐν γένει, εὐλόγως ὁ νέηλυς θεωρεῖ πάντα Ἕλληνα ἐξ οἱουδήποτε τμήματος τῆς πατρίδος του πατριώτην καὶ τοιοῦτος θεωρεῖται παρὰ πάντων. Προσφεύγων ἀδιστάκτως εἰς ἕνα τοιοῦτον ζητεῖ ἐργασίαν καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἄσημος οὗτος τυχοδιώκτης, ὁ ἐν σπέρματι ἐγκλείων ἐν ἑαυτῷ τῆς αὔριον τὸν πλούσιον μεγαλέμπορον, ἐπιχειρεῖ ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν πρώτην μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος, ἀποβάλλων τὴν κάπαν καὶ τὰ τσαρούχια τῆς πατρίδος του, τὸν νησιωτικὸν σκοῦφον ἢ τὴν τουρκικὴν πολύπτυχον ἀναξυρίδα καὶ φορῶν τὸν θυρεὸν τοῦ νέου του βίου, τὴν ποδιὰν τοῦ παντοπώλου ἢ τοῦ καπήλου, ἢ τοῦ μαγείρου τὴν ἐμπροσθέλλαν, ἢ ἐγκλείεται εἰς τὸ σκοτεινὸν κοσκινιστήρον ῥυπαροῦ ἀρτοποιείου ἢ τρέπεται εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπου ἀποστέλλει αὐτὸν ὁ Ἕλλην μισθωτὴς πρὸς ἐπιστασίαν τῶν καλ-

λιεργούντων αὐτοὺς Βλάχων ἢ Ῥώσσων. Ἐν τῇ ἀπαρχῇ ταύτῃ τοῦ νέου του βίου οὐδένα ἔχει λόγον νὰ εἶνε εὐχαριστημένος, ἀλλ' ἡ ἐλπὶς τοῦ προσεχοῦς αἰθριωτέρου μέλλοντος διατηρεῖ τοσοῦτο ζωηρὰ τὰ ὡραῖα χρώματά της, ὥστε τὰ πάντα ὑφίσταται ἐν καρτερίᾳ καὶ ψυχικῇ ἀταραξίᾳ ἄνευ ἀνυπομονησίας προσβλέπων πρὸς τὴν αὔριον. Ἓν μόνον τὸν στενοχωρεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος, τῆς γλώσσης τῶν ἰθαγενῶν ἡ ἄγνοια. Ἄνευ αὐτῆς θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀπομεμονωμένον, ἀνίκανον νὰ σπουδάσῃ τὸν τόπον καὶ τὰς ἀνάγκας του, νὰ μελετήσῃ τοὺς πόρους αὐτοῦ καὶ εὕρῃ τὸ εἶδος τῆς ἀσχολίας, εἰς ὃ θὰ ἀφιερωθῇ ἀνεξάρτητος τῆς κηδεμονίας τοῦ συμπατριώτου καὶ τῆς ἐπιβλέψεως τοῦ προσωρινοῦ του κυρίου. Πρὶν ἢ παρέλθωσιν ἓξ μῆνες ἄνευ οἱασδήποτε φιλολογικῆς ἀξιώσεως κατορθοῖ ἄριστα νὰ συνεννοῆται μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, τοῦτο δὲ ἔχων τὸ ἐφόδιον καὶ ὀλίγα κέρματα ἐκ τοῦ γλίσχρου μισθοῦ του καταλαμβάνεται ἀκατασχέτως ὑπὸ τοῦ πόθου ν' ἀνοίξῃ ἰδικήν του ἐργασίαν. Τὸ εἶδος ταύτης σπανίως διαφέρει ἐκείνης, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ὑπηρετῶν καὶ ἣν ἄριστα κατέμαθεν οὐχὶ βεβαίως μετὰ πολλοῦ κόπου. Διότι τοῦ μικροπωλητοῦ τὸ ἔργον, τοῦ ἀρτοποιοῦ ἢ τοῦ παντοπώλου ὀλίγας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδεμίαν γνῶσιν ἀπαιτοῦσι διεξαγόμενα, ὡς διεξάγονται ὑπὸ τῶν ἀποδημούντων Ἑλλήνων. Ἐγκαθίσταται προχείρως εἰς τὴν προστυχοῦσαν γωνίαν καὶ ἄρχεται τοῦ ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ βίου μετὰ πολλῶν ἐλπίδων, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλιγωτέρου φόβου περὶ τῆς πορείας τῆς ἐργασίας του διασώζων ἐν

τούτοις εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀναμίκτου τούτου συναισθήματος τὴν εἰς ἑαυτὸν πίστιν καὶ τὸ μέλλον του. Οὐχὶ σπανίως, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πρώτου κυρίου χειραφέτησιν, ἐὰν οὗτος ἔτυχεν ὢν ἐν πόλει, καταλείπει ταύτην προσφεύγων εἰς γειτονικὸν χωρίον, ὅπου μηδένα φοβούμενος συναγωνισμὸν ἐγκαθίσταται ὁριστικῶς, προσωρινῶς; οὐδ᾽ αὐτὸς δύναται νὰ εἴπῃ· τοῦτο ἐξήρτηται ἀπὸ τῆς πορείας τῆς ἐργασίας του καί, ἂν αὕτη ἀποτύχῃ, ἄνευ δισταγμοῦ μεταπίπτει αὖθις εἰς νέου προϊσταμένου τὴν κυριαρχίαν, ἂν δ᾽ ἐπιτύχῃ, μετὰ δύο ἔτη βλέπετε τὸν Ἕλληνα περιστοιχούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του ἢ τῶν πρωτεξαδέλφων του, οὓς αὐτὸς προσεκάλεσεν ἢ αὐτόκλητοι προσῆλθον μαθόντες τὴν πρώτην ἀποστολὴν χρημάτων εἰς τὴν πατρίδα ὑπὸ τοῦ πρωτοπείρου ταξειδιώτου καὶ μετὰ πέντε ἔτη τὴν Ἑλληνικὴν παροικίαν ἐσχηματισμένην.

Ἡ αὔξουσα πρόοδος τῶν χωρῶν, εἰς ἅς, ὡς ἐρρήθη, κατὰ προτίμησιν καταφεύγει ὁ Ἕλλην, ἡ ἀναπτυσσομένη συγκοινωνία καὶ ὁ ἐκ τούτων πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ τοῦ βίου τῶν ἐν αὐταῖς λαῶν ἀφομοίωσις πρὸς τὸν βίον τῆς δύσεως, καθιστᾷ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δυσκολώτερον τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἕλληνος. Ἡ ἔλλειψις ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἔν τε τῇ Ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ δούλῃ, ἡ ἐλαττωματικὴ στοιχειώδης παίδευσις, ἢ ἡ ἔλλειψις πάσης τοιαύτης, ἀποβαίνουσιν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἰσχυροὶ φραγμοὶ κατὰ τῆς πλημμύρας τῆς μεταναστεύσεως καὶ αἱ ἀποτυχίαι καὶ ἀπο-

γοητεύσεις τῶν ἀπερχομένων ἤρχισαν ἤδη νὰ ἀμαυρῶσι τοῦ ταξειδίου τὰ θέλγητρα. Ἀλλ' ὡς ἐλέχθη, ἡ σωζομένη ἔτι ἀκμὴ τῶν ὑφισταμένων παροικιῶν ἕλκει μέγαν κατ' ἔτος ἀριθμὸν μεταναστευόντων Ἑλλήνων, δι' ὧν πληροῦνται τὰ χάσματα, ἅτινα ἡ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἀπορρόφησις προξενεῖ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ διὰ τοιαύτης θυσίας κατορθοῦται ἡ συντήρησις τῆς μακρὰν τῆς μητροπόλεως ὑπὲρ τοῦ βιωτικοῦ ἀγῶνος στρατευομένης Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Τίνες ἐκ τῶν Ἑλλήνων οἱ πρὸ πάντων εὐδοκιμοῦντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ἐν γένει μὲν πᾶσα Ἑλληνικὴ χώρα συνεισφέρει τὸν ὀβολόν της εἰς τὸν τοῦ ἀποικισμοῦ ἔρανον τοῦτον, δι' οὗ μετοχετεύονται εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὰ ἀκμαιότατα καὶ κράτιστα στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς· ἀλλ' ὑπάρχει μεγάλη καὶ προφανὴς ἡ ἀνισότης ἐν τῇ συνεισφορᾷ ταύτῃ. Ἡ ποικιλία τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οὐ μόνον εἰς τοῦτο συντελεῖ ἀλλὰ καὶ ἐξηγεῖ κατά τινα τρόπον διὰ τί εἰδικῶς ὡρισμένα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς μητροπόλεως διὰ τῶν παρ' αὐτῶν ἱδρυομένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀποικιῶν πρωτευόντως ἐδόξασαν καὶ ἐλάμπρυναν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ἀπαριθμοῦντες διὰ βραχέων τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀποικιζόμενα Ἑλληνικὰ φῦλα, ἂν ἐπιτρέπηται νὰ διακρίνωμεν εἰς φῦλα σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ ἐπιμένοντες νὰ ὁρίσωμεν τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν τοῦτο μόνον σκοποῦμεν νὰ καταστήσωμεν δῆλον, τὴν δύναμιν, ἥτις ἐκρέει τῶν κόλπων τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ ἣν καθῆκον πάντες ἔχομεν μετοχετεύοντες νὰ στρέψωμεν καὶ αὖθις εἰς τῆς μητροπόλεως τὴν ἀγκάλην. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης διαγινώσκεται, ὅτι κυρίως αἱ ὀρειναὶ ἑλληνικαὶ χῶραι ὑφίστανται τὴν ἀφαίμαξιν ταύτην, πάντοτε δὲ καὶ ἀπανταχοῦ ἡ τοιαύτη τοῦ ἐδάφους σύστασις εἶνε ἡ ἀπωστικὴ τῶν κατοίκων δύναμις πρὸς τὴν ξένην. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς Χίου, ὡς τοῦ ἀκροτάτου πρὸς ἀνατολὰς σημείου, ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς ἀφαιμάσσεται καὶ καταλήγομεν εἰς τὴν Ἤπειρον, τὴν δυτικὴν αὐτῆς γωνίαν.

α' Οἱ Χῖοι.

Εὐρὺ πνεῦμα, ὡς ἡ περικλύζουσα τὴν ὡραίαν πατρίδα των θάλασσα, νοῦς ἀκριβολόγος καὶ ἀγχίστροφος, ἀκαταπόνητος δραστηριότης, ἀκρίβεια μαθηματικὴ ἔν τε τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ ἐμπορικῷ αὐτῶν βίῳ, προσήνεια ἤθους, ἀνεξάντλητος εὐθυμία, διάνοια δημιουργικὴ καὶ ῥηξικέλευθος μετὰ περισκέψεως καὶ λογισμοῦ, ἤρεμος καὶ εὐσταθής, ἄνευ παραφορᾶς προμελετῶσα τὰ πράγματα πόρρωθεν δὲ τὰ μέλλοντα μετ' ἀσφαλείας προσδοκῶσα, ἰδοὺ τί διακρίνουσι τῶν

ἑλληνικῶν φύλων ἁπάντων τὸ εὐγενέστατον, τοὺς Ἕλληνας τῶν Ἑλλήνων ἐν ἐμπορικῷ πνεύματι, τοὺς Χίους τοὺς εὐφυεστάτους. Αἱ ἐξέχουσαι ἀρεταὶ εἰς ἑκάτερον τῶν ἐμπορικωτάτων λαῶν τῆς ὑφηλίου, τοὺς Ἑβραίους καὶ Ἕλληνας, ἄνευ τῶν κακιῶν ἀμφοτέρων συναντῶνται εἰς ἕκαστον Χῖον, οὕτως ὥστε ἐν ἑνὶ Χίῳ εὑρίσκει τις ἕνα Ἕλληνα καὶ ἕνα Ἑβραῖον, οὐχὶ ἀτελεῖς, ἀλλὰ πλήρεις ἀμφοτέρους, ἀρτιωτέρους ἀκόμη ἢ ἂν διακεκριμένως λάβητε ἑκάτερον ἐν τῷ φυσικῷ. Εὐστροφία νοῦ καὶ βίου λιτότης, ἄνευ τῆς ὑπόπτου ἐκείνης ἐλαστικότητος τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἑβραίου, ὅστις ἄπορος καὶ ἀνίκανος ταπεινοῦται μέχρις ἐκμηδενίσεως, πλουτῶν δὲ καὶ κρατυνόμενος ἐν δυνάμει καθίσταται σκληρὸς μέχρις ἀπανθρωπίας, ἐπιχειρηματικότης ἄνευ τῆς ἐπικινδύνου καὶ ἀλογίστου πολλάκις τόλμης τῶν ἄλλων, ὑπερηφάνεια καὶ ἀξιοπρέπεια ἄνευ τῆς εἰς ἀλαζονείαν ἐξικνουμένης σεμνότητος τῶν ὁμοφύλων καὶ ἄνευ τῆς ἐπιδεικτικῆς ἐκείνης πολυτελείας, ἥτις εἰς φανερὰν σπατάλην μεταπίπτουσα ἔσβυσε τοσούτων ἐμπορικῶν Ἑλληνικῶν οἴκων τὴν ἀρτιπαγῆ λαμπρότητα, ταῦτα εἰσὶ τὰ ἐξέχοντα τοῦ Χίου γνωρίσματα. Εἰς τοῦ χαρακτῆρος τὴν εὐστάθειαν ταύτην ὀφείλεται τῶν ἐμπορικῶν τῆς Χίου οἴκων ἡ μακρὰ διάρκεια ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν διαιωνιζομένη. Παρὰ τὴν ἐθνικὴν πρόληψιν, ἐπισφαλῆ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἀνυπόστατον, τὴν μειοῦσαν τοῦ Χίου τὴν ἑλληνικὴν γενναιοψυχίαν, κατὰ βάθος οὗτος κέκτηται τὸ ἀληθὲς τῆς ψυχῆς ἀπτόητον, τὴν ἀρετὴν ἐκείνην,

ἣν οὔτε τῆς ἀτυχίας αἱ σκληραὶ περιπέτειαι ταπεινοῦσιν, οὔτε ἡ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἔπαρσις μετακινεῖ. Φύσει καὶ ἐκ παραδόσεως ἔμπορος μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ πνεύματός του διαύγειαν μένει ἀδελέαστος ἀπὸ τὰ ψευδῆ θέλγητρα ἀνυπάρκτου παρ' Ἕλλησιν ἐπιστήμης καὶ ἀντὶ τοῦ διπλώματος τῆς νομικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς, μᾶλλον εἰπεῖν διπλώματος τῆς ἀργοτροφίας καὶ τῆς ῥᾳστώνης, πλούσιος αὐτὸς καὶ εὐπορώτατος προσλαμβάνει τὸν υἱὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐργασίᾳ ἤ, ὅπερ συνηθέστατον, ἀποστέλλει αὐτὸν εἰς ἄλλον ἐμπορικὸν οἶκον ἐπὶ μισθῷ, παρέχων οὕτω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν νέον τὸ πρακτικώτατον δίδαγμα, νὰ στηριχθῇ πρωτίστως εἰς τὴν ἰδίαν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἀτομικήν του δραστηριότητα. Ὁποία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Χίου καὶ τοῦ τελευταίου τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἀγρότου τοῦ ἐκποιοῦντος τὰ ἀμπελοχώραφά του γυμνούμενος αὐτός, ὅπως περιενδύσῃ τὸν υἱόν του μὲ ἓν χάρτινον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δίπλωμα καὶ τὸν ἴδῃ —ἄκρον ἄωτον τῶν ὀνείρων του— τοῦ δημοσίου ἑκατοντάδραχμον ὑπάλληλον!

Ἀλλ' ἀντὶ τῆς φρούδης ταύτης καὶ ἀκάρπου καὶ ἀτελοῦς παιδεύσεως πλουτίζει ὁ Χῖος τὸ τέκνον του δι' ἁπασῶν τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου τῶν εὐρυτάτων γνώσεων, ἴσος δὲ οὕτω πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς δύσεως χρησιμοποιεῖ τὴν Ἑλληνικήν του εὐφυΐαν, ὅπως ἀναδειχθῇ νικητὴς ἐν τῷ ἐμπορικῷ ἀνταγωνισμῷ καὶ τοιοῦτος τελικῶς ἀποδεικνύεται. Συστηματικώτερος κατὰ τοῦτο πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἠδυνήθη ἐνδόξως

νὰ παλαίσῃ, εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου μεταξὺ τῶν μᾶλλον προηγμένων λαῶν τῆς Δύσεως, ἡ Μασσαλία δὲ καὶ ἡ Μαγχεστρία καὶ τὸ Λίβερπουλ καὶ τελευταῖον τὸ Λονδῖνον μαρτυροῦσι τὴν δόξαν, ἣν ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ χρεωστεῖ εἰς τῆς Χίου τὰ φιλοπάτριδα τέκνα. Ἐξαιρέσει τῶν Κεφαλλήνων μόνοι οἱ Χῖοι ἀσφαλῆ καὶ ἔμπεδον ἔστησαν τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἕδραν ἐν τῇ δύσει τοσοῦτον ἔνδοξον καὶ τοσοῦτον περιφανῆ, ὥστε μετὰ δικαίου νὰ προταχθῶσιν ἐνταῦθα πάντων τῶν ἄλλων ἀποίκων Ἑλλήνων.

Ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ ναυτιλίᾳ οἱ Χῖοι ὑπολείπονται τοῦ ἄλλου τῆς Ἑλλάδος ναυτικοῦ κόσμου, οὐδεμία δὲ Ἑλληνικὴ νῆσος κέκτηται τόσῳ μεγάλα ἱστιοφόρα πλοῖα, ὅσα ἡ Χίος, τὰ μὲν πολλὰ ὑπὸ Τουρκικὴν σημαίαν, οὐκ ὀλίγα δὲ ὑπὸ Ἑλληνικὴν πλέοντα τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Μεσόγειον, καὶ χωροῦντα μέχρι τῶν ἀκτῶν τῶν Βρεττανικῶν νήσων.

β' Οἱ Αἰγαιοπελαγῖται.

Τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον τοῦ πλείστου τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ πενία τῶν κατοίκων αὐτῶν, ἐξ ἧς ὁ μόνος πόρος, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἀπασχολήσῃ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κλίσιν, ἡ ναυτιλία δὲν ἔλαβε τὴν ἀνάλογον ἀνάπτυξιν, ἀναγκάζει εἰς ἀποδημίαν τοὺς νησιώτας τούτους, εἴτε ὡς ναύτας, εἴτε ὡς ἁπλοῦς ἐργάτας ἢ ὑπηρέτας εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀλλοδαπήν. Λιτοδίαιτοι ὡς οἱ ἄλλοι Ἕλληνες κατὰ τὸ πλεῖ-

στον, ἤπιοι καὶ μετριοπαθεῖς τὸν χαρακτῆρα καὶ χρηστότατοι, οἰκονόμοι καὶ φιλόπονοι εὐδοκιμοῦσιν εὐκόλως ἐν τῇ ξένῃ. Ἀλλ' εἰς ὑπερβολὴν νοσταλγοὶ ἐπιστρέφουσι συχνότερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ οὕτω ἐξαντλοῦνται μὴ δυνάμενοι ν' ἀποταμιεύσωσι, μηδὲ νὰ ἀναχθῶσιν εἰς κύκλους εὐρέων ἐπιχειρήσεων. Ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τῆς μεταναστεύσεως εἶνε παρ' αὐτοῖς ἀκμαιότατον, μετὰ τοὺς Ἠπειρώτας δὲ εἶνε οἱ πολυαριθμότεροι πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτεροι πάντων καὶ δυσκολώτεροι εἰς τὸν ἐκπατρισμόν.

ὑρέων

γ' Νάξιοι καὶ Ἄνδριοι.

Πασῶν δὲ τῶν νήσων τούτων ὑπερέχουσιν ἡ Νάξος καὶ ἡ Ἄνδρος, ἐκ τούτων δὲ ἡ τελευταία ἔχει τὴν πρωτοπορείαν ἐν τῇ ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπὴν δράσει διὰ τὴν εὐτολμίαν καὶ ἐπιχειρηματικότητα καὶ τὸ μεγαλεπήβολον τῶν κατοίκων αὐτῆς. Καὶ ἐν γένει μὲν πᾶσαι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀλλὰ πρὸ πασῶν ἡ Ἄνδρος ἀποδημεῖ πᾶσα θήλειά τε καὶ ἄρσην, ὑπηρετοῦσα καὶ γαλουχοῦσα τὰ τέκνα τῆς ἄλλης ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος ἡ θήλεια, ναυτιλλομένη δὲ καὶ ἐμπορευομένη ἡ δευτέρα ἁπανταχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν ταῖς παριστρίοις χώραις καὶ τῇ παρὰ τὸν Εὔξεινον Ῥωσσίᾳ. Ἀνδρεῖοι κυριολεκτικῶς οἱ Ἄνδριοι, ἀρτιπαγεῖς τὸν σχηματισμὸν καὶ ὑγιέστατοι, ἀπονήρευτοι ὡς πάντες οἱ Αἰγαιοπελαγῖται ἐκπροσωποῦσι τὸ Ἑλληνικὸν

ἔνθυμον παρὰ τοῖς νοήμοσιν ἀλλ' εὐμαλάκτοις νησιώταις καὶ τιμῶσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν, εἰς ἧς, τῆς ἀτμήρους πρὸ πάντων τὴν εὐοίωνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπίδοσιν σπουδαιότατα συνετέλεσαν.

δ' Οἱ Ἰόνιοι, Ἰθακήσιοι καὶ Κεφαλλῆνες.

Ὡς πάντα τὰ Ἑλληνικὰ φῦλα καὶ οἱ Ἰόνιοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑστερήσωσιν εἰς τὴν δρμέμφυτον ταύτην τοῦ Πανελληνίου θυσίαν, ἣν προσφέρει τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιχειρηματικότητος καὶ τῆς μεγαλοπραγμοσύνης. Ἀλλὰ πᾶσαι τοῦ Ἰονίου αἱ νῆσοι δὲν μετέχουσιν ἐξ ἴσου τοῦ ἀποικιστικοῦ ἐράνου. Ἡ ῥοδοστεφὴς καὶ φιλόγελως Ζάκυνθος καὶ ἡ μουσόληπτος Κέρκυρα καὶ οἱ Παξοὶ καὶ ἡ Λευκάς, αὕτη μὲν διὰ τὸ εὔφορον τῆς γῆς αὐτῆς, ἐκείνων δὲ αἱ μὲν δύο πρῶται διὰ τοῦτο ἐν μέρει, πᾶσαι δὲ διὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν, οὐχ ἧσσον δὲ καὶ διὰ τὸ ἤπιον καὶ ἁπαλὸν τοῦ ἤθους, ὅπερ συνήθως ἀποφεύγει τοῦ ἀγνώστου τὰς περιπετείας καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ ἀφανοῦς μέλλοντος, ἅπασα αὕτη ἡ τῶν Ἰονίων νήσων τετρὰς προτιμᾷ τοῦ οἴκου μένειν τὴν ἀσφαλῆ εἰ καὶ μετρίαν ἀπόλαυσιν τῆς ἀβεβαίας τοῦ πλούτου λάμψεως ἀπὸ παραβόλου καὶ ῥιψοκινδύνου εἰς ἀγνώστους χώρας ἀποδημίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δηλοῖ, ὅτι ἐκ τῶν νήσων τούτων οὐδεὶς ἀποδημεῖ. Τοὐναντίον, συμβαίνει καὶ ἐν αὐταῖς ὅ,τι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τῆς

Ἑλλάδος χώρας, ὅσαι δὲν χαρκτηρίζονται ἐπὶ ἀποικιστικῷ πνεύματι. Λόγοι ἐπιμιξίας ποικίλης πρὸς τὰ ἀποδημοῦντα ἑλληνικὰ φῦλα ὑλικῶν συμφερόντων δημιουργοὶ ἐκτοπίζουσι καὶ ἀπὸ τῶν νήσων τούτων ὄχι ὀλίγους τῶν κατοίκων αὐτῶν πρὸς τὴν ἀλλοδαπήν. Ζακυνθίους, Κερκυραίους, Παξινοὺς καὶ Λευκαδίους ἔτι συναντᾷ τις πολλαχοῦ τῆς ξένης, ἀλλὰ μόνον κατὰ μονάδας. Τοῦτο ὅμως δὲν προσδίδει εἰς τὰς νήσους ταύτας τὸ διακρίνον τοὺς ἐκ τῶν Ἰονίων νησιωτῶν Ἰθακησίους καὶ Κεφαλλῆνας κατ᾽ ἐξοχὴν ἀποικιστικὸν πνεῦμα.

Ἀλλ᾽ ἀντὶ τῆς εἰς αἷμα ζημίας, ἣν ὑφίσταται ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῶν ἀποδημούντων Ἰθακησίων καὶ Κεφαλλήνων κερδαίνει δι᾽ ἀμφοτέρων τιμὴν καὶ κλέος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ τῇ ναυτιλίᾳ. Γλυκύτεροι καὶ ἠπιώτεροι τῶν γειτόνων αὐτῶν, ὀλιγώτερον δὲ πονηροί, ἀλλ᾽ οὐχ ἧσσον εὐφυεῖς τοῦ ἐπὶ πανουργίᾳ διαφημισθέντος πολυπλάγκτου ἐν τῇ μυθολογικῇ ἀρχαιότητι βασιλέως των, ἐξ ἴσου δὲ ῥέκται καὶ φιλόπονοι πρὸς τοὺς Κεφαλλῆνας οἱ Ἰθακήσιοι, σωφρονέστεροι δὲ καὶ μᾶλλον μεμετρημένοι τούτων ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν αὐτῶν προήγαγον ἐναμίλλως πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐμπορικὴν ἀτμήρη τε καὶ ἱστιοφόρον ναυτιλίαν εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἂν κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὴν τῆς Ἰθάκης νησίδα πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι ἐκέκτηντο τόσην ναυτικὴν δύναμιν, ἄνευ ὑπερβολῆς ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξετόπιζε τῆς μεσογείου τοὐλάχιστον τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Εἰς τούτους καὶ τοὺς Κεφαλλῆνας

ὀφείλει ὁ Δούναβις τὸ ὅτι ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου καλύπτεται ὑπὸ Ἑλληνικῶν φορτηγίδων, ὅλος δὲ ὁ πλοῦτος τῆς Βλαχίας δι' Ἑλληνικῶν πλοίων μεταφέρεται εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Γαλαζίου καὶ τῆς Βραΐλας πρὸς τὴν περαιτέρω ἀνὰ τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν κυκλοφορίαν του, εἰς ἣν συντρέχουσιν Ἑλλήνων μὲν πρώτιστα πάντων οἱ Ἰθακήσιοι καὶ οἱ Κεφαλλῆνες διὰ τῶν ἀτμοπλοίων των, πρωτεύουσι δὲ ὅλων τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ κολοσσιαίου αὐτῶν ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ οἱ θαλασσοκράτορες Ἄγγλοι. Ἀλλὰ τῶν Ἰονίων ἐν ἐπιχειρηματικῷ πνεύματι ἀναμφηρίστως πρωτοστατοῦσιν οἱ Κεφαλλῆνες, οἱ τολμηροὶ μέχρι τοῦ παραβόλου, οἱ εἰς τοὺς κινδύνους ἀτρόμητοι, οἱ ὑπερήφανοι μέχρι τραχύτητος, οἱ ἐκπροσωποῦντες ἐν ἑαυτοῖς ὅλας τὰς ὑψίστας ἀρετὰς συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων οἱ βιαιότατοι, οἱ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀλύγιστοι, οἱ κράτιστοι ὡς θαλασσινοὶ καὶ ἀνδρειότατοι Κεφαλλῆνες. Οὐδενὸς ὑποδεέστεροι τὴν φιλοπατρίαν, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἐγκαταστῶσι, παρέχουσιν ἀμέριστον τὴν προστασίαν εἰς πάντα Ἕλληνα, συνασπιζόμενοι δὲ πρὸς ἀλλήλους ἀποτελοῦσι δύναμιν δυσκαταγώνιστον, ἣν οὐδεὶς τῶν ξένων δύναται εὐχερῶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἐτόλμα ν' ἀντιστρατευθῇ εἰς Κεφαλλῆνος συμφέροντα, θὰ ἴδῃ ἑαυτὸν πολεμούμενον ὑφ' ὅλων τῶν Κεφαλλήνων καὶ ἠναγκασμένον νὰ ὑποστῇ ἀγῶνος, ἐξ οὗ μόνον ἧτταν θὰ δρέψῃ. Διὰ τοὺς Κεφαλλῆνας ἡ ἐμπορία ἀποτελεῖ εἶδος ἐκστρατείας, ἧς ἡ ἐπιτυχία ἵνα ᾖ

ἀσφαλής, δέον νὰ ὑποστηριχθῇ ὑφ' ὅλης τῆς τῶν Κεφαλλήνων παροικίας. Τὸ φυλετικὸν τοῦτο πνεῦμα παρὰ τὸν περιωρισμένον καὶ αὐτοχθονίζοντα χαρακτῆρα αὐτοῦ, σεβαστὸν παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ἀποβαίνει πλειστάκις εὐεργετικὸν καὶ ὑπὲρ τούτων, οὐδὲν δὲ καθιστᾷ ὑπερηφανώτερον τὸν Κεφαλλῆνα ἢ ὅταν καταφύγῃ τις εἰς τὴν προστασίαν του. Διαθρύπτεται εἰς τὰ δύο εὐγενέστατα αὐτοῦ αἰσθήματα, τῆς φιλοτιμίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλεστέραν ἐγγύησιν ἡ προφορικὴ τοῦ Κεφαλλῆνος ὑπόσχεσις περὶ τῆς συνδρομῆς του, κυρουμένης οὕτω ὡς ἀναμφισβητήτου ἀληθείας τῆς παραδόσεως, ὅτι ὁ Κεφαλλὴν εἶνε ἐχθρὸς μὲν ἐπιφοβώτατος, πολυτιμότατος δὲ φίλος. Κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνυπότακτοι, εἶνε κατ' οὐσίαν λίαν πειθαρχικοί, σπανιώτατα δὲ παρακούονται τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ προκρίτων Κεφαλλήνων αἱ συμβουλαὶ αἱ οὐχὶ σπανίως τύπον προσταγῆς προσλαμβάνουσαι πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους. Καρτερικοί, ἐπιδέξιοι, γενναῖοι, ἀποβαίνουσι στοιχεῖον πολυτίμων ὑπηρεσιῶν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τις τὴν ἱκανότητα νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὰς μεγάλας των ταύτας ἀρετάς.

Πολλοὶ Κεφαλλήνων ἐμπορικοὶ οἶκοι δοξάζουσι μὲν καὶ ἐν τῇ Δύσει τὴν ἑλληνικὴν ἐμπορίαν, ἀλλ' ἀληθινὴν δύναμιν ἑλληνικὴν ἀποτελοῦσιν ἐν Ῥουμανίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τὸν Εὔξεινον Ῥωσσικοῖς παραλίοις ὡς ἔμποροι σίτου καὶ ναυτικοὶ καὶ γεωμισθωταὶ τὰ μέγιστα συντελέσαντες εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς γεωργίας ἐν Ῥουμανίᾳ πρὸ παντων. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μειονεκτοῦσι

κατ᾽ ἀριθμὸν μονον τῶν Ἠπειρωτῶν, ἀλλ᾽ ὑπερέχουσι πάντων τῶν ἄλλων αὐτόθι ἐμπορευομένων Ἑλλήνων κρατοῦντες σχεδὸν εἰπεῖν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ τρίτον τῆς ὅλης σιτοπαραγωγῆς καὶ σιτεμπορίας τῆς χώρας ἐκείνης, ὡς γεωμισθωταί, ὡς μεσῖται, ὡς ἔμποροι καὶ ἐφοπλισταὶ καὶ ἰδιοκτῆται τῶν ἀνὰ τὸν Ἴστρον μεταγωγικῶν πλοίων. Ἀλλὰ παρὰ τὸ πλῆθος τῶν εἰς Ῥουμανίαν ἀποδημούντων Κεφαλλήνων οὗτοι ἐκπατρίζονται ἐλάχιστοι πάντων, πλὴν ἴσως τῶν Ἰθακησίων, ὧν σπανιωτάτους εἶδον ἐν Ῥουμανίᾳ τοὺς παραφθείραντας ἐπὶ τὸ Βλαχικὸν τὸ ὄνομά των καὶ ἐνθυμουμένους τὴν πατρίδα των, ὅταν πρόκειται νὰ τὴν ὑβρίσωσιν· ἐπὶ τῇ κακίᾳ ταύτῃ διακρίνονται κατ᾽ ἐξοχὴν οἱ ἐκρουμανιζόμενοι καὶ τούτων πλειότερον ἢ ἐκρωσσιζόμενοι Ἕλληνες.

Οὐχ ἧσσον τῶν δύο τούτων νήσων τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ μικρὰ Κύθηρα διὰ τοῦ ἐδάφους τὸ πετρῶδες συνεισφέρουσι τῶν τέκνων των τὸ πολύτιμον αἷμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐπιχειρηματικότητος ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπήν.

Ἀλλὰ πένητες ὄντες οἱ Κυθήριοι καὶ ὀλιγάριθμοι δὲν ἠδυνήθησαν μέχρι τοῦδε νὰ ἀποτελέσωσι σπουδαῖον αὐτοὶ καθ᾽ ἑαυτοὺς παράγοντα ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀποικίαις· ὁπωσδήποτε ὅμως φιλοτίμως συντρέχουσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνὰ τὴν ξένην ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ διακρίνονται ἐπὶ τῷ ὅτι εὐκόλως δὲν συγχωνεύονται πρὸς τοὺς ξένους.

ε΄ Πελοποννήσιοι, Κυνουριεῖς καὶ Λακεδαιμόνιοι.

Ὁ ἐν μιᾷ πεντηκονταετίᾳ ὑπερτριπλασιασθεὶς τῆς Πελοποννήσου πληθυσμὸς ἄνευ ἄλλης ἐρεύνης μαρτυρεῖ, ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Ἑλληνισμοῦ οὐ μόνον δὲν ὑπέστη τὸν ἐπώδυνον τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν ἀκρωτηριασμὸν τῆς μεταναστεύσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς κυψέλη ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει, ἐν ᾗ πάντοθεν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατέφυγον πολλοὶ Ἕλληνες, ὅπως διὰ τῆς φιλοπονίας αὐτῶν προαγάγωσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ ἄγονον τῆς Κυνουρίας ἔδαφος δὲν δύναται νὰ διαθρέψῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, οἵτινες ὡς ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῶν πετρωδῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν, δι' οὓς λόγους ἐν τοῖς πρόσθεν ἀνεπτύξαμεν, ἀντὶ νὰ προσφύγωσιν εἰς τὰς ὁμόρους καὶ γειτονευούσας καλλιεργουμένας καὶ εὐφόρους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας προκρίνουσι τὸν νομιζόμενον ἀπονώτερον καὶ ἀμόχθηρον τοῦ ἐμπορευομένου βίου ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπὴν ὑπείκοντες εἰς τὸ πάντοτε μὲν Πανελλήνιον, νῦν δὲ ὑπερμέτρως ἀναπτυχθὲν ὄνειρον τοῦ ἐκ τοῦ παραχρῆμα πλουτισμοῦ. Καὶ ἀποψεύδονται μέν, ὡς συνήθως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους συμβαίνει, τῶν ἀποδημούντων αἱ πρῶται ἐλπίδες, ἅμα πατήσωσιν ἐπὶ τῆς ξένης, ἀλλ' ὁ Κυνουριεὺς ὡς πᾶς Ἕλλην οὔτε ὑπὸ τῆς ἀποθαρρύνσεως ἡττᾶται, οὔτε πρὸ τῶν κινδύνων τῆς στερήσεως καὶ τῶν ταλαιπωριῶν ἀποδειλιᾷ, ἀλλ' ἀφιερῶν πᾶσαν αὐτοῦ φροντίδα, ὅπως εὕρῃ κατὰ τὸ δὴ λεγό-

μενον **τρύπαν**, ὅπως στεγασθῇ, ἐντὸς μικροῦ ἀνακύπτει ἐκεῖθεν ἀποφασιστικώτερος καὶ θαρραλεώτερος ἀντιμετωπίζων τὸν βιωτικὸν ἀγῶνα ὡς ἀπὸ ἀλωθείσης ἐπάλξεως, διότι ἀκριβῶς ἡ τρώγλη ἐκείνη εἶνε τὸ μᾶλλον δυσπόρθητον φρούριον τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Ἕλληνος, τούτου δὲ ἐκπολιορκηθέντος, ἡ νίκη εἶνε ἤδη ἠσφαλισμένη. Ἀπὸ μικρῶν ὁρμώμενος ὁ Κυνουριεὺς κατορθοῖ νὰ ὑπερνικήσῃ πάσας τὰς δυσκολίας διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ λεπτοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ἐφ' ᾧ διακρίνεται. Γενναῖος ἄνευ προκλήσεως καὶ ὑπερήφανος ἄνευ ἐπιδείξεως ἀνέχεται μετὰ μετριοπαθοῦς καρτερίας τοῦ παρόντος τὰς δυσχερείας οὐδαμῶς περὶ τοῦ μέλλοντος ἀπελπίζων.

Ἔχει συνείδησιν τῆς πολυθρυλήτου τῶν Πελοποννησίων εὐφυΐας καὶ οὐδενὸς ἀμελεῖ, ὅπως τηρήσῃ ἀπαραμείωτον τῆς πατρίδος του τὴν ὑπόληψιν ταύτην, ἣν τῷ ὄντι οὐ μόνον συγκρατεῖ ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνυψώνῃ κατορθοῖ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἁπανταχοῦ, ὅπου διατρίβει, φιλοτιμεῖται ν' ἀναδειχθῇ καὶ σπανίως Κυνουριεὺς ἀποτυγχάνει ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ταύτῃ.

Ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Αἰγύπτου οἱ Κυνουριεῖς ταξειδεύουσιν εἰς τὴν Ῥωμουνίαν συνεισφέροντες εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι εἰς τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος τὴν ἀνύψωσιν.

Νέον κέντρον ἀποικισμοῦ ἐδημιούργησαν κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη ἐν Ἀμερικῇ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ τὰ περὶ τὴν Σπάρτην πρὸ πάντων οἰκοῦντες, διὰ τῶν καταπληκτικῶν δὲ τῷ ὄντι ὑλικῶν αὐτῶν προόδων

ὑπέθαλψαν ρεῦμα ἰσχυρότατον μεταναστεύσεως τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν εἰς τὰς πλουσίας τῆς βορείου Ἀμερικῆς χώρας, ἔνθα διὰ τὸ μεμακρυσμένον τῶν εὐπορούντων πρὸ πάντων πολλοὶ συγχωνεύονται ἀνεπιστρεπτεὶ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους.

ς΄ Στερεὰ Ἑλλάς.

Πλὴν τῶν Εὐρυτάνων, οἵτινες κυρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐδοκιμοῦσι, καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Πηλίου, ἂν ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ τὴν Θεσσαλίαν περιλάβωμεν, οἵτινες καταφεύγουσι κυρίως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου οὐδένα κίνδυνον συγχωνεύσεως μετὰ τῶν ἀλλοφύλων διατρέχοντες ὑποστρέφουσιν εἰς τὴν πατρίδα πολυτάλαντοι καὶ ἐξευρωπαϊσμένοι ἀναδείξαντες τὸ φύσει γραφικὸν Πήλιον διὰ τῶν ὡραῖα ᾠκοδομημένων χωρίων των ἓν τῶν τερπνοτέρων καὶ μᾶλλον ἐξημερουμένων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς δὲν μετέχει τῶν εἰρηνικῶν τούτων ἐκστρατειῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπήν, διὰ πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας αἰτίας, πρωτίστως δὲ διότι μέχρι πρό τινος μέγα μέρος τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ πάσης ἄλλης ἐργασίας προέκρινε τὴν εἰς τὰ εὐζωνικὰ τάγματα κατάταξιν. Ὁ ἁρματωλικὸς βίος ὑπῆρξε βαθύτερον ἐντετυπωμένος εἰς τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὅσον οὐδαμοῦ ἄλλοθι, καὶ ἡ προϊοῦσα μεταβολὴ τῶν ὅρων τοῦ βίου δὲν ἴσχυσε νὰ πείσῃ τὰ ἀληθινὰ τῆς Ῥούμελης παλληκάρια,

ὅτι γεννᾷ καὶ ἡ εἰρήνη τοὺς ἥρωάς της, ἔστιν ὅτε μάλιστα οἱ νικῶντες εἰς τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα τοῦ βίου ἀποβαίνουσιν ἄξιοι πολὺ πλέον τῶν ἐν πολέμῳ ἀνδραγαθούντων τοῦ στεφάνου τῆς νίκης. Ἀλλὰ πάσης χώρας εὐκολώτερον εἶνε τῶν ποταμῶν της ὁ ῥοῦς νὰ μεταστραφῇ καὶ αἱ λίμναι νὰ ξηρανθῶσι καὶ τὸ ἔδαφος νὰ ἀλλοιωθῇ ἢ τῶν ἠθῶν ἡ μεταβολὴ ταχεῖα νὰ ἐπέλθῃ. Πολλοὶ εἰσέτι χρόνοι θὰ παρέλθωσιν, ἕως οὗ οἱ κάτοικοι τῆς στερεᾶς μεταστῶσι τοῦ λιτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀκνηροῦ αὐτῶν βίου, τὸν ὁποῖον, ἀντὶ ὁπωσδήποτε νὰ βελτιώσῃ, ἐχειροτέρευσεν ἡ σφαλερὰ καὶ στενὴ τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀντίληψις τῶν τῆς Ἑλλάδος πολιτευτῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτου νῦν δὲν πρόκειται.

ζ' Ἠπειρῶται.

Ἐν τῇ καταριθμήσει τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, αἵτινες ὡς πρωτεύουσαι ἑστίαι τοῦ ἀποικισμοῦ θεωροῦνται, μία εἰσέτι ὑπολείπεται ἡμῖν τελευταία, ἡ πασῶν πρώτη, ἡ εὔανδρος Ἤπειρος μετὰ τῆς συνεχομένης αὐτῇ Ἀλβανίας, ἧς τὰ τέκνα ὡς ἀδελφοὺς τῶν Ἠπειρωτῶν δὲν θὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τούτων. Ἵνα ἄρωμεν πᾶσαν ὑπερβολῆς ὑπόνοιαν ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ ἡμῶν, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶνε ἡ πρώτη τοῦ ἀποικισμοῦ ἑστία, σπεύδομεν ἐρειδόμενοι εἰς προσωπικὴν ἀντίληψιν καὶ εἰς ἐπιτόπιον τῶν πραγμάτων μελέτην νὰ δηλώσωμεν, ὅτι κατ' ἐλάχιστον τὰ δύο τρίτα, ἵνα μὴ εἴπωμεν τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ τῆς ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας κατοίκων ἀριθμούσης

ἑλληνοφώνου Ἠπείρου, ἀποδημοῦσιν! Ὑπάρχουσιν ἐπαρχίαι ἐν αὐτῇ, πρὸ πασῶν δὲ ἡ τοῦ Ζαγορίου, ἐν αἷς δὲν συναντᾷ τις ἢ παῖδας κατωτέρω τῆς ἡλικίας τῶν δεκαπέντε ἐτῶν καὶ γέροντας ὑπερβάντας τὸ ἑβδομηκοστόν, διότι ὁ λοιπὸς ἄρρην πληθυσμὸς ταξειδεύει· καὶ ποῦ τῆς ὑφηλίου δὲν ταξειδεύει ὁ Ἠπειρώτης; Δὲν εἶνε γόνιμος τοῦ Ἠπειρώτου ἡ πατρίς, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ ἐντελῶς ἄφορος, ὥστε νὰ ἐξωθῇ τοσοῦτον ἀθρόως μακρὰν ἑαυτῆς τὰ τέκνα της. Ἀλλὰ τὸ ἀποδημεῖν παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις ἀπέβη οἱονεὶ φρενολογικὴ πάθησις, νόσημα ψυχικόν, ἡ διάγνωσις τῶν αἰτίων τοῦ ὁποίου δὲν εἶνε εὐχερής, ἄνευ τῆς σπουδῆς τῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην περιστάσεων καὶ συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διατελεῖ. Τοιαύτη μελέτη ἀκριβὴς καὶ ἐμπεριστατωμένη, δὲν ἔχει τὸν χῶρόν της τὸν κατάλληλον ἐνταῦθα. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν μετρίαν τῆς γῆς του παραγωγὴν δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ Ἠπειρώτης, διότι οὐδὲν ἔχει ἀσφαλὲς ἐν χώρᾳ, ὅπου ὅ,τι ἀφήνουσι σῷον αἱ ληστρικαὶ συμμορίαι τῶν γειτονευόντων Τουρκαλβανῶν, ἁρπάζουσι τὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα καὶ οἱ εἰσπράκτορες τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, ἥτις ἐν Ἠπείρῳ μακρὰν τῶν ὀμμάτων τῆς κεντρικῆς ἐν Κων/πόλει διοικήσεως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πολιτικωτάτου ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε Σουλτάνων Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β' προσέλαβε τύπον ἀγρίας καταδιώξεως τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ὑπὸ τῶν φανατικωτάτων ὅλων τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν Τούρκων τοῦ τόπου τοιούτων.

Δὲν ὑπόκειται ἄρα εἰς συζήτησιν παρὰ τῷ Ἠπειρώτῃ ἡ ἀνάγκη νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς πατρίδος του. Ὅπως ὅπως ἐξοικονομεῖ τὸν ναῦλον καὶ φεύγει κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας μετερχόμενος τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἠπειρωτικὸν ἐπάγγελμα τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶνε ἀδύνατον ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ νὰ ὑπάρξῃ ἀρτοποιεῖον μὴ ἐγκλεῖον τοὐλάχιστον ἕνα Ἠπειρώτην. Ἡ Ἑλλὰς πᾶσα, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία μετὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὰ Βαλκανικὰ Κράτη καὶ ἡ Αἴγυπτος μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Κατὰ δεύτερον λόγον μετέρχονται τοῦ παντοπώλου, τοῦ κρεωπώλου, τοῦ κτίστου καὶ τοῦ διδασκάλου τὸ ἐπάγγελμα. Μὲ τὰ διπλώματα τῶν ἐπιτηδευμάτων τούτων τὰ ἄγραφα πλὴν τοῦ διδασκαλικοῦ διασπείρονται εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἣν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι κυριολεκτικῶς ὑπέταξαν ὑπὸ τὴν ὑπεροχήν, ἣν προσπορίζει αὐτοῖς δραστηριότης, εὐθύτης ἐν ταῖς συναλλαγαῖς καὶ πνεῦμα προοδευτικόν. Καὶ πῶς δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν πρόοδον εἰς ἀνθρώπους, οἵτινες ἀπὸ τῆς ῥυπαρᾶς τοῦ παντοπώλου τρώγλης ὁρμώμενοι ἀνέρχονται ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ τραπεζίτου, τοῦ μεγαλεμπόρου, τοῦ μεγαλοκτηματίου ;

Ἁπάντων Ἑλλήνων οἱ Ἠπειρῶται εἶνε τὸ κερδαλεοφρονέστατον καὶ οἰκονομικώτατον μέχρι φιλαργυρίας γένος. Ἴσως εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ ἀρχικὴ μεγάλη αὐτῶν πενία, ἡ ἀποτυποῦσα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν τὴν ἀνάγκην τῆς φειδοῦς, ἣν καὶ πλουτοῦντες δὲν λησμονοῦσιν.

Ἀλλ᾽ εἰς τὸ βάθος τῆς ὑλικῆς ἀνάγκης, πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς ὁποίας ἀπέρχεται μακρὰν τῆς γενετείρας ὁ Ἠπειρώτης, κρύπτεται μικρὸς καὶ ἀδιόρατος τὸ κατ᾽ ἀρχὰς πυρὴν πόθου, οὗ εὐγενέστερον δὲν γινώσκει ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ μέχρις εὐτελείας χωροῦσα πολλάκις γλισχρότης τῶν περὶ τὸν βίον δαπανῶν, ἡ ἐκθέτουσα αὐτὸν εἰς τὴν κατάκρισιν ἐπὶ ἄφρονι φιλαργυρίᾳ, ἡ πολλάκις ἀκοινώτητον καθιστῶσα αὐτόν, καταυγάζεται ὑπὸ τῆς αἴγλης τῆς τελικῆς προθέσεως, ὅπως τὰ κεκτημένα ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἐκθρέψασαν πατρίδα, εἴτε τὴν γενέθλιον εἴτε τὴν καθολικὴν μεγάλην πατρίδα, ἡ πρὸς τὴν ὁποίαν ἀγάπη προσλαμβάνει τι πολλάκις τὸ μανικὸν καὶ παράφρον. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην παραφροσύνην χρεωστεῖ πᾶν σχεδὸν καὶ τὸ μικρότατον χωρίον τῆς Ἠπείρου τὴν ἐκκλησίαν του, τὸ σχολεῖον του, τὸν ἰατρόν του, διὰ τὴν μανίαν ταύτην ἡ Ἤπειρος δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ὁλοκλήρους ἐπαρχίας, ἐν αἷς ἡ παίδευσις ἀμφοτέρων τῶν φύλων δύναται νὰ ὑποστῇ τὴν σύγκρισιν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Γερμανικὴν Βυρτεμβέργην, διότι προσωπικῶς ἐγὼ ἐν ἑνὶ μὲν χωρίῳ ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα οἰκογενειῶν ἠρίθμησα ἑβδομήκοντα δύο τελειοφοίτους τοῦ Γυμνασίου, εἰς πλεῖστα δὲ ἀγράμματον ἄνδρα εὗρον οὐδὲ ἕνα, ἡ φρενοπάθεια τελευταῖον—ἵνα εἰς μίαν μόνην ἐκδήλωσιν αὐτῆς περιορισθῶμεν — αὕτη ὑπῆρξε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁ ἐλευθεριώτατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος Μαικήνας.

Τοιαύτην δύναμιν περικλείει ἐν ἑαυτῷ ὁ ταξειδεύων

Ἑλληνισμός, μάλιστα πολὺ μείζονα ταύτης· διότι ἐλαλήσαμεν περὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν ἀποικιστικῶν φυλῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀλλὰ δὲν ἐνοήσαμεν διὰ τούτου, ὅτι ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς δὲν μετέχει τῆς ἐνστίκτου οὕτως εἰπεῖν ὁρμῆς τῆς εἰς μεμακρυσμένας χώρας φυγαδεύσεως τῶν τέκνων της. Κατ' ἀλήθειαν ὅλη ἡ Ἑλλὰς προσφέρει τὸν ὀβολόν της, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ ὅτι τὸ δέκατον τοῦ ὅλου αὐτῆς πληθυσμοῦ ζῇ καὶ ἀγωνίζεται καὶ θριαμβεύει μακρὰν τῆς Ἑλληνικῆς κοιτίδος. Καὶ τὸ δέκατον τοῦτο, οὗ ὁ ἀριθμὸς κατὰ προσέγγισιν φθάνει εἰς ἑπτακοσίας χιλιάδας σχεδόν, δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι περικλείει τὸ κράτιστον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ ἰδιοφυὲς τοῦ ἀποικιστικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς οἱ φεύγοντες ἀποτελοῦσι τὰ περιττώματα, τὰ ἀδυνατοῦντα νὰ παλαίσωσι πρὸς τὰς ἄλλας τοῦ ἔθνους ὁμάδας, καὶ ζητοῦντα ἐν τῇ ἥττῃ των κατὰ τὸν βιωτικὸν ἀγῶνα στάδιον συναγωνισμοῦ εἰς ἐδάφη ὁμαλώτερα, ἐν οἷς ἡ πάλη πρὸς ἥττονας γινομένη παρέχει τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπερισχύσεως, τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν, τῆς αὐτοσυντηρησίας, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ τῷ μὴ ἔχοντι πλεονάσματα οἱ φεύγοντές εἰσιν οἱ ἀκμαιότεροι καὶ ζωηρότεροι, οἵτινες τὰ παρόντα καίπερ πρὸς αὐτάρκειαν ἐπαρκῆ μὴ στέργοντες ἀβλεπτοῦσι πρὸς τοὺς κινδύνους τοῦ ἀγνώστου καὶ ῥίπτονται εὐτόλμως εἰς τὸν στρόβιλον τῶν περιπετειῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πλείονος.

Παρὰ πολλῶν δὲν θὰ πιστευθῇ ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ταξειδευόντων Ἑλλήνων, τὸ ἀνέφικτον δὲ πάσης στα-

τιστικῆς ἐν τῷ προκειμένῳ δικαιολογεῖ τὸν δισταγμὸν τοῦτον. Ἀλλ' ἄν τις σκεφθῇ, ὅτι αἱ δύο μέγισται τῆς σήμερον ἑλληνικαὶ παροικίαι τῆς Ῥουμανίας καὶ Αἰγύπτου, ἀριθμοῦσι περίπου τετρακοσίας χιλιάδας Ἑλλήνων, ὅτι ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις χώραις ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ πολυάριθμα κέντρα, ἔνθα ἡ στατιστικὴ παρέχει ἡμῖν ἀριθμοὺς πολὺ κατωτέρους τῶν τετρακοσίων χιλιάδων, ἀλλ' ὅτι ἐπεκτείνεται ἐν διασπορᾷ εἰς ὅλον τὸ ἔδαφος αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ προσεγγίζει τὸν προβαλλόμενον ἀριθμὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἂν σκεφθῇ τις ὅτι οὐδεμία ναυτικὴ ἑταιρία τοῦ κόσμου στερεῖται Ἑλλήνων ναυτῶν καὶ ὅτι τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν παροχθίων τῆς Μεσογείου Ἀφρικανικῶν χωρῶν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπώτατα καὶ ἐνδότατα θὰ εὕρῃ τις βιοπαλαιστὰς Ἕλληνας ἐν παντὶ σταδίῳ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, πολὺ δὲν θὰ δυσκολευθῇ εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑπτακοσίων χιλιάδων ὡς ἀληθοῦς.

Εὐτυχῶς τὸ μέγα τοῦτο πλῆθος τῶν ἀποικούντων Ἑλλήνων δὲν διατελεῖ ἀσύνδετον ὅλως πρὸς τὴν μητρόπολιν, οὐ μόνον δὲ οἱ πρὸς τὴν οἴκοι καταληφθεῖσαν συγγένειαν δεσμοὶ εἶναι ἀκμαῖοι καὶ στενότατοι, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὴν καθολικὴν πατρίδα συνάφεια οὐδέποτε ἐχαλαρώθη τελείως καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ ταξειδεύοντος Ἕλληνος.

Ἀπορροφᾷ πολλοὺς ἡ ἀλλοδαπὴ—καὶ εἰς τὴν ἐπίσχεσιν τοῦ κακοῦ τούτου μετ' ἐγκαρδίου ἐλπίδος προτίθεται νὰ συντελέσῃ ὁ γράφων—ἀλλὰ τὸ μέγα πλῆθος

μονίμως μὴ ἐγκαθιστάμενον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συντηρεῖ ἀκλόνητον τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ ὁ γλυκύτερος ὅλων τῶν πόθων του εἶνε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γενέτειραν. Τοῦτον τὸν πόθον πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν καὶ παρὰ τοῖς ὁριστικῶς ἐγκαθισταμένοις, τούτου τοῦ πόθου τὴν πραγματοποίησιν ὀφείλομεν οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ Κυβέρνησις καὶ ἰδιῶται νὰ μὴ δυσχεράνωμεν, διότι δυστυχῶς μέχρι τοῦδε κατὰ ποικίλους τρόπους ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν τοῦτο πράττομεν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἡ σύστασις καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κοινοτήτων.— Σχολεῖον καὶ Ἐκκλησία.

Ἄν που τῆς ἀλλοδαπῆς συγκεντρωθῶσιν εἴκοσιν Ἕλληνες, καὶ τοῦτο γίνεται ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἀπὸ τῆς ἐγκακαστάσεως ἑνὸς καὶ μόνου καθ' ὃν προϋπεδείξαμεν τρόπον, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ εἷς μόνον συναποφέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα, πρώτιστα πάντων θὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου των, τῶν δύο τούτων πηγῶν, ἀφ' ὧν ἀμοιβαίως ἀρδεύονται ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων πίστις καὶ ἡ πίστις πρὸς τὴν πατρίδα. Ὅ,τι οἱ εἴκοσιν Ἕλληνες ἀφ' ἑαυτῶν δὲν θὰ ἐπεχείρουν ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ πράξωσι μία Ἑλληνίς. Πάντοτε ἡ γυνὴ ὑπῆρξε τὸ συν-

τηρητικὸν στοιχεῖον τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἰδίᾳ τοῖς ἐν ταῖς ἀποικίαις συμβολίζει αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο καθίσταται ἐκεῖ μακρὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς εὐλαβείας ἐκείνης, ἥτις προσομοιάζει ἀληθινῇ λατρείᾳ, καὶ ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνὶς ἐκλαμβάνεται καὶ εἶνε ἡ ἱερὰ κιβωτός, δι᾽ ἧς σώζονται οἱ δύο ἱερώτατοι πόθοι, οἱ δύο κατ᾽ ἐξοχὴν ἀνθρώπινοι δεσμοὶ πρὸς τῆς γεννήσεως τὸ ἅγιον ἔδαφος καὶ πρὸς τοῦ θείου τὴν λατρείαν. Δὲν εἶνε μήτηρ ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνὶς ἐκείνου μόνον, ὅστις μετεκάλεσεν αὐτὴν ἐκεῖ μακράν, ἀλλὰ μήτηρ ὅλων τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων, εἶνε πολὺ πλέον τούτου, ὁ ἱερεὺς καὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ ζῶν ἀπόστολος ὅλων τῶν θρησκευτικῶν, δὲν λέγω δογμάτων, ἀλλὰ τύπων καὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν προλήψεων, ἃς περιστέφει μὲ ἀνέκφραστον ἱερότητα ἡ γλυκεῖα ἀνάμνησις τῆς μακρὰν κειμένης φιλτάτης πατρίδος. Μεθ᾽ ἑαυτῆς ἀποφέρουσα τὰ τῆς πατρίδος αὐτῆς πατριαρχικά, αὐστηρὰ καὶ ἁγνὰ ἤθη ἡ Ἑλληνὶς ἀποτροπιάζεται τὸν ἀνειμένον καὶ ἐλευθέριον βίον τῶν ἀλλοδαπῶν ὁμοφύλων της, ἃς καὶ διὰ τῆς γλώσσης τὴν ἄγνοιαν φεύγει, καὶ ἀπομονουμένη οὕτω ζῇ ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐθίμων τῆς πατρίδος ὑπομιμνήσκουσα εἰς τοὺς λησμονοῦντας ἐκ τοῦ λυσσαλέου βιωτικοῦ ἀγῶνος Ἕλληνας ἀποίκους τὰς ἐν τῇ μητροπόλει ἀγομένας θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ ἐθνικὰς ἑορτάς, συγκαλοῦσα αὐτοὺς εἰς ἑορτασμὸν κατὰ τὰ ἐν τῇ πατρίδι

νενομισμένα τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας ἑορτῶν καὶ ἀναπολοῦσα εἰς πάντων τὴν μνήμην τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον.

Σχηματισθέντος τοῦ πυρῆνος τούτου τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῆς παροικίας, αὕτη γοργῶς προοδεύει καὶ μορφοῦται εἰς ἀρτίαν κοινότητα. Οὐδὲν ἔχοντες δικαίωμα νὰ ζητήσωσί τι παρὰ τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως ἐννοοῦσι καὶ εἶνε ἠναγκασμένοι ἐξ ἑαυτῶν νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῶν δύο ἱδρυμάτων, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου, δι' ὧν θὰ συντηρήσωσι τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολή, εἰς ἣν τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ἑλλήνων ἀποικεῖ, εὐνόητον ὅτι παρέχει ὀρθανοίκτους τὰς θύρας τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς εἰς αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἕλληνα, ἐκκλησία, ἐν ᾗ δὲν λαλεῖται ἡ γλῶσσά του, εἶνε πάντοτε ξένη. Πρῶτον ἄρα μέλημα τῶν ἀποικούντων Ἑλλήνων εἶνε ἡ ἵδρυσις Ἐκκλησίας καὶ σὺν τούτῳ καὶ τοῦ Σχολείου, τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀποτελούντων ἀείποτε διὰ τὸν Ἕλληνα ἀχώριστον ὅλον.

Τῆς ἱδρύσεως τῶν ἐθνικῶν τούτων καταστημάτων ἐπιτελεσθείσης, ἡ κοινότης ὡς νομικὴ ὕπαρξις ἀνακύπτει αὐθόρμητος, ἀλλ' ἐν τῷ σχηματισμῷ αὐτῆς ἀποκαλύπτεται ὁ ἰδιάζων καὶ πρωτότυπος καὶ παράδοξος τοῦ Ἕλληνος χαρακτήρ, ὁ ἐξόχως δημιουργικός, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ῥέπων πρὸς τὴν διάλυσιν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων του. Ὁποία εὐγένεια χαρακτηρίζει τὰς φιλοτίμους καὶ ἀκαταπονήτους αὐτοῦ προσπάθειας πρὸς δημιουργίαν καὶ ἵδρυσιν Ἐκ-

κλησίας καὶ Σχολείου, ὁποία αὐταπαρνησία καὶ ἀφιλοκέρδεια, ὁποῖος ἁγνὸς ἐνθουσιασμὸς καὶ ἀπεριόριστος ἐλευθεριότης. Ὅλους συνάγει ἐπὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὁμονοοῦντας καὶ συμπράττοντας πρωτίστως ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη. Τὰ ὑλικὰ προσκόμματα καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν παρεμβαλλόμεναι δυσχέρειαι χρησιμεύουσι μᾶλλον ὡς ἐλατήριον, ὅπως ὑπεκκαυθῇ ὁ ζῆλος αὐτῶν ἢ ὡς ἀφορμὴ ἀποδειλιάσεως. Πάντα τὰ προσκόμματα ἀποτελοῦσιν ἐχθρὸν καὶ πρὸς τὴν καταπολέμησιν τούτου ὡς εἷς ἄνθρωπος οἱ Ἕλληνες συνησπισμένοι ἐγείρονται.

Ἀλλ᾽ ἅμα ὑπερπηδήσωσι τὰ προσκόμματα ταῦτα καὶ ἴδωσιν ὄρθια καὶ κομψὰ τὰ ἐθνικά των ἱδρύματα, ἅμα δῆλον ὅτι νικήσωσιν, ἀρχίζουσι τότε νὰ διασπῶνται ἀλληλομαχοῦντες περὶ τῆς διοικήσεως τῶν καταστημάτων τούτων. Ἡ διοίκησις, ἡ συντήρησις, ἡ προαγωγὴ τῶν δημιουργηθέντων ἀποτελοῦσι τοὺς σκοπέλους, καθ᾽ ὧν πολλάκις ναυαγοῦσιν αἱ εὐγενέστεραι θυσίαι καὶ αἱ ἱερώτεραι προθέσεις. Εὐτυχῶς ἡ παρουσία τοῦ πολεμίου, ἑτοίμου πάντοτε νὰ ἀπορροφήσῃ αὐτούς, τοιοῦτος δὲ εἶνε πάντοτε ἡ ἀλλοδαπή, ὁσονδήποτε φιλικαὶ διαθέσεις καὶ ἂν χαρακτηρίζωσι τοὺς παρ᾽ οἷς ζῶσι ξένους, συνετίζει ὡς τὸ πολὺ τοὺς ἐριστικοὺς καὶ φιλοπρώτους Ἕλληνας. Παρὰ τὴν ἐμπάθειαν, ἣν γεννᾷ αὐτοῖς τὸ ἐθνικὸν ἐλάττωμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχομανίας, διασώζουσι τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματός των, ὅπως διακρίνωσι τοὺς κινδύνους, οὓς διατρέχει ὁ ἐθνισμὸς καὶ ἡ θρησκεία των.

Εὐτυχῶς πλὴν τοῦ λόγου τούτου αἱ ἑλληνικαὶ ἐν τῇ

ἀλλοδαπῇ κοινότητες σώζονται ἀπὸ τῆς βεβαίας καταστροφῆς, ἣν δύνανται νὰ πάθωσιν ἐκ τῶν προσωπικῶν παθῶν, ἐκ τοῦ κρατοῦντος ἐν τῇ διοικήσει αὐτῶν πνεύματος. Ἐν ταῖς κοινότησι ταύταις διαφαίνεται ὁ καὶ ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν διασωθεὶς ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς θεσμὸς τῶν τοπικῶν δημοκρατιῶν, ἐν τούτῳ δὲ οἱ πολυτοκίαν πάσχοντες νομοθέται τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἠδύναντο ν᾽ ἀνεύρωσιν ἁδρὰ τὰ σπέρματα τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἐμβαθύνοντες εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν νὰ διοργανώσωσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν τοπικὴν διοίκησιν, ἀντὶ νὰ μάχωνται ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τῶν δήμων, ὁ ὀργανισμὸς τῶν ὁποίων παρὰ ξένων ἀμελετήτως παραληφθεὶς ἐχρησίμευσε πρὸς πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους σκοπούς, ἀλλ᾽ ὄχι ποτὲ πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐλευθεριῶν τῶν δημοτῶν τῆς Ἑλλάδος.

Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς συστάσεως τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἀποκλείει τὴν ὀχλοκρατικὴν αὐτῶν διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συντηρήσεως αὐτῶν ἐπιβάλλει τῶν ἀριστοκρατικῶν τὴν κυβέρνησιν. Κοινότης, ὡς ἐδείχθη, Ἑλληνικὴ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ σημαίνει Σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν Ἑλληνικήν, ἀπὸ τῆς φύσεως δὲ αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἐπιβάλλεται καὶ προσήκει ἡ διοίκησις αὐτῶν εἰς ἐκείνους, οἵτινες τὰ ἐδημιούργησαν καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες δύνανται νὰ τὰ συντηρήσωσιν. Εὐνόητον, ὅτι οἱ πλείονα θυσιάζοντες καὶ πλείονα ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν ἐθνικῶν τούτων καταστημάτων προσφέροντές εἰσι καὶ οἱ μᾶλλον ἐν τῇ ἐμπορίᾳ εὐδοκιμοῦντες, τοῦτο δὲ πείθει, ὅτι ἡ διοίκη-

σις αὐτῶν ἐναποτίθεται εἰς τοὺς μᾶλλον σώφρονας καὶ τοὺς μᾶλλον πεπειραμένους. Τούτῳ τῷ λόγῳ ἐκάλεσα τοὺς διοικοῦντας τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας ἀριστοκρατικούς.

Ἐφορεία τῶν Σχολείων καὶ ἐπιτροπὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσι τοὺς ἄρχοντας τῆς κοινότητος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἑνοῦνται τὰ δύο ταῦτα λειτουργήματα εἰς τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας, οἵτινες διὰ τοῦτο καὶ Ἐφοροεπίτροποι καλοῦνται. Τίνι τρόπῳ τελεῖται ἡ συντήρησις τῶν καταστημάτων τούτων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ νοηθῇ. Αἱ ἰδιωτικαὶ εἰσφοραί, οἱ εὐεργετικοὶ χοροὶ καὶ αἱ θεατρικαὶ τῶν μαθητῶν παραστάσεις εἶνε οἱ μόνοι πόροι, ὁ μόνος μᾶλλον εἰπεῖν πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται καὶ πολλαχοῦ προάγεται πρὸ πάντων τὸ Σχολεῖον, εἶνε αἱ ἰδιωτικαὶ εἰσφοραί, διότι καὶ τὰ εἰσιτήρια τοῦ αὐτοσχεδίου θεάτρου καὶ τῶν διδομένων χορῶν δὲν ἐξαγοράζονται ἢ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος· οὐδεμία ἐπιχορήγησις, οὐδεμία ἔξωθεν ἐπικουρία, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐκ τῆς ἐθελοθυσίας αὐτῶν τῶν μελῶν τῆς κοινότητος.

Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψις αὕτη πάσης ἔξωθεν ἐπικουρίας, μάλιστα δὲ τῆς ἠθικῆς ἐπικουρίας τῆς μητροπόλεως, οἱ ὀλίγοι πόροι, οὓς διαθέτουσι πολλαὶ τῶν κοινοτήτων, καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καθιστῶσιν τὸ σχολεῖον ὑποδεέστερον τοῦ σκοποῦ, ὃν κέκτηται νὰ ὑπηρετήσῃ. Ἐθνωφελέστατον, ὅτι δι' αὐτοῦ τῶν μικρῶν προπάντων ἐργατικῶν τάξεων τὰ τέκνα διασώζουσι διὰ τῆς ἀδαπάνου σχεδὸν παιδεύσεώς των ἐν αὐτῷ τὴν γλῶσ-

σαν καὶ δι' αὐτῆς τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τὰ τέκνα δὲν δύνανται, ὡς εἰκός, νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ καταφεύγουσιν εἰς τὰ τελειότερον κατηρτισμένα Σχολεῖα τῶν ἐγχωρίων, ὅπου τελειοποιούμενα ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ τόπου εἶνε ἠναγκασμένα ἤδη νὰ ζητήσωσι πόρον βίου ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, δι' ἣν καὶ ἐξεπαιδεύθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβάλλομεν ἔτος παρ' ἔτος τὸ ἄνθος τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας τῶν ἀποικιῶν ἡμῶν.

Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν μου δὲν ἐδοκιμάσατε τὸν πικρὸν τῆς ξενητείας ἄρτον, ἀδυνατεῖτε, ὡς εἶνε φυσικόν, νὰ κατανοήσητε ποίας ἐλπίδας γεννῶσι καὶ ποίαν φλόγα πατριωτισμοῦ ἐμβάλλουσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν αἱ ἐξετάσεις Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἐνταῦθα αἱ τῶν σχολείων ἐξετάσεις παρέρχονται ἀπαρατήρητοι καὶ μόνον ὁ μεθεόρτιος θόρυβος τῶν διδασκάλων περὶ τῆς δοκίμου διδασκαλίας των καὶ τῶν λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐξετάσεων, ἢ τῶν γονέων ἡ ἀπαιδαγώγητος καὶ ἀνόητος καὶ ἐπιβλαβὴς τῶν ἐξετασθέντων τέκνων των *ρεκλάμα* ἀναμιμνήσκει τοῖς ἀναγνώσταις τῶν ἐφημερίδων, ὅτι ἐγένοντο ἐξετάσεις, αἵτινες οὐδένα σκοπὸν ἐκπληροῦσαι ἠδύναντο καὶ νὰ λίπωσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ ἦσαν εἰθισμέναι, ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῶσιν.αἱ ἐξετάσεις τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν σχολείων. Ἀποτελοῦσιν ἐκεῖ ἀληθῆ ἐθνικὴν πανήγυριν· συρρέουσιν εἰς αὐτὰς οἱ ἀπόδημοι Ἕλληνες ὄχι τόσον, ὅπως ἴδωσι προκόπτοντα τὰ

τέκνα των καὶ ἀνάπλεα σοφίας καὶ γνώσεων ποικίλων, ἀλλὰ μορφούμενα ἐν τῇ ἀθανάτῳ γλώσσῃ τῶν πατέρων, ἥτις εἶνε ἡ ἄγκυρα τῆς σωτηρίας τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκτιναχθέντων ὑπὸ τοῦ σκληροῦ τῆς ἀνάγκης νόμου ἢ ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς μεγαλοπραγμοσύνης Ἑλλήνων, ἥτις εἶνε τὸ ζωντανὸν μνημεῖον τὸ ἀναπολοῦν πόθεν οἱ πατέρες ὡρμήθησαν καὶ ποῦ πατέρες καὶ τέκνα ὀφείλουσι νὰ ἐπιστρέψωσι. Τὰ ἐξεταζόμενα παιδία δὲν εἶνε ἀποκλειστικῶς γεννήματα τῶν ἐκφυσάντων αὐτὰ πατέρων, ἀλλὰ τέκνα προσφιλῆ καὶ κοινὰ τῆς ἀγάπης ὅλων τῶν παρεπιδημούντων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τῶν μικρῶν ἐκείνων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν βλαστημάτων ἀκούουσι τῆς πατρίδος τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν, τῆς γλυκείας πατρίδος περιγραφόμενα τὰ ἀθάνατα ὄρη καὶ τὰς ἀΐδια κατορθώματα ὑπομιμνησκούσας φάραγγας καὶ κοιλάδας, διαλαλούμενον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τὸ ἄφθιτον κλέος καὶ ᾀδομένους τῶν πατέρων τῆς χθὲς καὶ τοῦ πάλαι τοὺς ἡρωϊκωτάτους ἀγῶνας. Εἶνε εἶδος πανηγυρικῆς διδασκαλίας θρησκείας καὶ πατριωτισμοῦ αἱ ἐξετάσεις τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν σχολείων, ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἀντὶ νὰ ὑφίστανται τὸν ἔλεγχον τῶν ἐτησίων πνευματικῶν μόχθων των διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι καὶ ἐμπνέουσι τοὺς ἀκροατάς.

Ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν δὲν θὰ κατορθώσωσι τὰ προκαταρτικὰ ταῦτα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικὰ σχολεῖα νὰ παρατείνωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀντιζήλων ἐγχωρίων Σχολείων. Οἱ ἄνθρωποι μεταβάλλον-

τες κατοικίαν δὲν μεταβάλλουσιν εὐκόλως καὶ τὰς ἕξεις αὐτῶν, ἡ ἀρχομανία δὲ καὶ τὸ φίλερι εἶνε ἕξεις ἃς μεθ' ἑαυτῶν ἀποφέρουσι πανταχοῦ ὅπου ἂν μεταβῶσιν οἱ Ἕλληνες. Ἂν ὁ πατριωτισμός των ὁ ἀκραιφνὴς καὶ ἀκατάβλητος σώζει τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως, αἱ κομματικαὶ διαμάχαι κωλύουσι τὴν προαγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἀνάλογον ἀνάπτυξιν πρὸς τὰς σημερινὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν σημερινὴν αὔξησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, πρὸς ἃ δὲν ἐπαρκεῖ πλέον ὁ πατροπαράδοτος τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων ὀργανισμός. Ἐνιαχοῦ κατενοήθη τοῦτο καὶ οἱ σώφρονες τῶν κοινοτήτων προϊστάμενοι ἐθεράπευσαν τὴν ἐπιτακτικὴν ταύτην ἀνάγκην ῥυθμίσαντες τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τὴν λειτουργίαν πρὸς τὰ τῶν ἐγχωρίων σχολεῖα, οὕτως, ὥστε νὰ καταστήσωσι δυνατὸν τὸν ἀνταγωνισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὰ ἀλλόγλωσσα Σχολεῖα. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἤρχισαν ὑποχωροῦντα πρὸ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ξένων, ἅτινα συστηματικὴ καὶ ἑνιαία τῶν τοπικῶν κυβερνήσεων μέριμνα ἀναδεικνύουσι τελειότερα. Ἡ προτίμησις πρὸς ταῦτα τῶν ἀποικούντων Ἑλλήνων αὐξάνει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, ἐν Ῥουμουνίᾳ δηλ. καὶ Ῥωσσίᾳ, ὅπου διὰ τὸ ὁμόδοξον τὸ Σχολεῖον μόνον ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν ἐθνισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ κυρίως περὶ τῶν Σχολείων τῶν χωρῶν τούτων ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ἐπειγόντως πρόνοια ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνικῶν κυβερνήσεων. Διότι ἐν τῇ δύσει Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἢ ἐξέλιπον ἢ περιῆλθον εἰς τοιαύτην ἀφάνειαν, ὥστε νὰ

μὴ δύνανται μηδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ ὑπηρετῶσι τὴν ἐθνικήν των ἀποστολήν.

Οἱ Πρόξενοι, περὶ ὧν κεχωρισμένως θὰ διαλάβωμεν παρακατιόντες, ἐνθυμοῦνται τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα συνήθως, ὅταν προσκαλῶνται εἰς τὰς ἐξετάσεις αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν κοινοτήτων καὶ μεταβαίνουσιν πρὸς ἐπίδειξιν τῆς λαμποκοπούσης στολῆς των μᾶλλον ἢ ὅπως μελετήσωσι τὴν κατάστασιν αὐτῶν καὶ ὑποβάλωσι τῇ προϊσταμένῃ ἀρχῇ των συμπεράσματα καὶ γνώμας πρὸς βελτίωσιν καὶ διόρθωσιν τῶν ἐλλείψεων.

Θεωροῦσι τὴν περὶ τῶν Σχολείων φροντίδα αὐτῶν πολὺ πεζὴν καὶ πολὺ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὑψηλὴν διπλωματικὴν ἀποστολήν των, ἣν τοσοῦτον εὐδοκίμως ὑπηρετοῦσιν. Καὶ ὅμως πρακτικώτερον καὶ ἐπιβλητικώτερον δι' αὐτοὺς μέλημα δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἢ τὸ περὶ τῶν Σχολείων μέλημα καὶ μετὰ τοῦτο ἔρχεται ἡ φροντὶς τῶν ἀμοιβαίων ἐμπορικῶν συμφερόντων τῶν τε παροικιῶν καὶ τῆς μητροπόλεως. Ἀλλὰ καὶ εὐθύνην ἐπὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ ταύτῃ ὑπέχει ἡ κυβέρνησις τῆς ἐλευθέρας πατρίδος πρωτίστως. Ἐξ αὐτῆς ἔδει ν' ἀπορρεύσῃ ἡ πρωτοβουλία τῶν ὁμοιομόρφων ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς προξένους περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐνδελεχοῦς ἐποπτείας τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Σχολείων τῶν κοινοτήτων, δι' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἰσοδύναμος τῶν Σχολείων προαγωγὴ συμβοηθούντων πάντοτε τῶν προκρίτων καὶ ἀρχόντων τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τοῦθ' ὅπερ οὐδαμῶς δύσκολον. Πρόξενος ἀρυόμενος τὸ

κῦρος τῆς γνώμης του ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν συμβουλῶν ἀπὸ τῆς πλήρους τῶν πραγμάτων γνώσεως, τοῦ πατριωτικοῦ καὶ ἀφιλοκερδοῦς ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ, τῆς ἀμεροληψίας καὶ τῆς οὐδετερότητος αὐτοῦ εἰς τὰς ἀναποφεύκτους προσωπικὰς διαμάχας τῶν κοινοτήτων, θὰ ἀπέβαινεν ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς παροικίας καὶ θὰ ἐξεπροσώπει οὕτω τὴν κυβέρνησιν τῆς πατρίδος, ἥτις ὑποτίθεται, ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ ἥτις ἔπρεπε νὰ ᾖ ἴση ἀπανταχοῦ καὶ ἀπανταχοῦ παροῦσα ἐπιβλέπουσα καὶ προάγουσα τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τὴν δύναμιν. Ἡ φροντὶς αὕτη θὰ ἦτο εὐκολωτάτη, διότι πλὴν τῶν ἄλλων εἶνε καὶ ἀδάπανος. Πολὺ σπανίως θὰ ἠναγκάζετο ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ ἐξοδεύσῃ ἐξ ἰδίων εἰς τὴν συντήρησιν τῶν Σχολείων τούτων, ἀλλ' ἄν που ἐγεννᾶτο ἡ ἀνάγκη, διὰ τί νὰ μὴ τὸ πράξῃ; Ἡ πρόφασις τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας, ἄν ποτε προβληθῇ, ἔσται ἀληθὴς μωρία, προκειμένου περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κοινοτήτων, αἵτινες εἶνε ἐν ταὐτῷ καὶ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ δύναμις διὰ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ πλείστας ἐπόψεις.

Μόνον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Βραΐλα, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐν Γαλαζίῳ καὶ Ὀδησσῷ, συντηροῦνται δαπάνῃ βεβαίως τῶν κοινοτήτων, Ἑλληνικὰ σχολεῖα δυνάμενα ἐπὶ πολὺ ἔτι νὰ μὴ φοβηθῶσι τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀντιζήλων ξενικῶν Σχολῶν καὶ νὰ προσελκύωσι τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ὅπως διδάξωσιν αὐτοὺς αὐτάρκως οὐ μόνον τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πα-

τέρων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαραιτήτους τῆς σήμερον γνώσεις πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον.

Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τούτοις κέντροις ἀρωγὰ εἰς τὰ ἐπίσημα οὕτως εἰπεῖν κοινοτικὰ σχολεῖα ἔρχονται ἐν μέρει καὶ τὰ ἰδιωτικά, πρὸ πάντων ἐν Βραΐλᾳ καὶ Γαλαζίῳ, καὶ οὕτω ἐκ δύο ἑστιῶν ἐκπέμπονται τὰ ἑλληνικὰ φῶτα εἰς τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικὴν νεολαίαν. Ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ἄλλαις κοινότησιν περιοριζόμεθα, ὡς εἶπον, εἰς τὰ προκαταρκτικὰ καὶ ἀνεπαρκῆ Ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἅτινα ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ φθίνουσι, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξέλιπον ὡς ἐν Μασσαλίᾳ, Λονδίνῳ, Βενετίᾳ, Βουκουρεστίῳ καὶ ἄλλα περιῆλθον εἰς θλιβερὰν ἀσημότητα οἷον τοῦ Γιουργέβου, τοῦ Ταϊγανίου, καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἡ Ἰταλία, ἧς τὰ οἰκονομικὰ διαγωνίζονται, ὅπως φθάσωσι τὰ ἡμέτερα, δαπανᾷ εἰ καὶ ἀσκόπως πολλὰ πρὸς συντήρησιν Ἰταλικῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχολείων κυρίως πρὸς ἰσορροπίαν τῆς δυνάμεώς της ἐν αὐτῇ πρὸς ἀντιζήλου Κράτους τὴν δύναμιν, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἀφήνομεν ἀφρόντιτσα τὰ σχολεῖα τῶν πυκνῶν ἐκείνων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐν ᾧ ἠδυνάμεθα νὰ ἀνυψώσωμεν αὐτὰ εἰς περιωπὴν ἀληθινῆς ἀκμῆς διὰ χρημάτων αὐτῶν τῶν κοινοτήτων. Ἀλλὰ παρ᾽ ὅλην τὴν ἀτέλειαν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν σχολείων πῶς νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὸν πατριωτικὸν ζῆλον τῶν διοικούντων αὐτά, τοὺς ἀτρύτους κόπους τῆς διοικήσεως αὐτῶν, τὴν ἡγεμονικὴν αὐτόχρημα ἐλευθεριότητα, δι᾽ ἧς τὰ συντηροῦσιν ; Ποία ἔμμονος πίστις εἰς τῆς πατρίδος τὸ ἄστρον ἀπαιτεῖται

καὶ ποία πεποίθησις ἐπὶ τὸ μέλλον αὐτῆς ἐμπνέει τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους ἄνδρας, ὅπως μηδενὸς φείδωνται, ἵνα ἐπιτελέσωσι τὸ ὕψιστον πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον σώζοντες πολύτιμα αὐτῆς τέκνα ἀπὸ βεβαίας ἀποξενώσεως ;

Ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς κοινότησι τῆς δύσεως καὶ τῆς Ῥωσσίας οἱ Ἕλληνες ἐφάνησαν νοημονέστεροι ἐκλέγοντες τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν μεταξὺ τῶν τὰ μάλιστα μεμορφωμένων ἀνδρῶν καὶ ἐνάμιλλον ἀναδεικνύοντες τὸν Ἑλληνικὸν πρὸς τὸν ξένον κλῆρον. Τοὐναντίον οἱ ἐν Ῥουμανίᾳ ὀλίγην καταβάλλουσι προσοχὴν περὶ τοῦτο, ἐν ᾧ ἀκριβῶς παρ' αὐτοῖς ἔπρεπε νὰ ἐκπληρῶσι τοῦ λειτουργοῦ τοῦ ὑψίστου τὰ καθήκοντα οἱ ἄριστοι τῆς Ἑλλάδος Ἱερεῖς. Ἐν τῇ δύσει παρὰ τὸν ἀνώτερον πολιτισμὸν αὐτῆς μόνον μετὰ τρίτην γενεὰν ἀποξενοῦνται τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, ὅσοι ῥέπουσι πρὸς τοῦτο, καὶ ἐξηγεῖται ἡ βραδύτης τοῦ ἐκπατρισμοῦ, διότι ἀπὸ τῆς δύσεως χωρίζουσιν ἡμᾶς οὐσιώδεις δογματικαὶ διαφοραί, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Ῥωσσίας οὐδὲν τοιοῦτο μακρύνει ἡμᾶς. Ἐν τῇ δύσει ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ ἕνα ἐπὶ πλέον φραγμὸν κατὰ τῆς τάσεως τοῦ ἐκπατρισμοῦ, καὶ ἐκείνων, παρ' οἷς ἐσβέσθη ἡ αὐγάζουσα τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην λαμπάς, φωτίζει τὴν πρὸς αὐτὴν ἀνάμνησιν τὸ ἤρεμον φῶς τοῦ κηρίου τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ τοιοῦτόν τι δὲν συμβαίνει. Τὸν καταρρέοντα πατριωτισμὸν δὲν δύναται νὰ στηρίξῃ ἡ Ἐκκλησία, διότι μία οὖσα

καὶ ἀδιαίρετος ἡ ὀρθόδοξος τοιαύτη δὲν δύναται νὰ περιορισθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐθνικότητα. Εὐεξήγητον ἐκ τούτων εἶνε, ὅτι ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία, ἡ Ῥωμουνία καὶ ἡ Ῥωσσία ἀπερρόφησαν ἑκατοστίας ὅλας χιλιάδας Ἑλλήνων, μάλιστα εἰς προγενεστέρους χρόνους, καθ' ἃς πλὴν τῶν Ῥώσσων ὅλων τῶν ἄλλων τούτων χωρῶν οἱ λαοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατακτητοῦ ζυγωθέντες διὰ μόνου τοῦ ὅτι ἦσαν χριστιανοὶ διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν ἀλλοπίστων κατακτητῶν, διότι ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικότητος εἶχε σχεδὸν ἐκλίπει. Καὶ ὅμως ἐν ταῖς χώραις ταύταις πρὸ πάντων ὁ Ἕλλην ἱερεὺς πρέπει νὰ ᾖ τελειότατα μεμορφωμένος, ὅπως δύναται συγχρόνως καὶ ἐξ ἴσου νὰ διδάσκῃ τὸ ποίμνιόν του εἴς τε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς θρησκείας καὶ εἰς τῆς πατρίδος τὸ Εὐαγγέλιον, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο. Ὁ διδάσκαλος ἱερουργεῖ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν νέων τὴν λατρείαν τῆς πατρίδος, ἀλλ' ὁ ἀληθὴς Ἕλλην ἱερεὺς δύναται νὰ μετατρέψῃ τὴν ἐκκλησίαν εἰς Σχολεῖον τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν ταξειδευόντων Ἑλλήνων.

Καὶ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱερέων οὐδεμία ἑνότης. Ἑκάστη κοινότης ἐκλέγει τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς κατ' οἰκείαν κρίσιν καὶ ἐν μὲν ταῖς ὁμοδόξοις χώραις οὗτοι κατὰ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας ὑπάγονται εἰς τοῦ τόπου τὸν ὁμόδοξον ἐπίσκοπον, ἐν τῇ δυτικῇ δὲ Εὐρώπῃ ἄλλος ἄλλοθεν ἐξαρτῶνται.

Οὕτω συνιστῶνται καὶ οὕτω διοικοῦνται τὰ δύο ταῦτα ἐθνικὰ ἱδρύματα τὰ διὰ τῆς ἱδρύσεως αὐτῶν μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν Ἑλληνικῆς παροικίας ἐν τῇ ἀλλο-

δαπῇ, περὶ ἀμφοτέρων δὲ τούτων τὴν στήριξιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν δέον νὰ στραφῶσι καὶ τῶν ἀποδημούντων Ἑλλήνων ὁ λελογισμένος καὶ συνετὸς πατριωτισμὸς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἡ ἐνδελεχὴς πρόνοια. Ὅπου ἂν θάτερον τούτων ἐκλίπῃ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἐθνικὴ τῆς κοινότητος ὑπόστασις μειοῦται καὶ σβέννυται σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ μεγάλῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ζημίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ΄

Ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμις τοῦ ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλληνισμοῦ.

Καταριθμοῦντες τὰ κατ᾽ ἐξοχὴν ἀποικιστικὰ τῶν Ἑλλήνων γένη ἐν παρόδῳ ἐσημειώσαμέν τινα περὶ τῆς ἀριθμητικῆς, ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς τοῦ ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλληνισμοῦ δυνάμεως. Νῦν πρόκειται λεπτομερέστερον περὶ τούτων νὰ διαλάβωμεν.

Τῶν Ἑλληνικῶν προξενείων οἱ πίνακες ἀτελεστάτην μόνον ἔννοιαν δύνανται νὰ δώσωσι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποδημούντων Ἑλλήνων. Διότι οὔτε ἀπανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχουσιν Ἕλληνες, ὑφίστανται καὶ Ἑλληνικὰ προξενεῖα, οὔτε ὅπου ὑπάρχουσι προξενεῖα, ἀκριβεῖς κατάλογοι τηροῦνται, ἀλλὰ οὔτε — τοῦθ᾽ ὅπερ ἀφήνει ἡμῖν ἄγνωστον τὸ μεῖζον μέρος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων τούτων — πάντες οἱ ἀποδημοῦντες εἶνε πολῖται Ἕλληνες. Ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εὐτυχῶς δὲν ἐπεκτείνεται ἡ ἰσχὺς

τῶν πατριωτικῶν ὅσον καὶ σοφῶν νόμων, οὓς οἱ περίνοες τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου νομοθέται οἰστρηλατούμενοι ὑπὸ τῶν εὐρυτάτων ἰδεῶν τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ἐψήφισαν περὶ ἰθαγενείας· πάντες ἐκεῖ καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες καίπερ πολιτογραφηθέντες εἰς ξένα Κράτη διατηροῦσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν, ὅλοι οὗτοί εἰσι τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, ὅλοι εἰσὶν Ἕλληνες. Μόλις τὸ ἓν δέκατον τοῦ ὅλου παριστῶσιν οἱ Προξενικοὶ οὗτοι πίνακες, ἐν ᾧ μόνον οἱ ἐν τῷ Δουνάβει καὶ ταῖς πόλεσι τῆς Αἰγύπτου ἐργαζόμενοι Ἕλληνες ὑπερβαίνουσι τὰς διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας. Ἀλλ᾿ ἐν τοῖς τρισὶ τοῦ Αἵμου Κράτεσιν, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ ἡ πληθὺς τῶν κατεσπαρμένων Ἑλλήνων εἶνε τοιαύτη ὥστε ἄνευ δυσχερείας τινὸς ὅπου δήποτε καὶ ἄν τις μεταβῇ καὶ εἰς τὸ ἀσημότερον ἔτι χωρίον θὰ δυνηθῇ νὰ συνεννοηθῇ Ἑλληνιστί, διότι ἀπανταχοῦ θὰ εὕρῃ Ἕλληνας, πρὸ πάντων εἰς τὰς τάξεις τῶν μικρεμπόρων οἷον κρεοπωλῶν, καπήλων, ἀρτοποιῶν, παντοπωλῶν, ἢ μεταπρατῶν τῶν δημητριακῶν τῆς χώρας καρπῶν.

Ἡ μερὶς αὕτη τῶν ἀφανῶς ἐργαζομένων Ἑλλήνων, πολυαριθμοτέρα τῆς ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι δρώσης, δὲν ἀποβαίνει ἧττον ἐπωφελὴς εἰς τὴν ὑλικὴν οἰκονομίαν τῶν χωρῶν τῆς καταγωγῆς αὐτῆς οὐδ᾿ ἀσημότερος τυγχάνει παράγων τῆς ἠθικῆς ἐν τοῖς Κράτεσιν ἐκείνης δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ κατεσπαρμέναι αὗται μονάδες ἐν ταῖς παραδουναβείοις χώραις, τῇ Ῥωσσίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ ἀποτε-

λοῦσαι ἀριθμητικὴν δύναμιν πολλῷ πλείονα τῆς ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπαρχούσης ἀποβαίνουσιν οἱ ἀπόστολοι μᾶλλον εἰπεῖν οἱ ἱδρυταὶ ἀληθινῶν παροικιῶν· τοῦ φαινομένου τούτου τρανωτάτην ἀπόδειξιν εὑρίσκομεν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔνθα ἔκπληξιν ἀληθῶς γεννᾷ ἡ παρατηρουμένη ταχίστη μεταβολὴ τῶν πρὸ εἰκοσαετίας καθεστώτων. Πολλαὶ τῶν αὐτόθι παραλίων πόλεων ἀριθμοῦσαι τότε τοὺς ἐν αὐταῖς Ἕλληνας κατὰ δεκάδας ἀπέβησαν νῦν σχεδὸν εἰπεῖν ἐξ ὁλοκλήρου Ἑλληνικαί, τὴν ἀριθμητικὴν δὲ ταύτην ἐπίδοσιν προϋποθέτουσαν τὴν ὑλικὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ἐπωφελῆ τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἕλληνος χρησιμοποίησιν βλέπει τις βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένην καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς εὐρείας ταύτης χώρας, ἐν ᾗ τελεῖται λανθάνουσα μέν, ἀλλὰ κολοσσιαία τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρασκευὴ καὶ πολυσήμαντος δρᾶσις.

Ἀλλ᾽ αἱ μονάδες αὗται δὲν εἶνε μόνον σπουδαῖαι ἕνεκα τῆς ἀριθμητικῆς αὐτῶν δυνάμεως, πολλῷ μᾶλλον τυγχάνουσαι σημαντικαὶ διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἧς ἡ χρησιμοποίησις πολλαπλῆ οὖσα μεγάλων ὠφελημάτων δύναται ν᾽ ἀποβῇ πρόξενος. Συνεχῶς ἐπικοινωνοῦσαι πρὸς τοὺς ἐν ταῖς γειτονευούσαις πόλεσι διαμένοντας Ἕλληνας καὶ τούτων τὴν ἐπίδρασιν ὑφιστάμεναι καθίστανται οἱ ἀπόστολοι τῆς εὐρύνσεως οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐν αὐταῖς ἑδρευούσης Ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς δυνάμεως, ἣν ἐπεκτείνουσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας κλείουσαι οὕτω αὐτὴν ἐντὸς πυκνοῦ δικτύου ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς δράσεως. Ἀφαιροῦντες ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν ταξειδευόντων Ἑλλήνων, ὅπερ εἶνε κατε-

σπαρμένον εἰς τὰ τέσσαρα τῆς οἰκουμένης σημεῖα ἄνευ συνοχῆς καὶ ἐξαρτήσεως πρὸς συμπαγεστέρας ὁμάδας Ἑλλήνων, καὶ ὑπολογίζοντες, ὅτι ἐν ταῖς τρισὶ χώραις τῆς Ῥωσσίας τῆς Ῥωμουνίας καὶ τῆς Αἰγύπτου οἰκοῦσιν Ἕλληνες περὶ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον εὐχερῶς δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ποίαν κολοσσιαίαν δύναμιν ἐμπορικὴν καὶ βιοποριστικὴν ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς φάσεις ἐκπροσωποῦσιν οἱ Ἕλληνες οὗτοι, δύναμιν, ἀφ' ἧς ἐπιμελέστερον καὶ πατρικώτεφρον φροντιζομένης ἢ ὡς μέχρι τοῦ νῦν ἀπροσδιόριστα εἶνε τὰ ὀφέλη, ἅτινα ἠδύνατο νὰ καρπωθῇ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς καὶ ἠθικὰ καὶ ὑλικά. Ἐμφανεστέρα ὅμως θὰ καταστῇ ἡ διπλῆ αὕτη δύναμις τῶν πυκνῶς ἐγκατεσπαρμένων τούτων ἀνὰ τὰς ῥηθείσας χώρας ὁμάδων ἐν τοῖς ἑπομένοις ἔνθα ποιούμεθα λόγον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς χώρας ἐκείνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία.

Καινόν τι δὲν θὰ εἴπωμεν, ἂν ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐμπορίας τῆς διενεργουμένης ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, σχεδὸν δὲ τὸ σύνολον ἐν ταῖς τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς τῆς Ἀζοφικῆς εὑρίσκεται εἰς χεῖρας Ἑλληνικάς, γεγονὸς μαρτυροῦν τὴν ἔνστικτον φορὰν τῆς Ἑλληνικῆς

φυλῆς πρὸς τὸν εὐγενῶς τυχοδιωκτικὸν καὶ μεγαλουργὸν βίον. Εἰς τὸν χαρακτῆρά της τοῦτον ὀφείλει κατὰ πρώτιστον λόγον τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ μικροῦ αὐτῆς ἐλευθέρου τμήματος καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὥστε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀπὸ πολιτικῶν βλέψεων καὶ ὑλικῶν συμφερόντων ὑποβλεπόντων τὴν ἐπίδοσίν της νὰ θεωρῆται ὁ ἀναπόφευκτος παράγων τῆς ἐνδεχομένης λύσεως τοῦ ἀπὸ τῆς 29 Μαΐου 1453 προκύψαντος διεθνοῦς προβλήματος. Ἀλλ' ἡ ἐπίδοσις αὕτη μαρτυρεῖ ἐπὶ πλέον ἕτερόν τι ὁρμέμφυτον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπ' αἰῶνος ὑπάρχον τοῦ νὰ ἐξαπλοῦται περὶ τὰς χώρας ἀκριβῶς ἐκείνας, ἔνθα ἤνθησε καὶ ἐμεγαλούργησεν ὁ ἀρχαῖος καὶ Μακεδονικὸς καὶ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμός, ἡ ἐν μιᾷ δὲ πεντηκονταετίᾳ παρατηρηθεῖσα ἀστραπιαία οὕτως εἰπεῖν ἀναβλάστησις ἀκμαίων ἐμπορικῶν πόλεων καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν ἔκτασιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Βιθυνίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας ὀφειλομένη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν τοῦ τρισχιλιετοῦς αὐτοῦ βίου κοιτίδα πρόκειται ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς μεγίστης ἐμπορικῆς δραστηριότητος, ἣν ἀνέπτυξε κατὰ τὴν παροῦσαν πρὸ πάντων ἑκατονταετηρίδα.

Πρὸ ταύτης ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ἔτι τῆς ἕδρας τοῦ Κωνσταντίνου μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἀναστάτωσις ἡ ἐκ τῆς ὑποδουλώσεως παραχθεῖσα διεσκέδασεν εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ ὁρίζοντος τὰ ἐξέχοντα τοῦ τόπου στοιχεῖα, ὅσα ἢ νὰ

ἐξολοθρεύσῃ ἢ νὰ ἐξισλασμίσῃ δὲν ἠδυνήθη ὁ κατακτητής. Εἰς τὸ ὑποδουλωθὲν ἔθνος δὲν ἀπέμεινεν ἢ αἱ μοιρολατρικαὶ προλήψεις τοῦ προδόσαντος τὰς τύχας τοῦ ἔθνους ἀκράτου καλογηρισμοῦ καὶ ὁ φόβος ὁ συνέχων τὰς ψυχὰς τῶν ὑποκυψάντων εἰς κατακτητήν, οὗ ἡ ἀγριότης καὶ τὸ ἀκατάσχετον πολεμικὸν μένος ἐνέβαλεν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην εἰς πρωτοφανῆ πανικόν. Μόλις τότε διὰ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς Πέστης διεγράφησαν ὁριστικῶς τὰ ὅρια τοῦ ἀείποτε ἕως τοῦ χρόνου ἐκείνου σχεδὸν ἐκτεινομένου Κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ μόνον δὲν ἤρκει νὰ διδάξῃ τοὺς Τούρκους, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ εὐνομία καὶ τῶν ὑπηκόων ἡ ἀσφάλεια καὶ τῆς ἐμπορίας ἡ ἐλευθερία καὶ τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως ὁ σεβασμὸς εἶνε τὰ ἀσφαλέστερα θεμέλια τῆς προκοπῆς καὶ τῆς δυνάμεως παντὸς Κράτους. Φανατιζόμενοι ἀεννάως ὑπὸ θρησκεύματος προσφορωτάτου μὲν νὰ ἀναδείξῃ κοσμοκράτορα ἐν χρόνοις παρακμῆς τῶν ἀντιπάλων λαῶν μικρὰν καὶ ἀσήμαντον ποιμένων φυλήν, ἀλλ᾽ ἀνικανωτάτου νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὰς κτήσεις καὶ τῆς ἰσχυροτάτης τῶν αὐτοκρατοριῶν, ἐπισχεθέντες εἰς τὸν κατακτητικὸν αὐτῶν δρόμον εὐκόλως καὶ διὰ μιᾶς δὲν ἠδύναντο νὰ παγιώσωσιν ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς κράτους των τὴν τάξιν, ἀφ᾽ οὗ δὲν εἶχον ἔτι παγιώσει τὴν πολιτικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων καὶ διαφορωτάτων λαῶν, οὓς περιελάμβανον ἐν ταῖς κτήσεσιν αὐτῶν.

Ὑπὸ τοιοῦτο κράτος ἀκαταπαύστου ἀνωμαλίας, οὐ-

δὲν τῶν ἀγαθῶν ὅσα ἡ εἰρήνη ἐκτρέφει ἠδύνατο νὰ βλαστήσῃ. Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ.

Οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο συνετιζόμενοι. Μαχόμενοι νὰ διατηρήσωσι πλέον καὶ οὐχὶ νὰ αὐξήσωσι τὰς κτήσεις των διεῖδον ἀκόπως, ὅτι τὰ ὑπήκοα χριστιανικὰ φῦλα ἔχρηζον ποιᾶς τινος ἐννόμου τάξεως, ὅπως διὰ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων των διαθρέψωσι τοὺς πολυαρίθμους τῆς Αὐτοκρατορίας στρατούς. Ἡ ἀνάγκη κατέστησεν ἀναπόφευκτον τὴν ὕπαρξιν σκιᾶς τινος νόμου, ὁ παρὰ τὴν ταπείνωσιν δὲ τῆς ὑποταγῆς διασωθεὶς ἀνώτερος πολιτισμὸς τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ ὑπὲρ τὸν κατακτητὴν ἐπέβαλεν εἰς τοῦτον πρὸς πλεῖστας πολιτικὰς χρείας ἀναπόδραστον τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὑποδούλου. Τὸ περικλεὲς καὶ ἐπιφανέστατον Φανάριον, τὸ τοσοῦτον δυσφημηθὲν καὶ ὑπὸ ξένων καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων, ἀναδειχθὲν ἀληθὴς φανὸς τοῦ ἐν τῇ τρικυμίᾳ τῆς μακραίωνος δουλείας σαλευομένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ χρησιμεῦσαν ὡς ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἀναγεννήσεως χρεωστεῖ τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην. Μεταξὺ τοσούτων ἄλλων, ὧν ἡ ἀφήγησις οὐ τοῦ παρόντος, ποία εὐγνωμοσύνη δὲν ὀφείλεται ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς τοὺς φιλοδόξους ἄρχοντας τοῦ Φαναρίου διὰ τὴν ὑποστηριχθεῖσαν ὑπ᾽ αὐτῶν ἐγκατάστασιν τῶν πολυαρίθμων ἐν Βλαχίᾳ Ἑλλήνων, ἥτις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγίστων ἐλατηρίων, δι᾽ ὧν ἀφυπνίσθη τὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀδρανοῦν πνεῦμα τῶν ἐπιχειρήσεων ;

Ἀπὸ τοιούτων εὐνοϊκῶν ἀφορμῶν ἐκινήθη τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνῦμα τοῦ Ἕλληνος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος, ὅπερ δύο αἰῶνες ἀδιακόπου ἀκαταστασίας ἐκράτησαν σχεδὸν εἰπεῖν ἀλυσίδετον. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὀνομαστοὶ ἱδρύθησαν ἐμπορικοὶ οἶκοι καὶ ἐν τῇ δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, κέντρα προσελκύοντα πάντοθεν τοὺς ῥέποντας πρὸς τὸ μεγαλουργεῖν Ἕλληνας καὶ φυτώρια ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως τῆς ὀργώσης πρὸς τὴν πρόοδον ἑλληνικῆς νεολαίας καταστάντα. Ἡ Μασσαλία, τὸ Λονδῖνον, ἡ Λιβερπούλη, τὸ Λιβόρνον, ἡ Βενετία, ἡ Βιέννη ἐν τῇ Δύσει, τὸ Βουκουρέστιον, ἡ Μόσχα, ἡ Πετρούπολις καὶ βραδύτερον ἡ Ὀδησσὸς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, ἵνα τὰς ἐπὶ τούτῳ ὀνομαστοτάτας ἀναφέρω, ἀπέβησαν ἑστίαι μεγάλης ἐμπορικῆς ἀκμῆς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἶτα ὡς τοσοῦτοι σταθμοί, ἀφ' ὧν ἐξεπέμποντο αἱ δᾷδες τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθου τοῦ ὑποδούλου ἔθνους. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν ταύτην ὀφείλει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τοὺς ἀνυπερβλήτους ἐπὶ ἐλευθεριότητι Μαικήνας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, δι' ὧν παρεσκευάσθη ὁλόκληρον τὸ ἔθνος εἰς τὸ ἀθάνατον ἔργον τοῦ 1821, εἰς τούτους χρεωστεῖ τὰς θυσίας ἐκείνας, δι' ὧν ἀπηθανατίσθη μὲν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοπατρία, ἐθεμελιώθη δὲ τῆς καθολικῆς πατρίδος τὸ πρῶτον πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς κρηπίδωμα. Τὴν ἀπὸ τῶν οἴκων τούτων κραταιὰν ὤθησιν τῆς ἐμπορικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ῥοπῆς ὑπεβοήθη-

σεν ἔτι μᾶλλον ἡ πρωΐμως ἀναπτυχθεῖσα ἐμπορικὴ ναυτιλία. Ἂν που ἐλαφρότερον ἐπίεσε τὸ Ἑλληνικὸν χῶμα ὁ ποῦς τοῦ Τούρκου, ὁ τόπος οὗτος ὑπῆρξαν αἱ νῆσοι συλλήβδην αἱ Ἑλληνικαί, πλὴν τῆς Κρήτης, ἔνθα ἡ ναυτιλία τελείαν ἀκμὴν οὐδέποτε ἔσχε. Ἡμιανεξάρτητοι σχεδόν, ἁπλῶς ὑποτελεῖς φόρου εἰς τὴν κυρίαρχον δύναμιν, ἀφέθησαν ἀκώλυτοι εἰς τὴν φυσικὴν τῶν τέκνων των κλίσιν καὶ ὁ φυσικὸς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν θάλασσαν ἔρως, ὁ μόνος διασωθεὶς ὡς ἀναφαίρετος κληρονομία ἔρως ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσους τῆς δουλείας τὸ σκότος τελείως ἀπέσβυσεν, ἐνωρίτατα κατέστησεν αὐτοὺς σχεδὸν ἰσοπάλους πρὸς τὰ ναυτικὰ τῆς Μεσογείου ἔθνη. Διενεργοῦντες σχεδὸν εἰπεῖν ἀποκλειστικῶς τὴν ἀκτοπλοΐαν τῶν Τουρκικῶν παραλίων οἱ θαλασσινοὶ Ἕλληνες ἐπεξέτεινον βαθμηδὸν τοὺς πλοῦς αὐτῶν μέχρι τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν στενῶν τῆς Ἀζοφικῆς, βραδύτερον δὲ ὑλικῶς ἐπιδόσαντες ἀπέβησαν οἱ μεσάζοντες ἀγωγοὶ τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν, κατὰ μέγα δὲ μέρος καὶ τἀνάπαλιν. Διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἀστυνομίας τῆς θαλάσσης ἠναγκασμένοι νὰ προστατεύωσι τὴν ἰδιοκτησίαν των κατὰ τῶν πειρατῶν δὲν διεκρίνοντο μόνον ἐπὶ ναυτικῇ ἐμπειρίᾳ μεταξὺ πάντων τῶν ἐθνῶν, ἅτινα διεκδικοῦσι τῆς μεσογείου τὴν ναυτικὴν κυριαρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολεμικῇ τόλμῃ. Οὕτω ἡ θεία πρόνοια διὰ τῆς συμπτώσεως τῶν δυσμενεστέρων περιστάσεων προητοίμαζε τοῦ ὡς ἀπολωλότος θεωρηθέντος ἔθνους τὴν πολιτικὴν ἀναβίωσιν. Οἱ πόλεμοι, οἵτινες προέκυψαν ἀπὸ τῆς Γαλ-

λικῆς ἐπαναστάσεως καὶ δὲν ἔληξαν ἢ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος Α^{ου}, ἔδοσαν τὴν καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἐπιχειρηματικὸν τῶν ναυτιλλομένων μας πνεῦμα νὰ ἀναπτυχθῇ, ὅσον ἠδύνατο, καὶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης πόσον ἐπωφελήθησαν οἱ Ἕλληνες μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι παρὰ τοὺς κατὰ τὸν έπταετῆ φυλετικὸν ἀγῶνα ἀνὰ μέσον Τούρκων καὶ Ἑλλήνων χυθέντας ποταμοὺς αἱμάτων τὸ πᾶν θὰ ἐματαιοῦτο, ἐὰν τῶν τριῶν ἀθανάτων νήσων τὰ ἡρωϊκὰ τέκνα μὴ μόνον τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔχυνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πολυτάλαντον βαλάντιόν των ἐξεκένουν ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν ὅλων πάλῃ.

Τοιαῦτα θεμέλια ἐμπορικῆς καὶ ναυτικῆς προκοπῆς εὗρε τὸ Ἑλληνικὸν Πεδεμόντιον, ὅπερ ὤφειλε πρὸ πολλοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰταλικοῦ Πεδεμοντίου, ἀλλ' ὅπερ δὲν ἐπραγματοποίησεν αὐτὴν παρὰ τὰς Πανελληνίους ἐλπίδας καὶ παρὰ τὰς πλείστας εὐκαιρίας, αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον ἢ εἰς τὸ Κράτος τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Ἐπὶ τῶν θεμελίων τούτων λαμπρὸν ἤγειρεν οἰκοδόμημα τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν. Ἀληθῶς ποῖον τῶν ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσοννήσῳ οἰκούντων ἐθνῶν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ οἵαν κέκτηται τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἰσχὺν ἔν τε τῇ ἀνατολικῇ τῆς Μεσογείου λεκάνῃ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν χερσόννησον αὐτὴν ἐν πλούτῳ, ἐν ἐμπορίᾳ ἐν ναυτιλίᾳ, ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ἀριθμῷ ἔτι; Ποῖον ἐκ τῶν ἐθνῶν τούτων δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τεσσαρακοντάκις χιλίους ναύτας τοὺς κρατίστους τῆς Μεσογείου

καὶ ποῖον δύναται νὰ ἀριθμήσῃ τὸ δέκατον τῶν πολυαρίθμων ἐμπορικῶν ἡμῶν οἴκων, δι' ὧν σχεδὸν εἰπεῖν, κρατοῦμεν τὰς κλεῖδας τοῦ μεγίστου μέρους τῆς διενεργουμένης ἐμπορίας ἀπὸ τῶν Καρπαθίων μέχρι τοῦ Καυκάσου, ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς Τεργέστης, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τὰς χώρας, ἔνθα ἡ ἐμπορικὴ ἡμῶν ὑπεροχὴ μένει εἰσέτι ἀκαταγώνιστος;

Ἀπὸ τῶν στενῶν τοῦ Σουέζ, ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης μέχρι τοῦ Ταϊγανίου καὶ τῆς Βερδιάνσκας καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Τεργέστης κατεσπείραμεν τὰς ἀκμαιοτάτας τοῦ Ἑλληνικοῦ δυνάμεις, τῆς πληθύος δὲ ταύτης τῶν ἐμπορικῶν πόλεων, ὅσαι κοσμοῦσι τὰς ἀτελευτήτους ταύτας ἀκτάς, πόσας δὲν προηγάγομεν ἡμεῖς διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν πνεύματος εἰς ἀκμὴν ἀξιοζήλευτον καὶ πόσας ἐκ τοῦ μηδενὸς δὲν ἱδρύσαμεν ἀνθούσας νῦν; Διὰ λόγων δὲν παρίσταται, πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τις τὰς πόλεις ταύτας, ὅπως ἴδῃ τὴν κολοσσιαίαν δύναμιν, ἣν ἤθροισεν ἐν' αὐταῖς τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ἐθνικὸν σφρῖγος, ὅπερ ἀνεκμετάλλευτον ἀπόλλυται ἐπὶ ζημίᾳ καιριωτάτῃ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐλπίδων. Τῆς παρούσης μελέτης εἶνε δυστυχῶς στενότατα τὰ ὅρια καὶ δὲν δυνάμεθα εἰς τὴν στατιστικὴν παραδιδόμενοι νὰ ἀριθμήσωμεν μὲν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους αὐτῶν, νὰ ὑπολογίσωμεν δὲ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ εὐεξίαν, νὰ ἀντλήσωμεν τὰ ποθεινὰ ἡμῖν περὶ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτῶν ἐθνικῆς δράσεως συμπεράσματα ἀπὸ τῶν φιλανθρωπικῶν κα-

ταστημάτων, ὅσα συντηροῦσιν, ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων, δι' ὧν τῶν μυριάδων Ἑλληνοπαίδων τὰς ψυχὰς παρασκευάζουσιν εἰς τὴν πρὸς τὴν μίαν καὶ μεγάλην πατρίδα ἀγάπην. Οἴκτου ἄξιος εἶνε, ὅστις δὲν εἶδε τὴν ἀνθοῦσαν ἐκεῖ Ἑλληνικὴν πατρίδα, οἰκτρότερον δὲ ὑπολαμβάνω τὸν ἀγνοοῦντα τὴν ἱεράν, τὴν ὑψηλήν, τὴν ἁγνὴν καὶ ἁγιωτάτην, ἧς ἁγιωτέραν δὲν γινώσκει ὁ κόσμος, πατριωτικὴν παραφροσύνην ὅλου τοῦ ἀπειραρίθμου καὶ ἠθικῶς κραταιοτάτου τούτου Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὑφ' οὗ καταλαμβάνεται πρὸς πᾶσαν ἐκ τῆς μητροπόλεως χαρμόσυνον εἴδησιν, τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις διαθέει τὰς φλέβας του καὶ ἐπὶ τῷ κατάπλῳ ἑνὸς ἀτμοπλοίου, ἁπλῶς καὶ μόνον διότι σκέπεται ὑπὸ τοῦ συμβόλου τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, τῆς κυανολεύκου ἡμῶν σημαίας. Τοιαύτης φυλῆς πολιτικὸς ἡγέτης τοῦ ὀνόματος ἄξιος ἔργῳ ἀναδεικνύμενος τί δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ!

Ἀλλ' ἡ κολοσσιαία αὕτη δύναμις κεῖται ἕρμαιον πάσης ἐχθρικῆς ὑπονομεύσεως, ἀσύντακτος, διεσπαρμένη, ἄνευ συνεκτικοῦ δεσμοῦ, ἢ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας, ὅστις, ὡς ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, φθείρεται σὺν τῷ χρόνῳ, ἂν μὴ πρωϊμώτερον θραυσθῇ, ὑπὸ τῆς πιέσεως τῶν ποικίλων τοῦ βίου περιπετειῶν. Τὸν ἱερὸν τοῦτον δεσμὸν κατέστησαν δυστυχῶς εὐθλαστότερον τὰ ἡμέτερα σφάλματα καὶ ἡ ἄνοια ἡμῶν ἡ ἀδιόρθωτος.

Τὴν ἐν ταῖς ἀποικίαις ἡμῶν ταύτην δύναμιν ἐνισχύει καὶ ὑποβοηθεῖ πως ἡ ἐμπορικὴ ἡμῶν ναυτιλία, ὁ σπου-

δαιότατος παράγων τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος παρὰ τοῖς μακρυνθεῖσιν ἐκείνοις Ἕλλησιν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον τοῦτο τὸ κέρδος, ὅπερ ἐκπορίζεται ἡ μητρόπολις ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν ναυτιλίας· πολὺ μεγαλειτέραν ὠφέλειαν ἀντλεῖ ἀπὸ τῶν ἀποικιῶν ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἐμπορικὴν ἡμῶν ναυτιλίαν, εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ὁποίας διττῶς συνετέλεσαν καὶ δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ συντελέσωσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι οὐ μόνον τὴν ὑπάρχουσαν καὶ ἀφετηρίαν κινήσεως ἔχουσαν τὴν Ἑλλάδα ἐνθαρρύνουσαι καὶ πολλαχῶς προάγουσαι, ἀλλ᾽ εἰς ταύτην νέαν προσθέτουσαι καὶ δημιουργοῦσαι. Τῶ νἐλπίδων μου τούτων πειστικώτερον ἀφήνω νὰ λαλήσωσι τὰ πράγματα. Ἔχω ὑπ᾽ ὄψει μου τὸν τῷ 1892 ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν πίνακα τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν πλοίων τῶν ἐμπορικῶν ἀπὸ 30 τόννων καὶ ἄνω σηματολογημένων κατὰ τὸν διεθνῆ περὶ σημάτων κώδικα καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου ἐκδοθὲν «συμπλήρωμα τοῦ καταλό-»γου τῶν σηματολογημένων ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν »πλοίων τῶν προστεθέντων εἰς τὰ οἰκεῖα νηολόγια ἀπὸ »1ης Ἰανουαρίου 1892 μέχρι τέλους Μαρτίου 1894». Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ καὶ τῷ συμπληρώματι αὐτοῦ ἠρίθμησα πλοῖα ἱστιοφόρα 776 ἔχοντα ἕκαστον χωρητικότητα τόννων ἑκατὸν καὶ ἄνω μέχρις 700 τόννων καὶ περιλαμβάνοντα ὅλα ὁμοῦ χωρητικότητα τόννων 207,438. Πλοῖα δὲ ἱστιοφόρα χωρητικότητος ἑκατὸν τόννων καὶ κατωτέρω μέχρι 30 τόννων εὗρον ἐν τοῖς καταλόγοις τούτοις 691 ἔχοντα χωρητικότητα

κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισθεῖσαν τόννων 34,550.

Τῷ μελετῶντι τὴν κίνησιν τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν ναυτιλίας δὲν εἶνε ἄγνωστον, ὅτι τὰ πρώτου εἴδους πλοῖα κατὰ μέσον ὅρον ἔχοντα χωρητικότητα 250 τόννων εἶνε προωρισμένα διὰ μακροὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος πλοῦς καὶ ὅτι αὕτη ὀλίγα ἔχει πρὸς ἐξαγωγὴν προϊόντα, ὧν τὸ σπουδαιότερον ἡ σταφὶς κατὰ τὰ $^3/_4$ μεταφέρεται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς καταναλώσεως διὰ ἀτμοπλοίων πρὸ πάντων ξένων. Τίνες εἰσὶν ἄρα οἱ ὑποστηρίζοντες τὸν ζωτικώτατον τοῦτον κλάδον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν δραστηριότητος, τὸν μέγιστον μετὰ τὴν γεωργίαν πλούτου παράγοντα, ἂν μὴ οἱ ἐν ταῖς ἀποικίαις ἐμπορευόμενοι Ἕλληνες, πρὸ πάντων οἱ παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον τοιοῦτοι ; Πᾶς ὅμως δισταγμὸς περὶ τῆς μεγίστης ὑποστηρίξεως, ἣν ἡ ναυτιλία ἡμῶν προσδέχεται παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἴρεται ἐκ τῆς προκοπῆς, ἣν ἡ ἀτμήρης ἡμῶν ναυτιλία ὀφείλει εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας. Ὀλίγοι ἀριθμοὶ εἶνε καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀπαραίτητοι. Ἐκ τῶν 119 ἀτμηλάτων σκαφῶν, ὅσα εἶνε νηολογημένα εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἔχοντα πάντα χωρητικότητα τόννων 80,128, τὰ 63 αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐμπορευομένους Ἕλληνας ἐκπροσωποῦντα τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς ὅλης τῶν Ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων χωρητικότητος ἢ τόννους 65,451. Οὐχ ἧσσον διδακτικὰ εἶνε τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τοῦ μνησθέντος συμπληρώματος τοῦ καταλόγου τῶν σηματολογημένων Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουα-

ρίου 1892 μέχρι τέλους Μαρτίου 1894 ἐνηολογήθησαν εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Κράτους νέα ἀτμόπλοια χωρητικότητος 500—1800 τόννων ἐν ὅλῳ δέκα ἕξ, πάντα σχεδὸν προωρισμένα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπορευομένων δημητριακῶν καρπῶν Ῥωμουνίας καὶ Ῥωσσίας περιλαμβάνοντα χωρητικότητα ἐν ὅλῳ τόννων 20,490. Ἀντιστρόφως διὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν τῆς Ἑλλάδος προσετέθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα πλοῖα μόνον 9 ἐκπροσωποῦντα χωρητικότητα τόννων μόνον 1171. Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1894 καὶ ἐντεῦθεν στεροῦμαι τοιούτου αὐθεντικοῦ ὁδηγοῦ, ἀλλ' ἐξ ἰδιωτικῶν πληροφοριῶν, ἃς περὶ τοῦ ζητήματος συνεκόμισα, δύναμαι νὰ βεβαιώσω παρόμοια ἀποτελέσματα μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ἡ ἀτμήρης ἡμῶν ναυτιλία ἐν ᾧ προάγεται καὶ αὐξάνεται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων, τοὐναντίον ἡ ἔχουσα ἕδραν κινήσεως τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀντὶ νὰ αὐξηθῇ μειοῦται. Μόνον ὁ οἶκος Θεοφιλάτου προσέθηκεν εἰς τὰ ὑπηρετοῦντα τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων ἀπὸ χώρας εἰς χώραν Ἑλληνικὰ πλοῖα κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἀτμόπλοια δύο, χωρητικότητος 3,000 περίπου τόννων, ἐν ᾧ ἡ Πανελλήνιος ἑταιρία ἠναγκάσθη νὰ ἐκποιήσῃ ἐσχάτως τὰ τρία μέγιστα αὐτῆς ἀτμόπλοια χωρητικότητος τεσσάρων χιλιάδων πεντακοσίων τόννων.

Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς κατέδειξα μέχρι τοῦδε τὴν σύστασιν τῶν ἀνὰ τὴν ἀλλοδαπὴν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ ἠθικὴν καὶ

ὑλικήν, ἣν κέκτηνται διὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἂν περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ὑπάρχῃ Ἕλλην ἀγνοῶν τὰς ἀπαραβλήτους θυσίας, ἃς οἱ ἀποδημοῦντες Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς Μητροπόλεως εἰς πάσας τὰς δυσχερεῖς αὐτῆς περιστάσεις ἐποιήσαντο. Ἀλλὰ τὸ γινώσκειν τὴν σπουδαιότητα τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν οὐδὲν σημαίνει, ἂν μὴ ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἔκ τε τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως προέλθῃ, ὡς προσήκει, συνετὴ φροντὶς καλλιεργείας τῆς δυνάμεως ἐκείνης πρὸς τὸν σκοπὸν οὐ μόνον τῆς συντηρήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς προαγωγῆς, ἥτις ἓν θὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα, τὴν κραταίωσιν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἀρκοῦσιν ἡμῖν τὰ μέχρι τοῦδε λάθη. Φυλήν, ἧς ἡ γλῶσσα πρὸς οὐδεμίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν συγγενεύει, ὀλιγάριθμον ἀποτελοῦντες, κυκλουμένην πανταχόθεν ὑπὸ πολεμίων, ὧν τοὺς περισσοτέρους ἐξέθρεψε καὶ ἐμεγάλωσεν ἡ πολιτικὴ ἡμῶν ἄνοια, οὐδένα ἔχομεν τὸν προστάτην καὶ οὐδένα τὸν ἀφιλοκερδῆ ἐπίκουρον ἢ ἡμᾶς αὐτούς, ὅπως διασωθῶμεν δὲ καὶ διασώσωμεν τὰς χώρας, ἃς ἐπὶ τρισχίλια ἔτη κατέχομεν, χρήζομεν ἐπειγόντως περισυλλογῆς πραγματικῆς ἁπάντων τῶν παραγόντων τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ἰσχύος μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, διότι καὶ τοιούτου ἡ ἀπώλεια ἔσται ἐθνικωτάτη δι' ἡμᾶς ζημία. Ἀλλὰ τοιαύτη συνετὴ φροντὶς προϋποθέτει ἀμερόληπτον καὶ εἰλικρινῆ τῶν πραγμάτων μελέτην, ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀποσκοράκισιν τῆς στενῆς ἐκείνης ἀντιλήψεως τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων παρὰ τῶν ἁρμοδίων, ἥτις παρὰ τὰς προθέσεις τῶν δημιουργῶν

του παρέστησε τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος πρὸ μὲν τοῦ ξένου κόσμου ἀνίκανον νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, πρὸ ταύτης δὲ ὡς συνεταιρισμόν, οὗ τὰς ἀκμαιοτάτας δυνάμεις κατέφθειρεν ἡ κομματικὴ διαφθορὰ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοτέλεια ὁμάδων οὐδὲν ἐχουσῶν τὸ κοινὸν πρὸς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀποστολὴν καὶ οὐδαμῶς ἄλλως συνδεομένων πρὸς αὐτὰς ἢ διὰ τῆς μωρᾶς φιλοδοξίας καὶ τῆς μωροτέρας δημοκοπίας. Ἡ τοιαύτη κρίσις λογισθήσεται ἄδικος καὶ εἶνε τῳόντι ἄδικος, ἄν τις λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς προθέσεις τῶν Ἀθηναϊκῶν κυβερνήσεων, εἰς ὅσας ἔλαχεν ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι σήμερον ὁ ὑψηλὸς κλῆρος νὰ διοικήσωσιν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τοῦ ἐλευθέρου τμήματος τῆς ὅλης φυλῆς τὰς τύχας. Ἀλλ' αἱ προθέσεις ἄνευ σώφρονος καὶ συντόνου ἐνεργείας δὲν προλαμβάνουν καταστροφάς, ἡ ἀδέκαστος δὲ ἱστορία θὰ παρέλθῃ μετὰ δικαίας περιφρονήσεως τὰς προθέσεις ταύτας, ὅταν διερευνῶσα τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἐκτυλιχθέντα κατὰ τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόννησον συμβάντα σταματήσῃ πρὸ τοῦ ἀναμφιλέκτου γεγονότος τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῆς ἰσχυροτάτης τῶν φυλῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δι' οὐδένα ἕτερον λόγον ἢ διότι δὲν εὑρέθη ὁ ἱκανὸς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν μεγάλην αὐτῆς δύναμιν. Παρὰ πάντα ταῦτα τὸ ὑλικὸν ὑφίσταται, οἰκονόμου δὲ μόνον χρῄζει δεξιοῦ πρὸς θεμελίωσιν ἱδρύματος στερεοῦ καὶ ἀκλονήτου, πλουσιώτατον δὲ τοιοῦτον κεκτήμεθα ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν Ἑλληνικαῖς παροικίαις καὶ

δυνάμενον ὠφελιμώτατον νὰ ἀποβῇ τῇ μητροπόλει ὑπὸ πλείστας ἐπόψεις.

Εἰς τὴν ἐξήγησιν τούτου χωροῦμεν νῦν.

Μέχρι τοῦδε αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπελήφθησαν παρὰ τῶν κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα ὡς παράγων ἐθνικῆς δυνάμεως ἕνεκα τοῦ πλούτου τῶν ἐν αὐταῖς Ἑλλήνων, ὅν πλέον ἢ ἅπαξ ἐλευθερίως οὗτοι προσήνεγκον ὑπὲρ τῶν διαφόρων τῆς πατρίδος ἀναγκῶν. Ἀπησχολημένοι εἰς τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν νὰ προσαρτήσωσι τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τὰς ἀκραιφνεῖς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Κρήτης, τῶν ἄλλων νήσων (περὶ τῆς προσαρτήσεως ταύτης οὐδὲν ἀναφέρει ἡ γραπτὴ ἱστορία δυστυχῶς) δὲν ἔδοσαν σημασίαν εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας τὰς ἱδρυμένας ἐπὶ χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατὴ εὐρυτέρα πολιτικὴ βλέψις. Ὁ διορισμὸς ἐμμίσθων προξένων ἀδάπανος ἀποβαίνων ἢ μᾶλλον ἐπικερδὴς ἕνεκα τῶν πολλῶν εἰσπράξεων τῶν Προξενείων, ὅπου πολυάριθμοι οἰκοῦσιν οἱ Ἕλληνες, ἐθεωρήθη ἡ ἀκροτάτη τῆς ἐπιμεμείας τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων ἔνδειξις, ἡ ἐγκαθίδρυσις δὲ ἀμίσθων, ἐκεῖ ἔνθα αἱ εἰσπράξεις δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, διασώζουσα τὴν σκιὰν τοιαύτης φροντίδος, ὑπέκρυπτε τὴν πραγματικωτέραν φροντίδα τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ κόμματος. Ὁ οἰκεῖος περὶ τῶν Προξενείων νόμος τοῦτο θέλων νὰ προλάβῃ ἀνέγραψε τὴν σωτηρίαν διάταξιν τοῦ διορισμοῦ ἀμίσθων ὑποπροξένων καὶ πρακτόρων ἐκ τῶν ἐν τῷ τόπῳ ὁριστικῶς ἐγκατεστημένων καὶ διακρινομένων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος οὗτος

ἔπαθε τὴν τύχην πάντων τῶν ἑλλήνων συναδέλφων του καὶ ἡ καταστρατήγησις αὐτοῦ πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὰ προσοδοφόρα κἄπως ὑποπροξενεῖα τῶν διαδηλωτῶν τοῦ κόμματος ἐσημείωσε καὶ ἐνταῦθα τῆς τυφλῆς ἑλληνικῆς πολιτείας τὴν ἄστοργον ἀθλιότητα. Περὶ τοῦ γένους τούτου τῶν παρασίτων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶπον πολλά, θὰ εἴπω δὲ ὀλίγα ἔτι κατωτέρω. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἀποσιωπήσω τὴν ὀδύνην, ἣν εἶδον ἐζωγραφημένην ἰδίοις ὄμμασιν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν φιλοπατρίδων ἐν Ῥουμανίᾳ Ἑλλήνων, ὅταν μοὶ ἐπεδείκνυον τὰ ἄτομα τῶν ὑποπροξένων τούτων μετὰ στυγνῆς ἐκ πικρίας καὶ θλῖψιν ἀποσταζούσης περιφρονήσεως;

Καὶ ὅμως ἡ χρησιμότης τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν δὲν εἶνε μόνη οὐδ᾽ ἡ μεγίστη ἡ ἐκ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶν εἰς τὰς δεινὰς τῆς πατρίδος περιστάσεις. Πολλὰ τῳόντι μέγαρα κοσμοῦσι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου ὀφειλόμενα εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν πλουσίων ἀνὰ τὰς ἀποικίας Ἑλλήνων, τὰ πρώτιστα τῶν φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων αὐτῆς ἠγέρθησαν δαπάναις αὐτῶν, πολυάριθμα δὲ σχολεῖα καὶ ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ συντηροῦνται ἐκ τοῦ ὀβολοῦ καὶ τῶν ἀποταμιευμάτων, ὅσα τὰ ἐν ταῖς ἀποικίαις φιλοπάτριδα τέκνα ἐν ἱδρῶτι καὶ μόχθοις καὶ θλίψεσι καὶ στερήσεσι συνέλεξαν. Ὁμόθυμα δὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ τέκνα διατρανοῦσι τὰ αἰσθήματά των εἰς πᾶσαν δυσχέρειαν τῆς μητροπόλεως. Ἀλλὰ ὑπὲρ τὸ ἐκ τούτου συμφέρον, ὅπερ κατὰ κόρον καὶ ὑπερβολὴν ἕως τοῦ νῦν ἐξεμεταλλεύθημεν μέχρι, δύναταί τις εἰπεῖν,

ταπεινώσεως ἐνίοτε, ὑπάρχει συμφέρον παγιώτερον καὶ σπουδαιότερον, ἡ περὶ τούτου δὲ μέριμνα πολὺ ὀλίγον, ἄν μὴ μηδαμῶς, ἀπησχόλησε τοὺς διέποντας τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα. Καὶ τὸ συμφέρον τοῦτο, καίπερ ταὐτολογοῦντες, θὰ ἐπιμείνωμεν καταδεικνύοντες ἐν τοῖς ἑξῆς.

Ὑπὸ τὰς λέξεις «ἀποικίαι ἑλληνικαί» πρέπει νὰ νοήσωμεν μὴ μόνον ἄθροισμα οἰκογενειῶν Ἑλλήνων ἐμπορευομένων, ὧν ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε τύχη ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν κοινότητα τοῦ αἵματος, ἀλλὰ καὶ σταθμὸν Ἑλληνικὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἱδρυμένον, συνυπηρετοῦντα μετὰ τῆς μητροπόλεως εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ὑλικῶς τε καὶ πνευματικῶς καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἑστίαν, ἀφ' ἧς ὁρμᾶται καὶ πρὸς ἣν ἀτενίζει. Τὸν ὁρισμὸν τοῦτον δεδικαιολογημένον καὶ ἀκριβῆ ἀποδεικνύει τῶν ἀτόμων ἡ ἀντίληψις. Μεγίστην ἀφροσύνην θὰ πράξωμεν, ἂν ἐπιμείνωμεν ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὴν ἐπίλεκτον ταύτην τοῦ ἔθνους μερίδα, ἥτις εἰς μέγιστον τῆς Εὐρώπης μέρος ἵδρυσε διὰ τῆς ἐγκαταστάσεώς της τοσαῦτα πρακτικὰ ἐμπορικὰ σχολεῖα, ἅτινα ἄνευ ὑπερβολῆς ἐμόρφωσαν τὸν Ἕλληνα ἔμπορον τῆς σήμερον. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀναγόμενον μᾶλλον εἰς τὸ παρελθὸν ἢ τὸ παρὸν ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν ὑπηρεσίαν.

Ὑπὸ τοὺς νέους ὅρους τοῦ κοινωνικοῦ, δὸς δ' εἰπεῖν, καὶ ἐθνικοῦ τῶν λαῶν βίου ἡ φυλετικὴ πάλη δὲν διαδηλοῦται μόνον διὰ τῶν αἱματηρῶν πολέμων καὶ τῶν

ἐνόπλων καταχτήσεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ποικίλης ἐν εἰρήνῃ δραστηριότητος ἐν τοῖς βιοποριστικοῖς ἐπαγγέλμασι, τῇ βιομηχανίᾳ, τῇ γεωργίᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ, τῇ ναυτιλίᾳ, πολὺ μᾶλλον ἐν τούτοις, δι' ὧν ἡ ὑλικὴ εὐημερία παρασκευάζει ἀναπόφευκτον τὴν ἄλλην ἐπικράτησιν. Ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑλικῶς αὐταὶ εὐημεροῦσαι δύνανται νὰ συντελέσωσιν ὡς ἄριστα εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐνισχύσεως ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἐν αὐτῇ βιωτικῆς δράσεως, διὰ τοῦ στενοῦ συνδέσμου τῆς καταναλώσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῆς ἡμεδαπῆς. Τοιοῦτος σύνδεσμος ὑφίσταται καὶ νῦν λεληθότως ὑπηρετῶν ποικίλα καὶ σπουδαῖα συμφέροντα ὀφειλόμενος εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ δύναται καὶ πρέπει νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅπως καταστῇ μεγαλείτερος.

Μέχρι πρὸ ὀλίγου περὶ γεωργίας καὶ βιομηχανίας Ἑλληνικῆς οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος, οὐδὲ νῦν εὔκολον εἶνε νὰ ἰσχυρισθῇ τις τελειότητα ἐν τῇ ἐπιδόσει αὐτῶν. Ἀλλ' εὐοίωνος παρετηρήθη ἐν τοῖς κλάδοις τούτοις ἀπό τινος κίνησις, εἰς ἣν αἱ ἀποικίαι ζωηροτάτην ἔδοσαν ὑποστήριξιν. Ἡ περίοδος τοῦ θεωρητικοῦ ἀγόνου καὶ ἀκόπου βίου ὑποθαλπομένου ὑπὸ τῆς ἐλαττωματικῆς πολιτικῆς καταστάσεως δὲν ἔληξεν εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἡμιμαθείας τὰ διπλώματα ὑποσκελίζουσι τὴν γεωργικὴν σκαπάνην, δι' ἧς θὰ ἀνοιχθῇ τὸ πλουσιώτατον ἐν ποικίλῃ παραγωγῇ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ὀλίγων φυσικῶν καὶ ἀκατεργάστων τῆς Ἑλληνικῆς γῆς προϊόντων ἡ

εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεταγωγὴ καὶ σύστασις ὀφείλεται κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ Ἑλληνικοὺς ἐμπορικοὺς οἴκους, ἡ σταφὶς δέ, ἵνα ἀπὸ τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ μοναδικοῦ ἡμῶν προϊόντος ἄρξωμαι, οἱ οἶνοι, τὰ ἔλαια, τὰ δέρματα, τὰ σῦκα, τὰ βελανίδια περιέρχονται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένων ἐμπόρων Ἑλλήνων. Θὰ ἦτο τῷ ὄντι παράδοξον ἡ Ἑλληνικὴ παραγωγὴ νὰ περιήρχετο εἰς τὴν ἐμπορικὴν κυκλοφορίαν διὰ ξένων χειρῶν καὶ ὄχι τῶν Ἑλληνικῶν τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικῶν. Πρόσφατον τούτου παράδειγμα εἶνε ἡ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπ' ἐσχάτων καταπληκτικὴ διάδοσις τῆς σταφίδος χρεωστουμένη κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀχανεῖ Αὐτοκρατορίᾳ ἕλληνας ἐμπόρους. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρτιφυοῦς ἡμῶν βιομηχανίας ὁ μέγιστος προστάτης ἀνεδείχθησαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἄνευ δὲ τούτων δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐντὸς δεκαετίας τεραστία ἀληθῶς ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας τῶν οἰνοπνευμάτων καὶ τοῦ κονιάκ, δι' ἧς καὶ μόνης εἰσάγεται ἐν Ἑλλάδι χρυσὸς ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια, τὰ ὑφαντουργικὰ δὲ καταστήματα τῆς ἑταιρίας τοῦ Φαλήρου καὶ τοῦ Πυρρῆ, τὰ κλωστήρια τοῦ Ῥετσίνα καὶ τοῦ Λιγυνοῦ, τὰ ἐργοστάσια τῆς ἐν Πειραιεῖ ἐν καλπασμῷ προοδευούσης σιδηροβιομηχανίας, ἧς ὁ μέγιστος ἀντιπρόσωπος τυγχάνει τὸ Μηχανουργεῖον «ὁ Βασιλειάδης» δυνάμενον νὰ συγκριθῇ ἀταπείνωτον πρὸς τὰ τελειότερα Εὐρωπαϊκά, δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι ἄνευ τῆς ἐκθύμου, τῆς αὐτόχρημα πατριωτικῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλ-

λήνων δὲν θὰ ἀνήρχοντο εἰς τὴν σημερινήν των περιωπήν. Πολλαχοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀπό τινος, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ῥωμουνίᾳ, ἱδρύθησαν καταστήματα ἀποκλειστικὸν ἔχοντα προορισμὸν τὴν πώλησιν ἑλληνικῶν προϊόντων εἴτε γεωργικῶν εἴτε βιομηχανικῶν.

Ὀλίγοι, καθ' ἃ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέχθη, τῆς Μεσογείου πρωτεύοντες λιμένες, οὐδεὶς δὲ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ τοιοῦτος ὑπάρχει, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι μικρὸν ἢ μέγα κέντρον ἐμπορικῆς δράσεως. Ἀπὸ τῶν λιμένων τούτων ὡς ἀπὸ ἑστίας Ἑλληνικῆς δράσεως δύναται ἡ Ἑλληνικὴ ἐμπορία συστηματικώτερον διενεργουμένη νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῶν μεσογειοτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης γνωρίζουσα κάλλιον αὐτῇ τὰ προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῆς ἔν τισι κλάδοις γοργῷ τῷ βήματι χωρούσης Ἑλληνικῆς βιομηχανίας.

Ἀλλὰ σπουδαιοτέραν οἱ λιμένες οὗτοι κέκτηνται σημασίαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν δραστηριότητα ὡς ἀφετηρίαι ἐπαλλήλου ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων τῆς καθ' ὅλου Ἀνατολῆς πρὸς τὴν δύσιν καὶ τανάπαλιν, οὐδὲν δὲ τούτων εὐκολώτερον διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες φύσει ναυτικὸν ἔθνος ὄντες καὶ ἐμπορικῶς ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ κυριαρχοῦντες δύνανται νὰ ἀποβῶσι τῆς μεσολαβήσεως ταύτης τὰ ἀποκλειστικὰ ὄργανα, ἂν ἀποσείοντες τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν κακίαν τοῦ ἐν παντὶ ἀτομικῶς δρᾶν καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐν τῇ δύσει τοσοῦτον εὐδοκιμοῦντας συνεταιρισμοὺς ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιχειρήσεως κατήρτιζον μεγάλην τινα ναυτικὴν ἑται-

ρίαν. Τοῦτον τὸν σύνδεσμον τῆς ἐν Ἑλλάδι παραγωγῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατανάλωσιν πρέπει νὰ συσφίγξωμεν, διότι τοῦτον ὑπολαμβάνω ὡς τὴν σπουδαιοτάτην ὑπηρεσίαν τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν, διὰ τῆς στερεώσεως δὲ τούτου οὐ μόνον ὤθησις πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σχετικῆς εἰς τὰ πολλὰ αὐτῆς προϊόντα βιομηχανίας θέλει δοθῇ μεγίστη, ἀλλὰ θὰ συνδέσωμεν πρὸς τῷ ἐμπόρῳ τῷ εὐκόλως ἐκπατριζομένῳ καὶ τὸν πατριώτην Ἕλληνα πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ὑποστηρίξεως ἀποικιῶν καὶ μητροπόλεως θὰ μείνωμεν οἱ ἀνανταγώνιστοι κύριοι τῆς ἐμπορίας ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. Ἄνευ τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης, ἥτις ὡς ἀγωγὸς θὰ μεταγγίζῃ τὴν ἰσχὺν τῆς συμπράξεως καὶ τὴν εὐρωστίαν τῆς ἑνότητος ἀμοιβαίως ἀπὸ τῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὰς ἀποικίας, τούτων ἐξασθενουμένων, θὰ ἀπολέσωμεν τὸ ἥμισυ τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως, ἥτις δὲν εἶνε τόσῳ μεγάλη, ὅπως μᾶς συντηρήσῃ διὰ τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως αὐτῆς εἰς τὴν ζωὴν ἐν μέσῳ τῆς πολλαπλῆς ἐχθρότητος καὶ τοῦ ποικίλου ἀνταγωνισμοῦ τῶν περιστοιχούντων ἡμᾶς γειτόνων. Ἀλλὰ ὁ σύνδεσμος οὗτος χρήζει καλλιεργείας, ὅπως ἀναπτυχθῇ, χρήζει προνοίας ὑπερτέρας τῆς παχείας ἐν λόγοις πολιτικῆς δημοκοπίας, χρήζει πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἐσκεμμένης φροντίδος, ὅπως στερεωθῇ. Ἀφήνοντες τὰ πράγματα νὰ βαδίσωσι τὸν φυσικὸν αὐτῶν ῥοῦν, ὡς μέχρι τοῦδε, ὑφιστάμεθα ἀπώλειαν, ἧς τὸ μέγεθος ὑλικὸν καὶ

ἠθικὸν δὲν φαινόμεθα κατανοήσαντες. Ὁ ἕνεκα τῆς ἀβελτηρίας ἡμῶν ἀθρόος ἐκπατρισμὸς τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλλήνων στοιχίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος ὅ,τι δὲν ἐστοίχισε τῇ Σερβίᾳ ἡ ἧττα τοῦ 1885, ἡ ζημία δὲ ἡμῶν εἶνε διπλασία τοὐλάχιστον, διότι οἱ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποσκιρτῶντες προστίθενται εἰς τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας τιθέμενοι οὐχὶ σπανίως ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. Θέλετε νὰ σᾶς ὀνομάσω τοιούτους ἐν Ῥωμουνίᾳ, ἐν Σερβίᾳ, Ῥωσσίᾳ, Βουλγαρίᾳ;

Οἱ ἐν Ἑλλάδι μεγαλοπατριῶται εἶνε ἕτοιμοι νὰ κατακεραυνώσωσι διὰ φιλιππικῶν τοὺς ἐξωμότας τούτους, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ἑτεροσκελής, ἂν μὴ κυριολεκτικῶς γελοῖος, ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις, ὅταν ἀπαιτῶσι τὸν πατριωτισμὸν παρὰ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων ὡς καθῆκον, τοῦ καθήκοντος δὲ τούτου ἐξαιρῶσιν ἑαυτούς, νομίζοντες, ὅτι ἔπραξαν τὸ πᾶν, ἂν στείλωσι τοὺς ῥακενδύτας τοῦ κόμματος πρὸς σιτισμὸν ὡς ἀμίσθους ὑποπροξένους καὶ πράκτορας ἐν ταῖς ἀποιαις ἐκείναις.

Αἰσθάνομαι θλῖψιν μυχιαιτάτην μνημονεύων τῆς οἰκτρᾶς ταύτης ἀντιλήψεως τῶν ἐν Ἀθήναις περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἐπιβεβλημένων αὐτοῖς ἢ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποικούντων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τίς γινώσκων τὴν κατάστασιν ταύτην δὲν πονεῖ καὶ τίνος ὁ πόνος εἶνε τόσον ὀλίγος, ὥστε νὰ συγκρατηθῇ;

Περιττὸν δὲν εἶνε νὰ σημειώσωμεν μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν, ὅσα ἐκ τῶν ἀποικιῶν προσγίνονται τῇ μητροπόλει, τὴν εἰσφορὰν ξένου χρήματος εἰς αὐτὴν καὶ τὴν

διὰ τούτου ποικίλην τῶν πόρων της ἀνάπτυξιν. Πλεῖσται τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τοὐλάχιστον μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἐγένοντο διὰ τῶν χρημάτων τῶν ἐν ἀλλοδαπῇ πλουτησάντων Ἑλλήνων, τὰ κάλλιστα δὲ καὶ μέγιστα τῶν ἰδιωτικῶν κτιρίων ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἠγέρθησαν διὰ τοῦ ἔξωθεν ἐπεισαχθέντος πλούτου. Ποίαν ἐνίσχυσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν τῆς μητροπόλεως οἰκονομίαν δίδει ὁ ξένος οὗτος πλοῦτος κατ' ἀκρίβειαν δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ, ὡς ἀνεφίκτου ὄντος παντὸς ἀριθμητικοῦ ὑπολογισμοῦ, ἀλλὰ συμπεράσματα ἐπὶ δεδομένων γεγονότων στηριζόμενα δύνανται νὰ προσεγγίσωσιν τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ τὶ μὲν μέχρι τοῦδε ἐγένετο ἀπὸ τῶν οἰκονομιῶν τῶν ἔξω Ἑλλήνων ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀλλὰ τὶ γίνεται νῦν ἔτι, τοῦτο τὸ ἐξεταστέον. Ἂν ἀπὸ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων ὑπολογίσωμεν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον εἰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας ἄνδρας τοὺς ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀποδημοῦντας καὶ μὴ ἐγκαθισταμένους μονίμως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀλλ' ἀφίνοντας ὄπισθεν αὐτῶν γονεῖς, σύζυγον, τέκνα, οὓς ὀφείλουσι νὰ συντηρῶσι, παραδεχθῶμεν δέ, ὅτι ἕκαστος τούτων ἀποστέλλει κατ' ἔτος εἰς τὴν πατρίδα 200 φράγκα, εὑρίσκομεν ὅτι ἐτησίως εἰσάγεται εἰς τὴν Ἑλλάδα χρυσὸς πέντε ἑκατομμυρίων φράγκων, ἰσοδυναμούσας περίπου πρὸς δραχμὰς Ἑλληνικὰς τῆς σήμερον ἐννέα ἑκατομμυρίων. Οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἀποδήμων εἶνε ὑπερβολικός, οὔτε τὰ ἀποστελλόμενα ποσὰ ἀπέχουσι πολὺ τῆς ἀληθείας. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα

ἔτη παρετηρήθη πρὸς τούτοις καὶ ἄλλο εὐχάριστον φαινόμενον. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπιβληθεῖσα ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ τραπεζογραμματίου καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τούτου ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς τοῦ Κράτους καὶ τῆς γεωργικῆς τῆς χώρας κρίσεως, ἐν ᾧ ἐφυγάδευσαν ὡς ἐμπόρευμα μὴ καταναλώσιμον ἐν τῷ τόπῳ τὸν χρυσὸν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, εἵλκυσαν ὅμως ἀρκετὸν τοιοῦτον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τοποθετηθέντα καὶ τοποθετούμενον εἰς ἀγορὰν ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν ἀκινήτων κτημάτων ἕνεκα τῆς προφανοῦς ὠφελείας τῶν οὕτω χρησιμοποιούντων τὸν πλοῦτον αὐτῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὰ κτήματα ταῦτα ἐν Ἑλλάδι παρηκολούθησαν τὴν τύχην τοῦ χαρτονομίσματος, τὸ αὐτὸ δὲ ποσὸν τῆς νομισματικῆς τοῦ τόπου μονάδος, τῆς δραχμῆς, δι' οὗ ἐμετρεῖτο τῶν κτημάτων ἡ ἀξία πρὸ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ χαρτονομίσματος, χρησιμεύει καὶ σήμερον πρὸς τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν. Τὴν κολοσσιαίαν διαφορὰν τοῦ χαρτονομίσματος πρὸς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα ἔχον ὡς 1 : 1,75 ἐπωφελοῦνται ἐπικαιρότατα οἱ ἀποικοῦντες Ἕλληνες, εἰς τὴν δυσάρεστον δὲ ταύτην οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὀφείλεται τὸ εὐτυχέστατον γεγονός, ὅτι πλεῖστοι τῶν μονίμως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαταστάντων Ἑλλήνων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των μετὰ τῶν οἰκονομικῶν ἀποταμιευμάτων των· καὶ διπλασιάζουσι μὲν οὕτω τὰς οἰκονομίας αὐτῶν διὰ τῆς εἰς κτήματα ἢ ἐνυπόθηκα δάνεια τοποθετήσεως, ἐνισχύουσι δὲ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ αὐξάνουσι τὴν ἰδιωτικὴν πίστιν καὶ ανα—

πτύσσουσι τὴν ἀτομικὴν δραστηριότητα εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς βιοτεχνίας, κερδαίνει δὲ ἐκ τούτου ἡ πατρὶς ἐπανακτῶσα τὰ φυγαδευθέντα ἀπὸ πολλοῦ τέκνα της. Ἕνεκα τῶν ἀφορμῶν τούτων βαθμηδὸν πληροῦται τὸ διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Τούρκων τῆς Θεσσαλίας γενόμενον χάσμα εἰς τὰ ἐγχώρια ἀποταμιεύματα, ἅτινα ἐκεῖνοι εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀπεκόμισαν, εἰς τὴν ῥᾳστώνην καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀπελθόντων γαιοκτητῶν ὑποκαθίσταται βαθμηδὸν ἡ νοήμων καὶ δεξιὰ καὶ φιλόπονος τῶν εὐφόρων Θεσσαλικῶν ἐκτάσεων καλλιέργεια. Τοιοῦτο ῥεῦμα πλούτου ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν μητρόπολιν πᾶσαν κατερχομένου θὰ ὑφίσταται πάντοτε, ἐφ' ὅσον ἂν ἀκμάζωσιν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ μεγάλαι δὲ ἀνάγκαι ἃς ἐξυπηρετεῖ, δέον νὰ ἐπιβάλωσιν ἡμῖν τὴν φροντίδα, ὅπως τὸ διατηρήσωμεν ἀδιάκοπον.

Νὰ παρίδω φρόνιμον δὲν εἶνε τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τὴν ἰσχυροτάτην ὑποστήριξιν τῆς ἐν Ἑλλάδι πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως.

Αὐτὸς ὁ τύπος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὁ πολλάκις ἀπαγορεύων νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα αἱ χιλιάδες ἐκεῖναι τῶν ἐμπορευομένων Ἑλλήνων χρεωστεῖ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ἀκμὴν εἰς αὐτοὺς τούτους. Δὲν ὑπάρχει ἔργον φιλολογικὸν τοῦ ὀνόματος ἄξιον, ὅπερ δὲν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν ἔξω ὁμογενῶν, εἰς τὰ ἐλευθέρια δὲ βαλάντια τούτων χρεωστεῖται ἡ πρώτη ἐπικουρία καὶ τὸ πρῶτον στήριγμα τῆς ἐν Ἑλλάδι καλλιτεχνίας.

Τοιαύτην ἀκμὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἀναπτυχθεῖσαν ἐνέχει καὶ τοιαύτην δύναμιν κέκτηται ὁ ἀποικῶν Ἑλληνισμὸς καὶ οὕτω περίπου μεταγγίζει αὐτὴν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα πάντων εἰς τὸ κλεινὸν τῆς Παλλάδος ἄστυ, τὴν καθολικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρωτεύουσαν. Πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην ἀκρόπολιν τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων καὶ τὸ σεμνὸν τοῦτο λίκνον τῶν Ἑλληνικῶν πόθων ἀτενίζουσι πάντοθεν οἱ εἰς πᾶσαν τῆς γῆς γωνίαν ἐσκορπισμένοι Ἕλληνες καὶ παρ' αὐτῆς ἀναμένουσιν ὡς ἀπὸ Πανελληνίου φανοῦ φῶς, φῶς πατριωτικῆς στοργῆς, φῶς ἐθνικῆς μερίμνης, φῶς ἀναζωπυροῦν ἐλπίδας καὶ ἐγγυώμενον προαιωνίων σκοπῶν τὴν εὐλογημένην πραγμάτωσιν. Τὸ φῶς τοῦτο ὅπερ ἀντὶ νὰ ἐκπέμπῃ πρὸς πᾶσαν Ἑλληνικὴν γωνίαν τὰς ἀκτῖνάς του, δέχεται ἐκεῖθεν τὴν λάμψιν του, δὲν θά σε λαγίσῃ ποτὲ καταυγάζον ἐν ὅλῃ του τῇ δυνάμει ἀπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἑστίας τόσων αἰώνων ὄνειρα καὶ τόσον ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης τὰς ἐθνικὰς ὑπαγορεύσεις;

Εἶμαι μεταξὺ τῶν ὀνειροπολούντων τοῦτο, ἔθνους δὲ νέου, σφριγῶντος, ἀκμαιοτάτου, ἐλάχιστον ὢν μέλος προτιμῶ τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ μεμψιμοίρου τῶν θετικοφρόνων ἢ μᾶλλον τῶν πρὸς τὰ πράγματα ἐξ ἀγνοίας τυφλωττόντων δισταγμοῦ καὶ σώζω ἀκεραίαν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον αἱ σκέψεις καὶ ὑποδείξεις τοῦ ἐλαχίστου τούτου θὰ τύχωσιν ἐπισήμου κυρώσεως πρὸς συγκράτησιν καὶ πρσαγωγὴν τῆς μακρὰν τῆς πατρίδος ἀκμαζούσης ἑλληνικῆς ταύτης δυνάμεως, οὐ

μόνον, ἐπαναλαμβάνω, χάριν αὐτῆς ταύτης, ἀλλὰ χάριν τῆς μητροπόλεως, ἂν σωφρονῶμεν· καὶ θὰ σωφρονήσωμεν· τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως, εἰς ἣν πλειότερον μᾶς ἔρριψε τῶν δυνάμεων ἡμῶν ἡ ἄγνοια καὶ ἡ πρὸς ταύτας ἀδιαφορία ἢ αἱ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν ζημίαι, ὑποδηλοῖ τὸ τέρμα ἡ ἀρξαμένη ἀντίδρασις, τοῦ ἀώρου δὲ ἡμῶν πολιτεύματος ἡ ἐφαρμογὴ ἐξήντλησε τὴν καταστρεπτικήν της ἐπίδρασιν· πολλὰ ἀνεχαίτισε, πλείονα ἀπέπνιξεν ἐν τῇ γεννήσει των ἀγαθά, εἰς οὐδὲν δὲ ἐφάνη ἐπίκαιρος ἀρωγός· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστραφῆς, ἓν μόνον ἐστάθη ὄρθιον, ἓν μόνον δὲν κατέπεσε, τὸ ἔθνος· καὶ ἔθνος περισωζόμενον τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων, τοῦ ἐκ τῶν ἰδίων σφαλμάτων κινδύνου, ὡς ἀπέκρουσε τὰς ἄλλας συμφοράς, θὰ ἀποκρούσῃ ἐγκαίρως καὶ τὴν συμφορὰν τῆς κακῆς διοικήσεώς του, ἐξ ἧς τὰ πάντα ἀπέρρευσαν καὶ τὸ πάντων μέγιστον ἡ ἐθνικὴ ἀποθάρρυνσις· ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἀποβάλλομεν ἔτος παρ' ἔτος σημαντικὰς ἐν τῇ ξένῃ δυνάμεις, ἀλλὰ ταύτας ἀναπληροῖ τοῦ ἔθνους ἡ ἀκατάβλητος ἀντοχή, ἵνα ἀποκοπῇ δὲ τοῦ κακοῦ τούτου ὁ δρόμος, ἓν καὶ μόνον ἀρκεῖ, τῆς δυνάμεως ἡμῶν ἡ συναίσθησις· τούτου γενομένου ἡ φροντὶς τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς ἀναπόδραστος θὰ ἐπακολουθήσῃ· καὶ προσεπάθησα μὲν πρὸς τὴν συναίσθησιν ταύτην νὰ συντελέσω, θὰ προσπαθήσω δὲ ἐν τοῖς ἐφεξῆς νὰ εἴπω τί δυνάμεθα καὶ τί πρέπει νὰ πράξωμεν πρὸς τὴν προαγωγὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Μέσα προαγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

α΄ Θρησκεία.

Εἰ καὶ ἀνωτέρω παρετηρήθη καὶ παγκοίνως γνωστὴ τυγχάνει, ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι μία τῶν σπουδαιοτάτων αἰτιῶν τῆς ταχυτέρας μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν συγχωνεύσεως τῶν ἀποικούντων Ἑλλήνων ἐν τοῖς Κράτεσι τοῦ Αἵμου καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπῆρξεν ἡ ὁμοδοξία. Εἰς οὐ πολὺ ἀφ' ἡμῶν ἀφεστῶτας χρόνους ἡ φυλὴ ἐξηφανίζετο πρὸ τοῦ θρησκεύματος καὶ ἡ ἀλλοδοξία τοῦ κοινοῦ τῶν Λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσοννήσου κατακτητοῦ συνηδέλφωσε καὶ τὰ διαφορώτατα τῶν ἐθνῶν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποίμνην, τὴν ποίμνην τοῦ χριστιανισμοῦ. Δὲν ἐξήταζεν ὁ Ῥωμοῦνος ἢ ὁ Σέρβος ἢ ὁ Βούλγαρος ἢ ὁ Ἕλλην πρὸ μιᾶς ἔτι ἑβδομηκονταετίας τὴν ἐθνικότητα τοῦ ἀλλοφύλου, ἤρκει δὲ αὐτῷ τὸ ὁμόπιστον τοῦ ξένου, ὅπως τὸν θεωρήσῃ ἀδελφόν. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικότητος δὲν εἶχεν ἀφυπνισθῇ, οὐδ' ἡ κατάπτωσις τοῦ κοινοῦ δεσπότου χρεωστουμένη πλὴν ἄλλων καὶ εἰς τὴν κοινὴν τῶν ὑποδούλων ἀντίδρασιν εἶχε διαιρέσει τοὺς πρῴην ἐν ταῖς ἐλπίσι τοὐλάχιστον, ἂν μὴ ἐν τοῖς ἔργοις, συμμάχους. Τί ἂν ὁ Ἕλλην ἀποδημῶν εἰς Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Βλαχίαν, ἀπέβαλλε τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ διετήρει τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του; τί ἐζημιώθη ὁ

Ἑλληνισμὸς ἀπὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος, ἵνα μὴ μακρότερον ἀναδράμω, εἶνε δυσυπολόγιστον· γενεαὶ ὅλαι συνεχωνεύθησαν πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους ἐκείνους καὶ ἀσπόνδους τῆς σήμερον ἐχθροὺς καὶ τὸ εὐγενέστατον τῆς Ἑλλάδος αἷμα ῥέει ὁρατὸν παρὰ τὴν περιβολὴν ξενικοῦ ὀνόματος εἰς τὰς φλέβας ὅ,τι ἔξοχον δύνανται νὰ ἐπιδείξωσι Βλαχία καὶ Βουλγαρία, μάλιστα δὲ ἡ πρώτη. Ἀλλὰ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ὁμοταξίαν τοῦ Εὐαγγελίου διέσπασε τῆς φυλῆς ἡ διάκρισις καὶ ὁ ὑπὸ τὸν πολιτικὸν χωρισμὸν κοχλάζων κυκεὼν δυσαριθμήτων συμφερόντων εὐρύνει τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν πρώην ὁμοτύχων καὶ ἐνσπείρει μίση ἀδιάλλακτα ἄλλως ἢ δι' αἱματηρῶν ἀγώνων ἐπικρατήσεως καὶ ἐκμηδενίσεως τοῦ ἀσθενεστέρου. Κατὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως, διότι ὅλα ταῦτα ἔγκεινται εἰς τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀντιστρατευθῇ, οὐδ' ἐπιτρέπεταί τινι νὰ παραπονεθῇ, ἀλλὰ νόμος τῆς φύσεως εἶνε καὶ τοῦ ἰσχυροτέρου ἐπὶ τὸν ἀσθενέστερον ἡ ἐπικράτησις καὶ ἡ ἐπικράτησις αὕτη, ὅπως παρασκευασθῇ, εἶνε ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνης ἐνεργείας.

Ἀπὸ τριακονταετίας εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ὑπελείφθημεν ἡμεῖς πάντων τῶν ἀντιζήλων, ἂν δὲ μὴ κατεπέσαμεν ἔτι, ὀφείλεται εἰς τὴν φυλὴν τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πολιτείαν, ἧς τὸ καθῆκον καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμὴν καιρὸς εἶνε νὰ ἀρχίσῃ.

Ἐσώθημεν πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐκμηδενίσεως διὰ τῆς θρησκείας καὶ θὰ ἐσωζόμεθα βεβαίως καὶ νῦν,

ἂν καθ' ἡμῶν ἀντιμέτωποι ἵσταντο ἀλλόδοξοι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει ἐν ταῖς πολυαριθμοτάταις τῶν ἀποικιῶν ἡμῶν καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ εὐλογοῦντος τὸν Ἕλληνα ἄποικον ἱερέως μένουσιν εὐχαὶ χριστιανικαὶ εἰς οἱανδήποτε γλῶσσαν ἐκφερόμεναι. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἱκανοποιῇ τὸν χριστιανόν, δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν Ἕλληνα καί, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἐχθρικὰ πάθη δείκνυται ἀνίκανον νὰ κατασιγάσῃ τὸ Εὐαγγέλιον, ὄργανον διασώσεως τῶν ὁμοφύλων ἀπέμεινεν ἡ γλῶσσα μόνον. Ἂν εἰς τὸν ἰδιώτην ῥαπιζόμενον ὑπαγορεύῃ τὸ Εὐαγγέλιον νὰ στρέψῃ καὶ τὴν ἑτέραν παρειάν, ἡ ἱστορία ἀντιθέτως μαρτυρεῖ, ὅτι τοιαύτη ἀνεξικακία ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ ἔθνους ἐσημείωσε τὴν ὁλοσχερῆ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῶν ζώντων ἔκλειψιν τοῦ ἔθνους τούτου, τοιαύτην δὲ ἔκλειψιν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος οὐδεμίαν ἔχει ὄρεξιν νὰ ὑποστῇ. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀλλοφύλων, τὸ κατ' ἐξοχὴν τοῦτο γνώρισμα τῆς ἐθνικότητος, δι' οὗ ἐκεῖνοι συγκρατοῦσι τοὺς ἀδελφούς των εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὴν οἰκείαν πατρίδα, πρέπει νὰ ἀντιτάξωμεν τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν καὶ νὰ προσπαθήσωμεν δι' αὐτῆς μόνον νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Ἕλληνος τὸ θρήσκευμα τῶν πατέρων του. Αὐτὴ εἶνε ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων καὶ αὐτὴ θὰ εἶνε, ἐφ' ὅσον ἂν μὴ ἐπληρωθῇ τὸ δυσεκπλήρωτον τῶν φαντασιοκόπων ὄνειρον τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος καὶ εἰρήνης. Ὅταν ἡ θρησκεία συμπίπτῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἐδάφους, εἶνε ἀδιάφορον εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν ὁπότερον τούτων εἶνε ἐπικρατέστερον. Θατέρου ἡ ἔντασις

ἀρκεῖ νὰ διατηρήσῃ ἐν τῇ ζωῇ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο κατὰ πάσης ξένου ἐπιδρομῆς· ἀλλ' ἅμα ὡς ἡ θρησκεία ὑπερβῇ τῆς πατρίδος τὰ ὅρια, κερδαίνουσα εἰς ἔκτασιν ἀπόλλυσιν εἰς ἔντασιν καὶ ἄρχεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς πατρίδος ἡ συνέχουσα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔδαφος τοὺς εἰς αὐτὸ ἀνήκοντας. Τίς θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν ταύτην; τίς ἡμῶν θὰ ἀποβάλῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν Ἕλληνα ἀρκούμενος εἰς τὸν χριστιανὸν ἐν συνειδήσει τοῦ μεγέθους τῆς ἀποβολῆς; Ἀλλ' ἡ συνείδησις αὕτη δὲν εἶνε καθολικὴ παρὰ πᾶσι, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἁπλουστέροις καὶ τοῖς ἀμαθεστέροις ἐλλείπει ὅλως, τοῦθ' ὅπερ τὰ μέγιστα ἡμᾶς ζημιοῖ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις. Τῆς κραταιώσεως δὲ τῆς συνειδήσεως ταύτης τὸ ἐπιτηδειότατον ὄργανον εἶνε ὁ ἱερεύς.

Ἀλλ' εἰς τὸ ὕψος τοιαύτης ἱερᾶς ἀποστολῆς δὲν εὑρίσκεται δυστυχῶς ὁ ἱερεὺς τῶν παρὰ τοῖς ὁμοδόξοις λαοῖς Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς προσηκούσης εἰς τοὺς ἁρμοδίους προνοίας. Οὔτε ἑνότης περὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ὑπάρχει, οὔτε προσοχὴ περὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν καταβάλλεται. Ἑκάστη Κοινότης μεταπέμπεται ἀδιαφόρως τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς εἴτε ἐκ τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος εἴτε ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· ὑποκείμενοι δὲ οὗτοι κατὰ τὰ θέσμια τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εἰς τὸν τοπικὸν ἐπίσκοπον τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἡ ἀποικία, ἀποβάλλει πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἐθνικήν του ἀρχήν, εἴτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἴτε τὴν αὐτοκέφαλον τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησίαν καὶ

δὲν ὁρᾷ ἢ κατ' οἰκείαν ἔμπνευσιν καὶ κατ' οἰκείαν ἀντίληψιν κατὰ κανόνα μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸν κύκλον τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ἃς καὶ μόνον ὑπηρετεῖ. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἐπιβλαβέστατον, οὐ μόνον διότι ὁ ἱερεύς, συνήθης τις ὢν καὶ κοινὸς καὶ ὡς τὰ πολλὰ ἀγράμματος, ὑπολείπεται τοῦ ἐγχωρίου αὐτοῦ συναδέλφου, ἀλλὰ διότι ἕνεκα τῶν ἀτελειῶν του τούτων καὶ τῆς ἐσχάτης πενίας, ἥτις κατατρύχει τὸν Ἑλληνικὸν κλῆρον, καταβιβάζων τὸ ὕψιστον ἔργον εἰς τὸ ταπεινὸν τοῦ βιοπορισμοῦ ἐπάγγελμα ἐξευτελίζει μὲν ἑαυτόν, ἐξευτελίζει δὲ καὶ τὴν ἀποστολήν του, ἥτις εἶνε διττῶς μεγάλη ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις, διότι ἀφορᾷ οὐ μόνον τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα. Ἡ τοιαύτη τοῦ Ἕλληνος ἱερέως ἔκπτωσις καὶ ἡ ὑποδεεστέρα αὐτοῦ θέσις πρὸς τοὺς ἀλλογλώσσους ἐγχωρίους ἐπιδρᾷ ὀλεθριώτατα ἐπὶ τὸ φύσει συντηρητικὸν τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων στοιχεῖον τοῦ γυναικείου φύλου. Ὅλαι τῶν ἐθνῶν αἱ θρησκεῖαι ἐμμόνως καὶ ἀμειώτως διετηρήθησαν κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς γυναιξίν. Δὲν ἀρνοῦμαι εἰς τὴν Ἑλληνίδα τὸν πατριωτισμόν, ἀλλ' ἡ δύναμις ἡ ἠθικὴ ἡ ἐπικρατεστέρα ἐν αὐτῇ εἶναι ἡ δύναμις τῆς θρησκείας, ἡ εὐαίσθητος δὲ αὐτῆς φύσις ἀποκρούουσα πᾶν τὸ χυδαῖον καὶ τὸ εὐτελὲς μεταξὺ δύο ἱερέων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θρησκείας θὰ προτιμήσῃ τὸν μᾶλλον μεμορφωμένον, τὸν μᾶλλον πεπροικισμένον ὑπὸ θεολογικῶν γνώσεων ἔστω καὶ ἀλλόγλωσσον, ἂν δὲ μὴ πράξῃ τοῦτο προτιμῶσα τὸ Ῥωμοῦνον ἢ τὸν Ῥῶσσον ἱερέα, θὰ

αἰσθανθῇ πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀδιαφορίαν καὶ τοῦτο εἶνε ὀλέθριον. Ἅμα παύσῃ ὁ Ἕλλην ἱερεὺς ἐμπνέων τὸν ἀνήκοντα αὐτῷ σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν, τετέλεσται! Εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἀποστολῆς του καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ἐπιγενόμενον ὄλεθρον εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἀποίκων. Μή τις λησμονήσῃ, ὅτι λόγον ποιούμενος περὶ Ἑλλήνων ἱερέων ἐν ταῖς ἀποικίαις, ἐννοῶ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τοιούτους, διότι μόνον ἐν πόλεσιν ὑπάρχουσιν κοινότητες πολυάριθμοι δυνάμεναι νὰ ἔχωσιν ἱερέα καὶ συντηρῶσιν ἐκκλησίαν.

Δὲν ἀγνοῶ ἑπομένως ὅτι τοῦ Βλαχικοῦ, τοῦ Βουλγαρικοῦ, τοῦ Σερβικοῦ καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ῥωσσικοῦ κλήρου οἱ λειτουργοὶ ἐν γένει εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀπαιδευσίας κλίμακα, εἰς ἣν καὶ ὁ Ἕλλην ἱερεύς. Ἀλλὰ τῶν πόλεων οἱ ἀλλόγλωσσοι ἱερεῖς εἶνε τῶν ἡμετέρων κατὰ κανόνα· ὑπέρτεροι. Ἡ σύγκρισις δὲ τῶν ἡμετέρων πρὸς τὰ ξένα ἀναδεικνύουσα ταῦτα κρείττονα ἐκείνων ἀσκεῖ σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ φρόνημα, ὡς εἶπον, τὸ ἐθνικὸν παρὰ τῷ πολλῷ πλήθει ἐξωθοῦσα αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἀντιζήλων. Ἡ ἀπαγγελία ἡ ξηρὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἴση καὶ τῷ μηδενὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἕλληνος, ὅταν ὁ ἀπαγγέλλων αὐτὰς φωρᾶται ἀνίκανος νὰ καταδείξῃ εἰς τὸ ποίμνιόν του, ὅτι αἱ εὐχαὶ ἐκεῖναι ἔχουσι τὴν ὑψίστην διὰ τὸν Ἕλληνα σημασίαν, ἀκριβῶς διότι φέρονται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ διὰ τῆς γλώσσης τῶν πατέρων του, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες θὰ ἀποβάλωμεν τὸ ἥμισυ τοῦ χριστιανισμοῦ μας,

ἐὰν ὄντες χριστιανοὶ μὴ ὦμεν καὶ Ἕλληνες. Εἰς τὴν δισχιλιετῆ συζύμωσιν θρησκεύματος καὶ πατρίδος, χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου καὶ γλώσσης Ἑλληνικῆς, πόσα ἔθιμα δὲν ἐξετράφησαν ἐξόχως Ἑλληνικά, πόσαι παραδόσεις ἐθνικαὶ δὲν ἐφύησαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας βωμοῦ, πόσον δὲν ἐτροποποιήθη ὁ ὅλος τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔθνους χαρακτήρ! Τὰ ἱερὰ ταῦτα σύμβολα τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς κρίκους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἁλύσεως, ἐν ᾗ συγκρατεῖται καὶ συνέχεται τὸ ὅλον ἔθνος, ἀποκόπτονται, διασπᾶται δὲ ἡ ἑνότης τῶν δύο ὑπερτάτων τῆς ἀνθρωπότητος δεσμῶν πρὸς ὅ,τι αὕτη γινώσκει ὅσιον καὶ σεμνόν, καὶ ἐκλύεται ἡ δύναμις τῶν δεσμῶν τούτων καθ' ἑκάτερον, ὅταν παύσῃ ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπικουρία, ὅταν ἡ γλῶσσα μὴ ἐμψυχώνῃ τὴν λατρείαν τοῦ θείου, ὅταν αὕτη μὴ περιβάλλῃ διὰ τῆς ἱερότητός της τοῦ ἔθνους τὴν γλῶσσαν!

Τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου συνεχίζει ὁ ἱερεύς· οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συμπληροῖ αὐτό. Εἶνε διδάσκαλος ἀνδρῶν ὁ ἱερεὺς καὶ ὄχι παιδίων, εἶνε ὁ ἱεροφάντης δύο μυστηρίων, τοῦ θρησκεύματος καὶ τῆς πατρίδος ἐν ταῖς ξέναις ἐκείναις χώραις, ὧν ἡ φιλοξενία πρὸς τοὺς Ἕλληνας συνίσταται εἰς τὴν ἀπορρόφησιν αὐτῶν. Ἱερεὺς μεμορφωμένος φέρων τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἐπὶ τῇ μεγάλῃ του ἀποστολῇ, ἔσται ὁ καθημερινὸς κῆρυξ ὁ ἀφυπνίζων τὸν ἕτοιμον νὰ κοιμηθῇ πατριωτισμὸν τῶν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου εἰς τὴν ξένην καταφυγόντων Ἑλλήνων. Τοιοῦτος ἱερεὺς ἔσται ἡ ζῶσα παραμυθία τῶν οἰκογενειῶν, ἔσται ὁ σωτὴρ τῆς

Ἑλληνικῆς πατρίδος ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλληνίδος, σώζων δὲ ταύτην, θὰ σώσῃ καὶ τὸν Ἑλληνόπαιδα ἀπὸ τῆς εἰς τὴν ξένην ἀποσκιρτήσεως.

Ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἐπιμένω καταδεικνύων τὰ φαεινότατα καὶ πᾶσιν ὁρατά; Τὴν ὑψηλὴν ταύτην, ἀπανταχοῦ μὲν ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Ῥωμουνίᾳ, ἔνθα αἱ μέγισται καὶ ἀκμαιόταται τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, τὴν θειοτάτην ἀποστολὴν χειρίζονται ἀδέξια, ἀμαθῆ καὶ ἀνάξια αὐτῆς ὄργανα. Τίς πταίει; αἱ Κοινότητες, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις ἡ Ἑλληνική. Ἂν αὕτη εἶχε συνείδησιν τῆς ἔτος παρ' ἔτος διωκομένης ἐκεῖ μακρὰν ἑλληνικῆς δυνάμεως, ἐὰν ἐγίνωσκεν, ὅτι εἶνε ὁ φυσικὸς ὑπέρτατος πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῶν μυριάδων κατεσπαρμένων Ἑλλήνων καὶ δούλων καὶ ἐλευθέρων, ἐὰν ἔβαινεν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἐν ἀδιασπάστῳ ἑνότητι, θὰ ἐρρύθμιζε καὶ ἑνιαίαν τὴν ἐνέργειαν τῶν προξένων της, καὶ θὰ ὑπέβαλλε τοὺς ἱερεῖς τῶν κοινοτήτων ὑπὸ τὸ ἀπόλυτον πνευματικὸν αὐτῆς Κράτος ἐπιβάλλουσα εἰς τὰς κοινότητας τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῆς καὶ ἀποστέλλουσα εἰς αὐτὰς τοὺς ἀρίστους τῶν ἱερέων. Ἀλλὰ ἂν τοῦτο μὴ ἐγένετο μέχρι τοῦδε, ἀκριβῶς μάλιστα, διότι δὲν ἐγένετο, ὀφείλομεν ἐπειγόντως νὰ τὸ πράξωμεν δι' ὅλας τὰς ἀποικίας καὶ τὰς ἐν Ῥωμουνίᾳ ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν διπλωματικῶν ἡμῶν μετ' αὐτῆς σχέσεων. Ὑπὸ ποῖον τρόπον γενήσεται τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις ἐν τῷ περὶ Προξενείων κεφαλαίῳ, ἔνθα καὶ ἀνάγεται.

β' Παίδευσις.

Τὸ ἀξίωμα «δός μοι καὶ μηδὲν ζήτει νὰ λάβῃς» ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν παίδευσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν ταῖς ἀποικίαις ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, οὐδὲν δὲ τῶν πολυαρίθμων κατ' αὐτὰς ἑλληνικῶν σχολείων πάντων ὑπὸ τῶν ἀποίκων συντηρουμένων ἔλαβέ ποτε τὴν ἐλαχίστην ὑποστήριξιν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ τούτων περιῆλθον εἰς τὴν ἀφάνειαν ἢ ἐντελῶς ἐξέλιπον δι' ἔλλειψιν πόρων.

Πόσαι κοινότητες ἐν ταῖς Παραδουναβείοις χώραις καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ ἑλληνικαὶ φθείρονται ἀπολλύμεναι ἀνεπιστρεπτεὶ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν δι' ἔλλειψιν σχολείων, πόσων δὲ τὰ σχολεῖα μὴ δυνάμενα δι' ἔλλειψιν πόρων νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ τελειότερα ἐγχώρια ἐρημοῦνται μαθητῶν! Ὦ! ἐὰν ἐγινώσκομεν, ὅτι φοίτησις Ἑλληνόπαιδος εἰς ἀλλοδαπὸν σχολεῖον σημαίνει οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄφευκτον ἐκπατρισμὸν καὶ τούτου δὲ ἔτι πλέον, τὴν προσθήκην ἑνὸς ἔτι ἀμειλίκτου πολεμίου εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος! Ποῖον ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα θὰ δικαιούμεθα νὰ ἀπαιτήσωμεν παρὰ νεανίου, ὅστις θὰ διδαχθῇ πολλὰ μὲν περὶ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου, Στεφάνου τοῦ Μεγάλου, τοῦ Τσάρου Ἰβάν, τοῦ Κράλη Λαζάρου, περὶ Ἑλλήνων δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ὕβρεις κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως; Ἐν ὅσῳ ἂν μὴ εὑρεθῇ τρόπος τοῦ τρέφεσθαι δι' ἀέρος, ὁ μορφωθεὶς ἐν τῇ Βλαχικῇ, τῇ

Ῥωσσικῇ, τῇ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ, διὰ μόνης τοιαύτης γλώσσης θὰ ζήσῃ, φυσικὸν δὲ νὰ δυσανασχετῇ ἐν τῇ ὑπομνήσει τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ νὰ φοβῆται καὶ αὐτὸ τὸ φάσμα της μὴ τὸν καταστήσῃ ὕποπτον εἰς τὴν νέαν του πατρίδα, ἣν ἵνα ἐξιλεώσῃ καὶ πείσῃ περὶ τοῦ ζήλου του, οὐδὲν παραλείπει πρὸς τὴν καταδίωξιν καὶ τὸν χλευασμὸν τῶν ἐχόντων κοινὸν μετ' αὐτοῦ τὸ αἷμα. Αὐτῆς τῆς μυσαρᾶς καὶ ἀποτροπαίου θυσίας τῆς παλαιᾶς πατρίδος εἰς τὸν βωμὸν τῆς νέας παρέστην φεῦ! πλέον ἢ ἅπαξ αὐτόπτης μάρτυς.

Τίς καὶ ἐν τούτῳ πταίει;

Τὰ μηχανουργεῖα ἢ ἁρμοδιώτερον τὰ χαλκεῖα θεσιθηρῶν καὶ ἡμιμαθῶν λυμεώνων τοῦ δημοσίου πλούτου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως, ἅτινα κατ' εὐφημισμὸν καλοῦμεν Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ Γυμνάσια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπερεπλεόνασαν τοσοῦτον ὥστε ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν ἡ Ἑλληνικὴ διοίκησις ἀπὸ περισσείας νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπαλλήλους της. Γυμνάσια, οἷα τῶν Φιλιατρῶν, τῆς Κυπαρισσίας, τοῦ Αἰγίου τῆς Καρδίτσης, τῆς Λαμίας, τοῦ Βώλου, τῆς Ἄρτης καταργούμενα θὰ ὠφέλουν διττῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κακοῦ τῶν ἀργομίσθων καὶ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀπὸ δαπάνης ἐπιβλαβοῦς. Δὲν θὰ θελήσω νὰ προσθέσω καὶ τρίτην ὠφέλειαν εἰς τὴν κατάργησιν ταύτην διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς σωζομένης ταύτης δαπάνης εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλληνοπαίδων. Ἐμνήσθην τῶν ἐν Ἑλλάδι Γυμνασίων, ἵνα καταδείξω τὰς

στενὰς βλέψεις τῶν Ἑλλήνων κυβερνητῶν περὶ τῶν ἀληθῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, διότι ἄνευ τῆς στενότητος ταύτης θὰ ἦσαν πολὺ πρότερον ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Γαλαζίῳ, ἐν Βραΐλᾳ, ἐν Ὀδησσῷ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πλήρη καὶ τέλεια Γυμνάσια ἢ ἐν ταῖς μνημονευθείσαις πόλεσι τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ θὰ εἴχομεν τελείως κατηρτισμένα πολλὰ Ἑλληνικὰ καὶ δημοτικὰ Σχολεῖα εἰς πολλὰς τῶν ἀποικιῶν ἡμῶν, ὅπως σώσωμεν ἀπὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ μυριάδας Ἑλλήνων καὶ ὅπως διατηρήσωμεν τὴν ἀποδημοῦσαν ἐπίλεκτον τοῦ ἔθνους μερίδα εἰς τὴν πρὸς αὐτὸ ἀφοσίωσιν. Πάντα δὲ ταῦτα ἄνευ σχεδὸν οὐδεμιᾶς δαπάνης.

Ὄχι χρημάτων ἀλλὰ νοῦ ἔχομεν ἀνάγκην, διότι νοῦν δὲν ἔχομεν. Αἱ κοινότητες ἐκεῖναι, αἵτινες εἰς πᾶσαν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπίκλησιν σπεύδουσι μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ προσφέρωσι πλούσιον τὸν ὀβολὸν αὐτῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος, θὰ ἦσαν ἱκαναὶ νὰ συντηρήσωσιν ἐκ τῶν ἰδίων ὑλικῶν δυνάμεων τῶν μελῶν των τὰ ἄριστα Σχολεῖα, ἐὰν ἐξ Ἀθηνῶν ὑπῆρχε μέριμνα ἀληθῶς πατρική, ἐὰν καὶ κόκκος πολιτικῆς φρονήσεως ὑπῆρχε καὶ ἂν ἐφηρμόζετο ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ στοιχειώδης ἐθνικὴ πολιτική. Τοιαύτη πολιτικὴ θὰ ἐπέβαλλεν ἑνιαίαν καὶ ὁμοιόμορφον τὴν ἐνέργειαν τῶν Προξενικῶν ἀρχῶν, ὅσον δήποτε δὲ καὶ ἂν ἦσαν ἀνάξια τὰ κατέχοντα τὰς ἀρχὰς ταύτας πρόσωπα, θὰ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ συναρμόσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς τὰς ἐπιτακτικὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὑπουργείου.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠναγκάζετο νὰ δαπανήσῃ ἡ τῆς Ἑλλάδος Κυβέρνησις ὑπὲρ τῶν Σχολείων τῶν ἀποικιῶν, θὰ ὠφέλει διὰ τοῦτο ἄλλον τινὰ ἢ τὴν Ἑλλάδα;

Ἐμνήσθην ἀνωτέρω τῆς μεγαλομανοῦς τῆς Ἰταλίας πολιτικῆς, ἥτις ὅπως ὑποσκελίσῃ τὴν ἐν Ἀνατολῇ Γαλλικὴν ὑπεροχὴν κατέσπειρεν αὐτὴν διὰ πλείστων Ἰταλικῶν Σχολείων κολοσσιαῖα δαπανῶσα. Ἡμεῖς δὲν θὰ διώξωμεν τοιοῦτο· θὰ ἐπιζητήσωμεν κἄτι τι ἐπιτακτικώτερον καὶ ἀναγκαιώτερον δι᾽ αὐτὴν ἡμῶν τὴν ὕπαρξιν. Οἱ Ἰταλοὶ δαπανῶσι πρὸς προσηλυτισμὸν ξένων, ἡμεῖς θὰ δαπανήσωμεν, ὅπως σώσωμεν τοὺς ἰδίους ἡμῶν ἀδελφοὺς ἀπὸ τῆς ἀποσκιρτήσεως.

Ἱδρύοντες δέκα πέντε μόνον Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καθ᾽ ὅλας ἡμῶν τὰς ἀποικίας μετὰ πλήρους δημοτικοῦ Σχολείου, ὧν ἓν μὲν ἐν Τεργέστῃ, ἓν ἐν Βενετίᾳ, ἓν ἐν Λιβερπούλῃ, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐν Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ, Ρωμουνίᾳ καὶ Ῥωσσίᾳ, τρία δὲ πρακτικὰ Γυμνάσια ἓν ἐν Βλαχίᾳ, ἓν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἓν ὁπουδήποτε τῆς Δύσεως, ἄριστα κατηρτισμένα καὶ ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τελειότατα τῆς Εὐρώπης θὰ συνδέσωμεν πνευματικῶς μυριάδων Ἑλλήνων τὰ τέκνα πρὸς τὴν ἄλλως λησμονηθησομένην πατρίδα των, θὰ κρατύνωμεν δὲ τὴν ἐμπορικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις διὰ τῆς πρακτικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Θὰ ζημιωθῶμεν ὀλίγα χρήματα, ἀλλὰ θὰ κερδήσωμεν αἷμα, θὰ κερδήσωμεν τοῦτο τὸ μέγιστον, ὅτι οὐδὲν θὰ ἀποβάλωμεν τῶν κεκτημένων, καὶ ἔθνη ὀλιγάριθμα, οἷον τὸ Ἑλληνικόν, σπουδαιότατον κατά-

γουσι κέρδος, ὅταν δὲν γίνωνται ἐλάσσονα. Τοιαῦτα Σχολεῖα ἱδρυόμενα εἰς τὰ πολυαριθμότερα κέντρα τῶν ἀποικιῶν ἡμῶν ὑπὸ σύστημα ἀνάλογον τῶν ἰδιωτικῶν λυκείων δεχόμενα ἐσωτερικοὺς μαθητὰς δὲν θὰ φοιτῶνται μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς πόλεως, ἐν ᾗ εὑρίσκονται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εὐπόρων τῶν ἐκτὸς αὐτῆς διαμενόντων, οὕτως ὥστε αἱ εἰς ἐκπατρισμὸν ζημίαι ἡμῶν θὰ περισταλῶσιν εἰς ἐλάχιστον. Ἡ ὕπαρξις δὲ ἑνὸς Γυμνασίου ἐν Ῥωμουνίᾳ, ἑνὸς τοιούτου ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἑνὸς ἐν μεγαλουπόλει τινὶ τῆς Δύσεως — δὲν ἀναφέρω τὴν Αἴγυπτον ὡς πρὸς τοῦτο, διότι ἐκεῖ ἡ φιλογένεια ἐμερίμνησεν ἐπαρκῶς—ἀμφοτέρας τὰς ἀνάγκας τοῦ πνεύματος ὑπηρετοῦντα καὶ τὴν πρακτικὴν καὶ τὴν θεωρητικὴν θὰ συντελέσῃ οὐ μόνον εἰς τὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων διάσωσιν, τοῦθ' ὅπερ κυρίως σκοπεῖ ἡ ἵδρυσίς των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρὰ τοῖς ξένοις διάδοσιν τῆς γλώσσης ἡμῶν καὶ τῆς προφορᾶς αὐτῆς, ἐξ οὗ δύναμαι εἰπεῖν χωρὶς νὰ φοβηθῶ τὴν ἐπὶ μεγαλομανίᾳ κατάκρισιν, ὅτι τὰ ἠθικὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὀφέλη ἔσονται ἀνυπολόγιστα. Δὲν μνημονεύω τῶν ἄλλων καίπερ σπουδαιοτάτων ἀλλὰ περιορίζομαι εἰς τὸ πάντων ἀμεσώτατον· ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα — καὶ ἐννοῶ τὴν νεωτέραν — δὲν ἀπασχολεῖ μόνον τοὺς φιλολογοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπορευομένους Εὐρωπαίους, ἡ Γαλλία δὲ διερμήνευσε τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς τάξεως τῶν ἐμπορευομένων συστήσασα ἐν Ἀνατολῇ ἐμπορικὰς σχολάς, ἐν αἷς ἡ Ἑλληνικὴ διδάσκεται ὑποχρεωτικῶς διὰ τὴν ἐμ-

πορικὴν καὶ ναυτικὴν τῶν Ἑλλήνων αὐτόθι ὑπεροχήν· τούτου ἕνεκα βεβαιότατον εἶνε ὅτι καὶ τέκνα ἀλλογλώσσων θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα Σχολεῖα χάριν τῆς Ἑλληνικῆς τοὐλάχιστον γλώσσης· τοῦτο γινώσκετε πόσον θὰ διαθρύψῃ τῶν Ἑλλήνων τὴν φιλοτιμίαν; τὶς Ἕλλην ὁρῶν ἐκτιμώμενα καὶ παρὰ ξένων τῆς πατρίδος του τὰ Σχολεῖα δὲν θὰ εἰσαγάγῃ τὰ τέκνα του εἰς αὐτά;

Τῶν τριῶν τούτων Γυμνασίων ἡ δαπάνη καὶ τῶν δέκα πέντε Ἑλληνικῶν σχολείων ἔσται ἑκάστου διπλασία τῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι ὁμοίων διὰ τὸν πολυτελέστερον ὀργανισμὸν αὐτῶν. Ἀλλ᾽ ὅση δήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ δαπάνη αὕτη, τὸ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος δὲν θὰ ἀναγκασθῇ νὰ καταβάλλῃ πλέον τοῦ ἡμίσεως αὐτῆς, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως ἀντισταθμιζομένου ὑπὸ τῶν καὶ νῦν εἰσφερομένων ὑπὸ τῶν ἀποίκων, βραδύτερον δὲ σὺν τῷ χρόνῳ διὰ πλείστων τρόπων εὐχερέστατον ἔσται ἡ συντήρησις αὕτη νὰ καταστῇ ἀδάπανος ὅλως τῇ Ἑλλάδι. Θέλετε νὰ δείξω τὰ ὁρατὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησι, νὰ ἀναφέρω καὶ αὖθις τὰς θυσίας τῶν ἔξω Ἑλλήνων πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων των καὶ πείσω, ὅτι πατρικὴ καὶ ἐνδελεχὴς καὶ δεξιὰ μέριμνα τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν εἰσφορῶν τῶν ἀποίκων πάγιον κεφάλαιον ἐπαρκοῦν εἰς τὴν συντήρησιν διπλασίου ἀριθμοῦ σχολείων τῶν ὅσα ἐν τοῖς πρόσθεν ὑπέδειξα; Τὶ τούτων ἐγένετο μέχρι τοῦδε; ἡ βραδυποροῦσα καὶ νωθρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπηρεσία παρ᾽ ὅλας τὰς παροτρύνσεις τῶν ἔξω

Ἑλλήνων ἀφυπνίσθη εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ τῶν Σχολείων τοῦ Γαλαζίου καὶ τῆς Βραΐλας, ὅταν ἐκρωμουνισθέντες ἀπόγονοι φιλοπατρίδων Ἑλλήνων διεξεδίκησαν τὴν κυριότητα τῶν κοινοτικῶν καταστημάτων πρὸ τῶν Ῥωμουνικῶν δικαστηρίων, διότι εἶχον ἀγορασθῇ φόβῳ τῆς Ῥωμουνικῆς δημεύσεως ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἑλλήνων πατέρων αὐτῶν. Οὐδὲ τὰ ὑπάρχοντα ἠδυνήθημεν νὰ διασώσωμεν!

Ὁ δαπανῶν πρὸς αὐτοσυντηρησίαν δὲν σπαταλᾷ, σπαταλᾷ ὁ ἀφήνων νὰ διαρρέῃ ἐκλείπουσα ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους δι' οἰκονομίαν ἀλόγιστον. Θέλομεν νὰ ζήσωμεν ὡς ἔθνος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, ὅπως τῷ ὄντι ζήσωμεν· ἀπαιτεῖται καὶ νὰ γινώσκωμεν νὰ ζήσωμεν· εἰς τοῦτο δὲ ἐφωράθημεν πάντων ἀνεπιτηδειότατοι. Αὐτὴ ἡ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πολιτικὸν βίον προσήλωσις συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἔθνους καὶ ἐμάρανε δι' ἀτροφίαν τὰ λοιπὰ μέλη αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ συκεντρωθεῖσα ἐν τῇ καρδίᾳ ζωή, ὡς ἡ συγκέντρωσις ἐγένετο, μόνην τὴν ὑπερτροφίαν παρεσκεύασε καὶ καρδία ὑπερτροφοῦσα εἶνε νοσηρά. Αὐτῆς τῆς μεθόδου τοῦ ἐθνικῶς ζῆν πρέπει νὰ μακρυνθῶμεν· ὡς τὸ ἄτομον οὕτω καὶ τὰ ἔθνη δέον νὰ ἐφαρμόζωσιν εἰς τὴν δίαιταν αὐτῶν τὴν εἰς ὅλα τὰ μέλη ἐκτοπίζουσαν τὸ αἷμα γυμναστικήν, καὶ γυμναστικὴ τῶν ἐθνῶν εἶνε ἡ φροντίς, ὅπως ὅλα τὰ μέλη δέχωνται τὴν αὐτὴν πνοὴν καὶ τὸ αὐτὸ αἷμα, ὅπερ καλεῖται ἐθνικὴ παίδευσις. Ταύτην ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία εἰς τὰ μεμακρυσμένα αὐτῆς τέκνα καὶ χάριν τούτων ἀλλὰ

καὶ χάριν ἑαυτῆς, ἂν ὑπελείφθη αὐτῇ καὶ σιτόκοκκος νοῦ.

γ' Προξενικοὶ Ὑπάλληλοι.

Ἀποχωρίζοντες τὰς εὐαρίθμους ἐξαιρέσεις ὑπαρχούσας ἐν τῷ κλάδῳ τῶν ἐμμίσθων Προξενικῶν ὑπαλλήλων δὲν δυνάμεθα ἐν γένει περὶ τοῦ Προξενικοῦ σώματος νὰ εἴπωμέν τι ἄλλο ἢ ὅτι εἶνε ἄξιον τῆς ἀρχῆς, ἥτις ἀποστέλλει αὐτό. Δὲν κατενοήθη ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις, ὅτι καὶ ὁ κομματισμὸς πρέπει — ἀφ' οὗ κρίνεται ἀναγκαῖον — νὰ ἔχῃ τὰ αὐτὰ ὅρια πρὸς τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὅτι πέραν αὐτῶν μίαν μόνην κυριαρχίαν ἔχει καὶ δύναται νὰ ἐνασκῇ τοῦτο, τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κυριαρχίαν· ἀλλ' ἡ κυριαρχία αὕτη δὲν ἐνασκεῖται ὑπὸ ὀργάνων, ὧν σκοπὸς εἶνε ἡ στενοτάτη ἰδιοτέλεια. Καὶ δύναταί τις περὶ τούτου νὰ ἀμφιβάλλῃ ; τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων εἶνε τεθειμένα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἀμίσθων ὑποπροξένων καὶ πρακτόρων, αὐτόχρημα πρακτόρων διαφθορᾶς ἀποδεικνυομένων καὶ καταπτώσεως καὶ ἀπογοητεύσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων διὰ τῆς ἀγροίκου αὐτῶν διαγωγῆς, διὰ τῆς πλεονεξίας αὐτῶν, ἥτις πλέον ἢ ἅπαξ φανερὸν προσέλαβε τὸν τύπον τῆς κλοπῆς καὶ τῆς ἐπὶ χρηματισμῷ ἐκβιάσεως. Τί ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐν τοῖς ἐργατικοῖς ἐκείνοις πληθυσμοῖς τοῖς ὀνειρευομένοις ἀξιοπρεπῆ καὶ πατρικῶς περὶ αὐτῶν φροντίζουσαν τὴν Ἑλλάδα

ἢ τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν θυλακίων των καὶ τίνα προστασίαν θὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν ξένων καταδιωκομένους Ἕλληνας, ὅταν οἱ ἀνέστιοι οὗτοι προστάται πρῶτον μέλημα ἔχωσι βλέποντες ἀνερχόμενον τὸν πολίτην Ἕλληνα τὴν κλίμακα τοῦ Προξενείου νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτὸν ἂν ἐπλήρωσε τὰ τέλη τοῦ διαμονητηρίου του καὶ ἐν ἀποφατικῇ ἀπαντήσει νὰ κρημνίζωσιν αὐτὸν ἀπὸ αὐτῆς ἐκείνης τῆς κλίμακος ;

Θὰ ἐπλήρουν σελίδας ὁλοκλήρους καταριθμῶν τὰ αἴσχη τοῦ ἐξωλεστάτου τούτου τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς προϊόντος, ὅπερ καλεῖται σῶμα ἀμίσθων ὑποπροξένων καὶ πρακτόρων, ἂν μὴ συνεῖχέ με ἡ βαθυτάτη ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ θλῖψις καὶ ὁ πόνος τῶν ἐν τῇ ξένῃ μεμακρυσμένων φιλοπατρίδων τῆς Ἑλλάδος τέκνων καὶ ἡ ἐλπίς, ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη συντόμως θὰ βελτιωθῇ. Τὴν ἐλπίδα ταύτην σκοπῶ νὰ ἐνισχύσω μᾶλλον ἢ νὰ συντρίψω, τούτου δὲ ἕνεκα καὶ ἀποσιωπῶ γεγονότα παγκοίνως γνωστὰ ἄλλως. Ἀριθμοῦνται καὶ ἐν τῷ σώματι τούτῳ ἀλλ' ἐπὶ τῶν δακτύλων αἱ ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ μία χελιδὼν οὐ φέρει τὸ ἔαρ καὶ ὀλίγαι ἐξαιρέσεις ἐν τῷ πολυπληθεῖ τῶν ἀμίσθων Προξενικῶν ὑπαλλήλων σώματι δὲν ἀναστηλώνουσι καταπεσὸν γόητρον πολιτείας οὐδὲ σώζουσι μέγιστα καὶ ἐκτεταμένα συμφέροντα αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμμίσθων ἡ ἀποστολὴ ὡς ἐνεργεῖται δὲν ἐνθαρρύνει πολύ.

Κατ' οἰκείαν ἕκαστος ἔμπνευσιν ἐνεργοῦντες ἄνευ ἑνότητος καὶ ὁμοιομόρφου οὐδὲν τὸ μέγα κατορθοῦσι,

διότι τῶν ἀρίστων τὰς ἐνεργείας ἐξουδετεροῦσι διὰ τοῦ ἀνοήτου τῶν ἀλλεπαλλήλων μεταθέσεων συστήματος οἱ τάχιστα αὐτοὺς ἀντικαθιστῶντες ἀδέξιοι, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα νὰ εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό, ὡσεὶ πάντες ἦσαν τοιοῦτοι. Ἱστὸς Πηνελόπης πλέκεται οὕτω.

Ὑπεστηρίχθη ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἡ ἵδρυσις οἰκείου τμήματος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπιβλέποντος καὶ καθοδηγοῦντος τὰς ἐνεργείας τῶν ἐν Τουρκίᾳ Προξένων καὶ ἡ κατάρτισις ἰδίου Προξενικοῦ σώματος διὰ τὰς ὑποδούλους Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλὰ τοῦτ᾽ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ὑπηρετοῦντος ἐν ταῖς ἀποικίαις Προξενικοῦ σώματος. Ἴδιον τμῆμα ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ὀργανιζόμενον ἐπιβλέπον τὰς ἐνεργείας τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις Προξενικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐμπνέον αὐτοῖς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ποικιλωτάτων αὐτῶν καθηκόντων θὰ παρεῖχεν ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας εἴς τε τὸν ἐθνικὸν βίον τῶν ἀποικιῶν καὶ εἰς τὰ μέγιστα ὑλικὰ συμφέροντα αὐτῶν τε καὶ τῆς μητροπόλεως. Θὰ ἐδημιουργεῖτο οὕτω ὑπηρεσιακὴ παράδοσις, ἥτις θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἑνότητα τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας διακοπτομένης νῦν εἰς ἑκάστην ὑπουργικὴν μεταβολὴν καὶ ἐξαφανιζομένης ἄνευ ἴχνους ἀποτελέσματος, ὥστε ἕκαστος τῶν ὑπουργῶν νὰ ἀναλαμβάνῃ ἔργον μεταρρυθμιστοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ διάδοχος καὶ ἐφαρμόσῃ τὸν αὐτὸν τοῦ νεωτερισμοῦ ἢ μᾶλλον τῆς καταστροφῆς τῶν πραχθέντων οἶστρον. Ἀπὸ Προξένου ὑπὸ τοιαύτην ἄμεσον καὶ ἐνδελεχῆ δρῶντος ἐποπτείαν, συνειδότος δὲ τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἐντολὴν τί

δὲν ἠδύνατό τις νὰ περιμείνῃ! Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον, οἱ μέγιστοι οὗτοι παράγοντες τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος θὰ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶ δεξιοῦ καὶ φιλοπάτριδος Προξένου οἱ μοχλοί, δι᾿ ὧν θὰ ἐκινεῖτο σφριγῶσα ἡ ἐθνικὴ ζωή, περὶ τὴν συντήρησιν δὲ αὐτῶν θὰ ἐδεικνύετο ἀληθὴς σωτὴρ καὶ ἀληθὴς χορηγός, ἐὰν διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ γοήτρου παρὰ τοῖς Ἕλλησι, διὰ τῆς ἐσκεμμένης καὶ ἀπερισπάστου αὐτοῦ φροντίδος καὶ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ δεξιᾶς αὐτοῦ διαγωγῆς ἠδύνατο νὰ κατασιγάσῃ τάς προσωπικὰς μικροφιλοτιμίας καὶ καταπαύσῃ τὰς ἔριδας τῶν κενοδοξούντων ἑνώνων πάντας ψυχῇ τε καὶ σώματι περὶ τὰ δύο ταῦτα ἱερὰ τῆς πατρίδος τεμένη. Εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ ἐπιβλητικὴν ταύτην φωνὴν τῆς πατρίδος ὀλίγοι θὰ ἐκώφευον καὶ ἡ ἐθελοθυσία τῶν ἔξω ὁμογενῶν θὰ προσεπόριζε τὰ μέσα ἀκόπως καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἱερέων ἐξ Ἑλλάδος νὰ μεταπεμφθῶσι καὶ ἀρτιώτατα τὰ Σχολεῖα νὰ λειτουργήσωσιν. Ἀλλὰ μὴ τὰ ἐμπορικὰ καὶ ναυτικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐξυπηρετοῦντο σπουδαιότατα ὑπὸ τοιαύτης ἀρχῆς οὕτω ὠργανισμένης;

Πρόξενος ἐν ταῖς ἀποικίαις ταῖς Ἑλληνικαῖς σημαίνει γονέα, δηλοῖ αὐτὴν τὴν πατρίδα, διότι καὶ ταύτην ἐκπροσωπεῖ. Οὐδένα ἰδιαιτέρως συμπαθῶν, ἀλλὰ τοὺς πάντας ἐξ ἴσου ἀγαπῶν ἄνευ μεροληψίας ὡς τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, ἥτις δὲν διακρίνει τοὺς υἱούς της, ἔσται ἐξίσου παρὰ πᾶσι προσφιλὴς καὶ παρὰ πάντων σεβαστὸς καὶ ὁ παντοδύναμος διαχειριστὴς τῆς κολοσσιαίας ἐκείνης δυνάμεως, ἥτις δι᾿ ἔλλειψιν κεφα-

λῆς καὶ ἑνότητος ἢ ἀνωφελὴς καὶ ἄκαρπος σκορπίζεται ἢ ἐπιζημίως ἀπόλλυται.

Ἀλλὰ πῶς νὰ συγκεντρωθῇ ἡ ἠθικὴ αὕτη δύναμις ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Προξένου, ὅστις στενῶς βλέπων τὰ πράγματα εἰσέρχεται εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν προσωπικῶν παθῶν καὶ διαιρέσεων, ἀφ' ὧν ἐξέρχεται συντετριμμένος εἰς γόητρον, ἠλαττωμένος εἰς ἐμπιστοσύνην; Ἢ τίνα ἐπίδρασιν — ἵνα περὶ τῶν ἀμίσθων λαλήσωμεν — δύνανται νὰ ἐξασκήσωσιν οὗτοι ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλλήνων, εἰς οὓς ὄνειδος προστρίβουσιν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν διὰ τὴν ποικίλην ἀθλιότητα, ἣν ἐξ Ἑλλάδος μεθ' ἑαυτῶν ἀποκομίζουσιν;

Ἡ κατάστασις αὕτη ἡ θλιβερὰ δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θὰ διαρκέσῃ. Ἡ κοινὴ γνώμη βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον φωτίζεται, ἡ συνείδησις δὲ τῶν ἀληθινῶν τοῦ ἔθνους ἀναγκῶν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀποκαθαίρεται ἀπὸ τῆς ἀνοήτου προσωπολατρείας καὶ ἀπὸ τῶν δημοσιογραφικῶν γραφείων ἐκπορευομένη ἐκχύνεται ἐφ' ἁπάσας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, τοιαύτη δὲ συνειδήσεως φωνὴ ἠκούσθη καὶ κατὰ τὴν λήξασαν τῆς Βουλῆς σύνοδον ἐνώπιον τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ ἔθνους, διεκτραγῳδοῦσα τὴν ἀθλιότητα τῆς Προξενικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας τῆς ἀμίσθου πρὸ πάντων. Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν θὰ μείνῃ μεμονωμένη καὶ δὲν εἶνε τοιαύτη· ἐξαίρεσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν δὲν θὰ ἀποτελέσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός· ἔπρεπε νὰ παρέλθωσι χρόνοι δοκιμασιῶν καὶ ποικίλης ταλαιπωρίας, ὅπως ἀφυπνισθῶσι τῆς ἐθνικῆς αὐτοσυντηρησίας τὰ ἔνστι-

κτα καὶ εἰς τὴν ἠῶ τῆς ἀφυπνίσεως ταύτης εὑρισκόμεθα νῦν.

Πολλὰ μέχρι τοῦδε ἱερὰ τῆς πατρίδος κατεβρόχθισεν ὁ βουλιμιῶν τῆς φατρίας στόμαχος καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀμίσθων Προξένων καὶ πρακτόρων πρέπει ὅτι τάχιον νὰ ἐκλίπῃ καὶ βεβαίως ὁ χρόνος τῆς ἐκλείψεώς του πολὺ ἡμῶν δὲν ἀφίσταται.

Τὸ Προξενικὸν λοιπὸν ἡμῶν σῶμα χρήζει ἐν γένει ἀνακαθάρσεως. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἐν τῇ ἀμίσθῳ πρὸ πάντων ὑπηρεσίᾳ ἐκλιπαροῦντες τὸ ἀξίωμα πρὸς ἁπλῆν τῆς κενοδοξίας των ἱκανοποίησιν μηδὲν ἔχοντες τὸ συνδέον αὐτοὺς μὲ τὴν Ἑλλάδα ἐνίοτε δὲ καὶ ὑβρίζοντες αὐτὴν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς τιμῆς τοῦ ὅτι ἐκπροσωπεῖται ὑπ' αὐτῶν. Ὑπάρχουσιν ἕτεροι — καὶ οὗτοι εἶνε πλεῖστοι — οἵτινες τοῦ ἀμίσθου προξενικοῦ ὑπαλλήλου τὸ ἀξίωμα ὑπολαμβάνουσιν ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Τί κοινὸν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως ἐθνικῶν συμφερόντων;

Ἀλλ' ἡ ἀνακάθαρσις ἡ πρόσωπα ἀφορῶσα δὲν ἀρκεῖ, ἂν μὴ οἱ ἀπομένοντες ἀγαθοὶ καὶ οἱ τὸ πρῶτον προσλαμβανόμενοι ὀργανωθῶσιν εἰς εὐσύντακτον σῶμα καὶ ἂν μὴ ὁ ἔλεγχος τῶν πράξεών των ἀσκῆται ἀμεσώτερος καὶ πραγματικώτερος ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις προϊσταμένων. Πρωτίστως δὲ τὰ σπουδαῖα ὄχι κατὰ τὰ ἔσοδα, ἀλλὰ κατὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παροικιῶν ἄμισθα ὑποπροξενεῖα δέον νὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ νὰ ἀντικατασταθῶσι δι' ἐμμίσθων διοριζομένων ἐν αὐτοῖς τῶν

ὡμολογημένως διακριθέντων ὀλίγων ἀμίσθων καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ διπλωματικῇ ὑπηρεσίᾳ προσλαμβανομένων ἀκολούθων. Τούτων ἡ ἀποστολὴ εὕρηται κυρίως ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀλλοδαπῇ καὶ διὰ τούτων σὺν τῷ χρόνῳ θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταρτίσωμεν ἀρτιώτατον Προξενικὸν σῶμα. Εἰς τοὺς δικαιολογήσοντας τὴν παράτασιν τῆς τοιαύτης οἰκτρᾶς καταστάσεως δι' ἀνεπάρκειαν χρηματικῶν πόρων τοῦ δημοσίου ταμείου εὐλόγως θὰ ἀντιταχθῇ, ὅτι ἡ ἀνύψωσις τοῦ Προξενικοῦ σώματος εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπήν του δὲν θὰ εἶνε δαπανηροτέρα τῶν ὑπεραρίθμων διορισμῶν τῶν ἐν Ἀθήναις Ὑπουργείων, ὅπου πᾶσα φυλὴ ἀέργων θεσιθηρῶν ἐκμυζᾷ τοῦ δημοσίου τὰς οἰκονομίας.

Περὶ τῆς ἀνακαθάρσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ Προξενικοῦ κλάδου ποιούμενοι λόγον δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ περιλάβωμεν ἐν τοῖς ἐπειγόντως χρήζουσι βελτιώσεως τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὑπαλλήλων τούτων. Καὶ πρὸ τῆς ἐπισκήψεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τοῦ χαρτονομίσματος ἐν Ἑλλάδι εἰς ἄκρον γλίσχροι καὶ ἀνεπαρκεῖς παρείχοντο εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τούτους μισθοί, μετὰ τὴν οἰκονομικὴν δὲ ταύτην πληγὴν καὶ τὸ μωρότατον νομοθέτημα, δι' οὗ οἱ Πρόξενοι εἰς χρυσὸν εἰσπράττοντες τὰ προξενικὰ τέλη εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀποστέλλωσιν εἰς Ἀθήνας τὸν χρυσὸν καὶ ἀναμένωσιν ἐκεῖθεν τὴν πληρωμὴν αὐτῶν εἰς χαρτίνας δραχμὰς ἐξευτελισθείσας κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἀξιοπρεπὴς συντήρησις Προξενικοῦ ὑπαλλήλου κατέστη ἀδύνατος. Θὰ διωρθοῦτο τὸ κακόν, ἐὰν ἐλαμ-

βάνετο πρόνοια νὰ ἀποστέλλωνται ὡς Πρόξενοι πολυτάλαντοι· ἀλλ' ἐπειδὴ οὔτε γίνεται τοῦτο, οὔτε δυνατὸν εἶνε νὰ γίνῃ, δὲν ζημιοῦται ἐκ τούτου μόνον ἡ ἀξιοπρέπεια, ὅπερ ὀλεθριώτατον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ στοιχειωδεστάτη ὑπηρεσία, διότι ὁ ζῆλος τῶν ὑπηρετούντων μαραίνεται. Πῶς θὰ ζητήσητε δεξιὰν καὶ δραστηρίαν τοῦ Προξενικοῦ ὑπαλλήλου τὴν ἐνέργειαν, ὅταν οὗτος στερούμενος τῶν μέσων τῆς παραστάσεως ἀποφεύγῃ τῶν συναδέλφων του τὴν ἐπικοινωνίαν, τὴν καλλιέργειαν σημαντικῶν κοινωνικῶν σχέσεων, αἵτινες ἀδαπάνως δὲν συντηροῦνται, διὰ τί θὰ ἀξιώσητε παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπιτοπίους τῶν κοινοτήτων ἐπισκέψεις, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελετήσῃ τὰς ἀνάγκας των, καὶ παρὰ τίνος θὰ ἀναμείνητε τὴν ἁπανταχοῦ παρουσίαν, ὅταν ἡ μισθοδοσία αὐτοῦ δὲν φθάνῃ οὐδὲ τὸ τρίτον πολλάκις τῆς μισθοδοσίας τοῦ ὁμοιοβάθμου ἀλλοδαποῦ συναδέλφου του;

Ποσάκις δὲν ἤκουσα πικρότατα φιλοτίμων Προξένων παράπονα ἐπὶ τούτῳ δεδεσμευμένων ἐκ τῆς πενίας καὶ τῆς εὐτελοῦς μισθοδοσίας αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὴν τύχην των σπουδαιότατα συμφέροντα. Ἀλλ' οἱ ἐν Ἀθήναις εὑρίσκονται εἰσέτι κατειλημμένοι ὑπὸ τῆς μανίας τῶν οἰκονομιῶν ἐκεῖ, ὅπου δὲν πρέπει, καὶ δὲν ἐνόησαν εἰσέτι, ὅτι ὑπάρχουσιν οἰκονομίαι ἐνέχουσαι μείζονα σπατάλην καὶ αὐτῆς τῆς ἀσωτείας. Τοῦτο συμβαίνει ἐνταῦθα· οἰκονομοῦνται ὀλίγα κέρματα καὶ ἀσωτεύονται ἐθνικαὶ δυνάμεις πολυτιμόταται.

Ἄνευ λοιπὸν αὐξήσεως τῶν Προξενικῶν μισθῶν μά-

την θὰ ἀναμείνωμεν τοῦ Προξενικοῦ ἡμῶν κλάδου τὴν ἐθνικὴν λειτουργίαν, πρὸ πάσης δὲ μεταρρυθμίσεως ἐν τῷ σώματι τούτῳ ἐπιβάλλεται ἡ τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεώς του ἐξασφάλισις, οὐ μόνον καταργουμένου τοῦ γελοίου ἐκείνου νόμου τοῦ ἀμείβοντος τοὺς ὑπαλλήλους τούτους διὰ χαρτίνων δραχμῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχικῶν μισθῶν αὐξανομένων.

δ΄ Ἀτμήρης ναυτιλία.

Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε, ὅσα ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἀπετάθημεν εἰς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας τὴν πατρικὴν μέριμναν.

Ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ θὰ συμπεριλάβωμεν εἰς ταύτην καὶ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἀποκλειστικῶς δὲ εἰς ταύτην θὰ ἀποβλέψωμεν ἐν τῷ ἑπομένῳ.

Πᾶν ὅ,τι ὑπενθυμίζει τὴν Ἑλλάδα καὶ πᾶν ὅ,τι παριστᾷ αὐτὴν εὐεκτοῦσαν καὶ μεγάλην ἀνυπολόγιστον ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀποδημούντων ἢ τῶν μακρὰν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος ζώντων ἐν γένει Ἑλλήνων· τῆς ἐθνικῆς δὲ δυνάμεως τὸ πιστότερον σύμβολον εἶνε ἡ ναυτικὴ ἡμῶν σημαία ἡ καλύπτουσα πρὸ πάντων τὰ Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια. Εἰς τὸν μὴ ἐξελθόντα τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου δύσκολον εἶνε καὶ νὰ νοήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν μεμακρυσμένων ἐκείνων πληθυσμῶν, ὃν ἐμποιεῖ αὐτοῖς ὁ κατάπλους Ἑλληνικοῦ πλοίου εἰς τοὺς λιμένας των. Ὅτε τὸ πρῶτον ἡ Πανελλήνιος ἀτμο-

πλοϊκὴ ἑταιρία συνέδεσε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου Πόντου διὰ τριῶν τῶν μεγίστων αὐτῆς ἀτμοπλοίων, οἱ αὐτόθι ἐμπορευόμενοι Ἕλληνες ἦγον ἐπὶ τούτῳ ἀληθῆ ἐθνικὴν πανήγυριν, οἱ ἔμποροι δὲ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης καὶ τῆς Μασσαλίας δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι ποίας ὑποδοχῆς ἔτυχον καὶ τυγχάνουσι παρ' αὐτοῖς τὰ Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἀναφέρω μεμονωμένα παραδείγματα, ὅπως ἀποδείξω τὴν ἔνθερμον ὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας παρὰ τῶν ἐμπορευομένων Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον, ὅταν ἡ ὑπάρχουσα ἡμῶν ναυτιλία ἱστιοφόρος τε καὶ ἀτμήρης κατὰ τὰ τέσσαρα πέμπτα δὲν ὑφίσταται ἢ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Ἑλλήνων φορτωτῶν; Ταύτην ἀκριβῶς τὴν ὑποστήριξιν ἔχοντες ἐξησφαλισμένην πρέπει ἐγκαρδιωτάτην νὰ αἰσθανώμεθα λύπην, ὅτι δὲν εὑρέθησαν ἰδιῶται, ὅτι δὲν ἐξύπνησεν ἡ Κυβέρνησις, ὅπως προαγάγωσι τὴν ἀτμήρη ναυτιλίαν εἰς βαθμὸν ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς εὐρυτάτης Ἑλληνικῆς ἐμπορίας. Ἡ ἀκηδία αὕτη πολλαπλῆς ζημίας τυγχάνει ἡμῖν πρόξενος· τοῦτο μέν, διότι πλουτοῦσι ξέναι ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρίαι διὰ χρημάτων Ἑλληνικῶν, τοῦτο δέ, διότι τῆς ἱστιοφόρου ἡμῶν ναυτιλίας ὑποχωρούσης κατ' ἔτος εἰς τοῦ ἀτμοῦ τὴν ὑπεροχήν, οἱ Ἕλληνες ναῦται τρέπονται εἰς ξένων πλοίων τὴν ὑπηρεσίαν, τὸ δὲ διότι ἀποβάλλομεν τὸ γόητρον καὶ ἐκλύομεν τὴν πίστιν πρὸς τὴν Μητρόπολιν τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο δὲν εἶνε δι' ἡμᾶς ἡ ἐλαχίστη βλάβη.

Ἐδαπανήσαμεν ἑκατομμύρια εἰς ἀμφιβόλου πρακτικῆς ὠφελείας δημόσια ἔργα καὶ ἔργα τῆς ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, ἀφήσαμεν δὲ ἀπροστάτευτον τὴν ναυτιλίαν ἡμῶν, ἥτις μετὰ τὴν γεωργίαν εἶνε ἡ ἀφθονωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν Ἑλλάδα. Φθίνει ἡ ναυτιλία ἡμῶν ἡ ἱστιοφόρος καὶ βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, διότι ὁ πρὸς τὴν ἀτμήρη ναυτιλίαν ἀνταγωνισμὸς αὐτῆς καθίσταται ὁσημέραι δυσχερέστερος. Ἂν δέ πως σώζῃ καὶ σήμερον ἔτι τοῦ παλαιοῦ της Κράτους ποιάν τινα λάμψιν, ὀφείλεται τοῦτο πρωτίστως εἰς τοῦ Ἕλληνος τὴν φιλοπονίαν καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ τὴν λιτότητα. Ἀλλ' ὁ συναγωνισμὸς οὗτος ἐπὶ μακρὸν δὲν δύναται νὰ παραταθῇ· τὸ ἱστίον θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ἀτμὸν καὶ αἱ μυριάδες τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, τοῦ σεμνώματος τούτου τοῦ Ἔθνους ἡμῶν, θὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ξένην ναυτιλίαν, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦ νῦν ἔτι ἤρχισαν πολυάριθμοι νὰ θητεύωσιν. Ἁπανταχοῦ εἰς τῶν μεγάλων ξένων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν τὰ ἀτμόπλοια τὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκμεταλλευόμενα εἶδον ὑπηρετοῦντας Ἕλληνας ναύτας, ἡ Ῥωσσικὴ τοῦ Εὐξείνου ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρία ἀριθμεῖ τοιούτους πολλούς, τὰ πληρώματα δὲ τοῦ ῥωμουνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἀσημάντου τῶν Βουλγάρων ἐμπορικοῦ σύγκειται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ ναυτικῶν Ἑλλήνων ἀποίκων ἢ τῶν τέκνων αὐτῶν. Καὶ διά τί ὄχι, ἀφ' οὗ ὁ ἄφρων κύριος τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου ὑλικοῦ ἐγκαταλείπει αὐτὸ ἀπροστάτευτον καὶ ἀδιαφορεῖ βλέπων αὐτὸ σκορπιζόμενον τῇδε κἀκεῖσε; Θὰ ἔλθῃ, ἂν οὕτω βαδίσω-

μεν, ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Εὔξεινος Πόντος καὶ αὐτὴ ἡ Μεσόγειος θὰ πληρῶνται ἀπὸ ναυτῶν Ἑλλήνων, οἵτινες φεῦ! ὡς τόσοι ἄλλοι θὰ πλέωσιν εἰς τὸν Πειραιᾶ αὐτὸν ἀγνώριστοι Ἕλληνες, διότι δὲν θὰ εἶνε πλέον τοιοῦτοι!

Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται κατὰ μακρὰς χρονικὰς περιόδους ἡ αὐτὴ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔθνει. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον καὶ ὀλέθριον πόλεμον Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης καὶ μετὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάντλησιν ὁ προαιώνιος αὐτῶν πολέμιος, ὁ μέγας βασιλεύς, ἄφθονα ἔχων τὰ χρηματικὰ μέσα, ἀφ' οὗ ἐπεζητήθη ἀφρόνως ἡ ἀνάμιξίς του εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα, ἔδιδε τὴν νίκην εἰς ὅν τινα ἂν προσετίθετο, διότι οἱ Ἕλληνες ναῦται μὴ λαμβάνοντες τοὺς μισθοὺς παρὰ τῶν διαμαχομένων Ἑλληνικῶν δυνάμεων κατέφευγον εἰς τὸν πολυτάλαντον δεσπότην τῆς Ἀσίας. Ἡ παραφρονήσασα Ἑλλὰς τῆς τότε ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων καὶ ἡ Ἑλλὰς τῆς σήμερον θὰ ἴδῃ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως ἐπαναλαμβανόμενον, ἂν μὴ φροντίσῃ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν τέκνων της, περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς συντηρήσεως.

Ἠρίθμησα ἀνωτέρω τὰ πλοῖα ἱστιοφόρα τε καὶ ἀτμήρη, ὅσα ὑπηρετοῦσι τὴν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν συγκοινωνίαν καὶ τὴν μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἢ τῶν διαφόρων ταύτης λιμένων ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων τῶν διαφόρων χωρῶν, καὶ ἀνέγραψα τὴν χωρητικότητα αὐτῶν. Δὲν ἐμνημόνευσα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ναυτῶν τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ πλοῖα

ἐκεῖνα, καὶ τοῦτο διότι ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε ἐλάχιστος παραβαλλόμενος πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, οἵτινες ἐργάζονται εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀκτόπλοιαν αὐτοῦ ἐπὶ μικροτέρων τὴν χωρητικότητα πλοίων. Ἀπὸ ἐπισήμου στατιστικῆς δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀντλήσω ἐξηκριβωμένως τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν ναυτῶν. Ἀλλὰ κατὰ προχείρους ὑπολογισμούς, οὓς μόνος ἐνήργησα διά τε τὰ μεγάλα πλοῖα ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν καὶ τὰ μικρά, καὶ οὓς εὗρον συμφώνους πρὸς τὰς πληροφορίας πεπειραμένων ναυτικῶν, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων ναυτῶν ἐγγίζει τοὺς εἰκοσάκις χιλίους. Ἂν εἰς τούτους προσθέσητε τοσούτους ἄλλους τῶν ὑποδούλων χωρῶν, οἵτινες ὑπηρετοῦσι τὴν ἱστιοφόρον καὶ ἀτμήρη ναυτιλίαν ὑπὸ σημαίαν Τουρκικὴν καὶ πέντε δὲ ἄλλας χιλιάδας διεσπαρμένας εἰς τὴν παγκόσμιαν ναυτιλίαν, θὰ νοήσητε τὴν κολοσσιαίαν ταύτην ναυτικὴν δύναμιν, ἣν ἁρμοδιώτατον πάντων εἶνε τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον νὰ ἐκμεταλλευθῇ καὶ προαγάγῃ περιστέλλον μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπώλειαν τῶν πληρωμάτων τῆς ὑποχωρούσης ἱστιοφόρου ἡμῶν ναυτιλίας, παρέχον δὲ σὺν τῷ χρόνῳ πρόχειρον τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῆς πρὸς τὸ ναυτίλλεσθαι ἐξόχου Ἑλληνικῆς φύσεως.

Πῶς δὲ τοῦτο;

Ὅταν ἡ ἐμπορία τοῦ ἡμίσεος τῆς Μεσογείου σχεδόν, τοῦ ὅλου δὲ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου εὑρίσκεται κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος εἰς χεῖρας Ἑλληνικάς, ὅταν κατέχωμεν τὰ θαυμάσια Ἑλλήνων ναυτῶν

πληρώματα, ὄχι θυσίας ὑλικάς, ἀλλ' ἁπλῆ πατρικὴ μέριμνα ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος θὰ ἤρκει νὰ ἀθροίσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα κεφάλαια πρὸς καταρτισμὸν ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας, ἧς μείζονα οὐδὲν τῆς Μεσογείου ἔθνος θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ.

Παρ' ὅλην τοῦ Κράτους τὴν οἰκονομικὴν δυσχέρειαν τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἰδιωτῶν καίπερ σπουδαίως ἐκ τούτου παθόντα δὲν σπανίζουσι· δύναταί τις μάλιστα νὰ νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀφθονοῦσι· τοῦτο μαρτυροῦσιν ἀμφισβητήσεως ἀνεπίδεκτα γεγονότα. Σήμερον ἐν Ἀθήναις προσφέρονται δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ πρὸς ἑπτὰ ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, αἱ ἄτοκοι δὲ καταθέσεις παρὰ ταῖς Τραπέζαις εἰς δεκάδας ὅλας ἑκατομμυρίων ἀνερχόμεναι δεικνύουσιν, ὅτι τὰ κεφάλαια παρ' ἡμῖν δὲν εὑρίσκουσιν εὐχερῶς ἔδαφος γονιμοποιήσεως καὶ πολλαπλασιασμοῦ. Ἡ ταχεῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνάπτυξις κλάδων τινῶν τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας δὲν εἶνε τόσον εὐρεῖα, ὅπως ἐξαντλήσῃ τὰ ἀποθέματα κινητοῦ κεφαλαίου, τὰ ὁποῖα ἡ ἰδιωτικὴ τοῦ Ἕλληνος δραστηριότης ἤθροισεν. Δὲν εἶνε ὁ χῶρος οὗτος κατάλληλος πρὸς λεπτομερῆ ἐξήγησιν τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου τῆς ἀθροίσεως κεφαλαίων ἀχρησιμοποιήτων εἰς χώραν γεωργικῶς ἀνεκμετάλλευτον σχεδόν, βιομηχανικῶς παρθένον. Ὁ μόνος πόρος, δι' οὗ ἐξέρχονται τῆς ἀδρανείας αὐτῶν τὰ κεφάλαια, εἶνε τὰ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ καὶ ἡ ῥιψοκίνδυνος τοκογλυφία. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόρος οὗτος εἶνε ἀρκούντως στενός, ὥστε νὰ μὴ εὑρίσκωσι διέξοδον τὰ συσσωρευθέντα κεφάλαια, εἶνε δὲ καὶ ἀρκούντως

ἐπισφαλής, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τις αὐτὰ πρόθυμα πρὸς τὴν ἔξοδον ταύτην. Αὐτὰ τὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ δάνεια γίνονται ὑπὸ ἀνάγκης τῶν κεφαλαιούχων, οἵτινες κινδυνεύουσι νὰ ἴδωσι τὰς οἰκονομίας των ἀγόνους καὶ ἀνωφελεῖς δι' ἔλλειψιν ἀσφαλεστέρας τοποθετήσεως, ἣν θὰ προετίμων καὶ ἐπὶ ἐλάσσονι τῶν ἑπτὰ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τόκῳ. Καὶ οἱ λόγοι τούτου εἶνε προφανέστατοι. Πρῶτον, διότι ὁ ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείζων δὲν δύναται νὰ ᾖ πάντοτε ἀσφαλὴς περὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ὀφειλέτου του, ἣν ἄγνωστα αὐτῷ γεγονότα λαβόντα χώραν πρὸ τῆς κτήσεως τοῦ ἀκινήτου ὑπὸ τοῦ χρεώστου δύνανται νὰ ἀποδείξωσι φρούδην· δεύτερον καὶ αὐταὶ αἱ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὀφειλέτου ἐνδεχόμεναι μεταβολαί, οἷον θανάτου, περιελεύσεως τοῦ ἀκινήτου εἰς ἀνηλίκους κληρονόμους, ἢ μεταβιβάσεως τοῦ ἀκινήτου εἰς ἄλλον, ἀφαιροῦσαι ἀπὸ τοῦ πιστωτοῦ τὴν προσωπικὴν τοῦ ὀφειλέτου πίστιν, ἐφ' ἧς ὄχι ὀλιγώτερον τῆς κτηματικῆς ὑπελόγισε τῶν κεφαλαίων του τὴν ἀνάληψιν, πιθανωτάτην καθιστῶσι τὴν παραπομπὴν τοῦ δανειστοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἐξ ἧς τὰ κεφάλαια κατὰ κανόνα ἐξέρχονται δεκατισμένα ὑπὸ τῶν τελῶν τοῦ χαρτοσήμου καὶ τῶν δικηγορικῶν ἀμοιβῶν καὶ ταῦτα, ἂν παρίδω τὸ οὐχὶ σπάνιον φαινόμενον τοῦ κακοπίστου ὀφειλέτου, ὅστις συνεργὸν ἔχων τὴν δικονομικὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν δικηγορικὴν στρεψοδικίαν δύναται νὰ περιπλέξῃ τὸν δανειστὴν εἰς ἀτελεύτητον καὶ καταστρεπτικώτατον δικαστικὸν ἀγῶνα· τελευταῖον, ἵνα εἰς τὰ σπουδαιότατα περιορισθῶ, καὶ διὰ τοὺς λόγους

τούτους καὶ διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνεητοτάτου Ἀναστασιανοῦ νόμου τοῦ καθιστῶντος δυσχερεστάτην τὴν ἐκχώρησιν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων, τὰ ὑποθηκικὰ δάνεια ἔχουσι τοῦτο τὸ μέγιστον ἐλάττωμα, ὅτι διὰ τὸν κεφαλαιοῦχον εἶνε δυσκίνητα μὴ δυνάμενον ὡς ἐπὶ τῶν ἑταιρικῶν ἀξιῶν ἢ χρεωγάφων τῶν Κρατῶν ἀντὶ ἐλαχίστης ζημίας εἰς προεξοφλητικὸν τόκον νὰ εὕρῃ ἴσον ποσὸν κεφαλαίων πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς βιομηχανικὰς ἢ ἐμπορικὰς ἀνάγκας. Εἰς τὴν ἰλιγγιώδη ταχύτητα, μεθ' ἧς κινοῦνται σήμερον τὰ κεφάλαια ζωογονοῦντα τῶν ἀτόμων τὴν δραστηριότητα καὶ ἐμψυχοῦντα τῶν ποικίλων συνεταιρισμῶν τὰς ἐπιχειρήσεις, τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τῶν ὑποθηκικῶν δανείων εἶνε μέγιστον, μόνον δὲ ἀπὸ ἀνάγκης, ἐπαναλαμβάνω, οἱ κεφαλαιοῦχοι προστρέχουσιν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τοποθετήσεως τῶν οἰκονομιῶν των. Καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην περιέστησαν παρ' ἡμῖν τὰ κεφάλαια διὰ τὴν παῦσιν τῆς πίστεως τοῦ τε Κράτους καὶ τῶν πλείστων πιστωτικῶν καταστημάτων· ὧν, πλὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς Ἀθηνῶν, αἱ μετοχικαὶ ἀξίαι κυκλοφοροῦσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ πολὺ ὑποτετιμημέναι τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῶν ἀξίας.

Εἰς τοιαύτην τῶν κεφαλαίων ψυχολογικήν, ἂν ἐπιτρέπηται ἡ λέξις, στενοχωρίαν τί δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ κυβέρνησις πατριωτικὴ καὶ νουνεχής! Διὰ μηδαμινῆς ἐπιχορηγήσεως πρὸς ἐξασφάλισιν τόκου ἓξ ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ κέρδη μιᾶς μεγάλης ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας Ἑλληνικῆς ἐξυπηρετούσης τὰς

μεγάλας γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῷ Εὐξείνῳ καὶ ἐχούσης ἀρωγὸν ἔνθερμον τὴν εὐρυτάτην κατὰ τὰ μέρη ταῦτα Ἑλληνικὴν ἐμπορίαν θὰ ἦσαν ἐλάσσονα τοῦ ποσοστοῦ τούτου, ἢ καὶ δι᾽ ἐγγυήσεως πραγματικῆς καὶ ἀσφαλεστάτης τοῦ Κράτους τῆς πληρωμῆς τοῦ κέρδους τούτου, ἠδύνατο διὰ τοῦ ὑπάρχοντος ἀριθμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων τῶν πλεόντων εἰς λιμένας τῆς ἀλλοδαπῆς νὰ συμπήξῃ ἑταιρίαν καὶ μεγαλύνῃ αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδενὸς μὲν τὸν συναγωνισμὸν νὰ φοβηθῇ, ἀσφαλέστερα δὲ νὰ ἔχῃ κέρδη πλείονα τοῦ ἀνωτέρω ὁρισθέντος μέτρου. Ἐκ τῶν εὐνοήτων βεβαίως εἶνε, ὅτι πρὸς εὐόδωσιν τοιούτου ἔργου, τὸ Κράτος δὲν θὰ ζητήσῃ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἐπιχορηγήσεώς του τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἑταιρίας εἰς τῶν κυβερνήσεών του τὰς ὀρέξεις, τηροῦν δὲ μόνον ὡς δικαίωμά του τὸν αὐστηρὸν καὶ ἄγρυπνον ἔλεγχον τῆς διοικήσεως δὲν θὰ ἐκμεταλλευθῇ ὡς ἕνα νέον πόρον τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ σμήνους τῶν θεσιθηρῶν καὶ τῶν ὀκνηρῶν τοῦ κόμματος ὀπαδῶν.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἡ συνδρομὴ εἰς τὸ ἐθνικώτατον τοῦτο ἔργον ἐπιβάλλεται· θὰ μοὶ ἀντιτάξωσι πολλοί, ὅτι οἱ ἐμπορικοὶ ὑπολογισμοὶ δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴν ἐθνικὴν αἰσθηματικότητα. Τοῦτο ἀκριβῶς μὲ καταπλήσσει καὶ ἐξίσταμαι μέχρις ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἐμπορικῆς τοῦ Ἕλληνος ἰδιοφυίας, ὅταν βλέπω, ὅτι εἷς τῶν κερδοσκοπικωτάτων πόρων πρὸ τῆς ῥινὸς τῶν Ἑλλήνων εὑρισκόμενος ἀφήνεται εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀλλοτρίων κεφαλαίων. Μή μου φέρῃ τις ὡς

παράδειγμα τὴν Πανελλήνιον ἑταιρίαν· ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε ἀνίσχυρος νὰ σώσῃ ἑταιρίας, ὧν αὐτὴ ἡ διοίκησις μίαν ἔχει ἐπιτηδειότητα νὰ φέρῃ τὴν καταστροφήν. Ὁ πατριωτισμὸς ἐνθαρρύνει καὶ ἐμψυχώνει καὶ προάγει τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ νεκροὺς δὲν ἀνέστησέ ποτε. Εἰς τοιοῦτο παράδειγμα ἐστερημένον ἀξίας θὰ ἀντιπροβάλω τὸ παράδειγμα τῶν Θεοφιλάτων, τῶν Βαλλιάνων, τῶν Ἐμπειρίκων, τῶν Σταθάτων, τῶν Χρυσοβελονῶν. Ἂς ἐρωτηθῶσιν οὗτοι τί κερδαίνουσι διὰ τῶν ἀτμοπλοίων των καὶ οὗτοι εἶνε οἱ μόνοι ἱκανοὶ καὶ ἁρμόδιοι νὰ εἴπωσι τί δύναται νὰ κερδήσῃ μία μεγάλη Ἑλληνικὴ ἀτμοπλοίων ἑταιρία.

Καιρὸς εἶνε νὰ κατανοήσωμεν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀπώλειαν, ἣν ὑφιστάμεθα ἐκ τῆς φυσικῆς ἡμῶν ἀπεχθείας ἢ μᾶλλον ἀνεπιτηδειότητος περὶ τὸ συνεταιρίζεσθαι, καιρὸς δὲ ἐπὶ πλέον εἶνε νὰ στρέψωμεν εἰς ἐδάφη γονιμώτερα, πρακτικώτερα καὶ ἐθνικώτερα τῆς τοκογλυφίας τὰ χρηματικὰ ἡμῶν κεφάλαια. Ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν συνεταιρισμῶν καταπληκτικὰς ὀφείλει προόδους ἡ Εὐρώπη, δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ πολιτισμοῦ της ὀφείλει εἰς τούτους. Ὅπου τὸ ἄτομον συντρίβεται, δύναται νὰ θριαμβεύσῃ ἡ ἑταιρία καὶ ἔργον, οἷα ἡ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρία, μόνον δι' ἑταιρικῶν κεφαλαίων δύναται νὰ συντελεσθῇ. Σπανίως συνέπεσεν ὁ πατριωτισμὸς νὰ ὑπηρετῇ ἀσφαλέστερον τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, ὅσον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔργον δὲ στοιχειώδους πατριωτισμοῦ κεῖται τῶν πολυτα-

λάντων Ἑλλήνων ἡ κατάρτισις τοιαύτης ἑταιρίας, διότι χωρὶς μηδὲν νὰ κινδυνεύσωσι τῶν κεφαλαίων αὐτῶν θὰ καταστῶσι συγχρόνως ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιοι. Διότι τῷ ὄντι δὲν ὑπάρχει ἀκραιφνέστερος Ἑλληνικὸς πόθος τῆς δημιουργίας μεγάλης ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας· ἀποτελεῖ ἔνστικτον ἐθνικόν, ὅπερ μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ. Πόσων χρυσοτεύκτων, ἀλλ' ἐρήμων Ἀκαδημιῶν, πόσων μεγαλοσχήμων καὶ μεγαλοπρεπῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων εὐεργετικωτέρα ἐθνικῶς δὲν θὰ ἦτο μία τοιαύτη ἑταιρία, ὁπόσον δὲ μείζονα πολιτικὰ ὠφελήματα θὰ ἠρυόμεθα ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς ταύτης ἐπιχειρήσεως τῶν διπλωματικῶν κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν!

Ἑτοιμαζόμεθα νὰ ἑορτάσωμεν τὴν ἑβδομηκοστὴν πέμπτην ἐπέτειον τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως. Πολλά, πλεῖστα τῷ ὄντι θαυμάσια ἐπετέλεσε τὸ εὐγενέστατον τοῦτο τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἀφῆκε καὶ κλάδους ἀκαλλιεργήτους τοσοῦτο ζωτικοὺς καὶ τοσοῦτον ἀναγκαίους εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὥστε νὰ λυπῆταί τις πλειότερον ἐπὶ τῷ ὅ,τι δὲν ἐγένετο, καίτοι εὐκατόρθωτον, ἢ νὰ χαίρῃ ἐπὶ τοῖς ἐπιτευχθεῖσι καίτοι δυσχερεστάτοις. Δὲν θὰ ἐθρήνουν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὴν ἀπουσίαν πολλῶν τοῦ γένους ἀναμφηρίστων προόδων, ἂν ἔβλεπον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν σημαίαν περιφερομένην νικήτριαν ἐν τῷ εἰρηνικῷ ἀγῶνι τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν ναυτιλίας καὶ σπείρουσαν τὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς ἀπογοητευμένους μακρὰν τῆς πατρίδος Ἕλληνας καὶ συγκομίζουσαν εἰς τὴν μητρόπολιν σὺν τοῖς οἰκο-

νεμικοῖς χυμοῖς τὴν ἀδιάσειστον πίστιν τῶν πόρρω τῶν κόλπων της προσφιλεστάτων αὐτῆς τέκνων. Ποῖος οἰωνὸς ἄριστος ἔσται, ἂν κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ἑβδομηκοστῆς πέμπτης ἀμφιετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ συρρεύσοντος κόσμου τῶν Εὐρωπαίων, οἱ εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν στάδιον συνερχόμενοι Πανέλληνες στρέφοντες τὰ βλέμματά των πρὸς τὰ γλαυκὰ τοῦ Σαρωνικοῦ ὕδατα θέσωσι τὰ θεμέλια σταδίου Πανελληνίου, ἂν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι θεμελιοῦταί τι ἐπὶ τῆς θαλάσσης, σταδίου, ἐν ᾧ ὁ Ἕλλην οὐδένα τὸν ἐφάμιλλον ἔχει.

Πόθεν ν' ἀρχίσω καὶ ποῦ νὰ καταλήξω ἀριθμῶν τὰ ὠφελήματα τοιαύτης ἐπιχειρήσεως;

Δύναται νὰ ὑπάρξῃ τελεσφορώτερος σύνδεσμος καὶ πρακτικωτέρα ἐπικοινωνία τῆς μητροπόλεως πρὸς τὰς ἀποικίας τῆς διὰ τοιούτου ἱδρύματος; Ἀλλ' ὑπὸ τίνα ἔποψιν; τὴν ἐμπορικήν; τὴν ναυτικήν; τὴν ἐθνικήν; Δὲν θὰ κομίσω γλαῦκα εἰς Ἀθήνας ἀποπειρώμενος νὰ ἀποδείξω τὸ αὐταπόδεικτον; Ἀλλὰ μὴ τῆς ἐμπορίας ἢ τῆς ναυτιλίας ἐνισχυομένης δὲν ἐνισχύεται αὐτὸ τὸ ἔθνος; εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν, ὅτι ὅπως φανῶμεν ἐν πολέμῳ νικηταὶ τῶν ἀνταπαιτητῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν κληρονομίας πρέπει πρῶτον νὰ κατατροπώσωμεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ; Ποῖον δὲ ἔθνος κέκτηται τοῦ ἡμετέρου μείζονα πρὸς τὴν νίκην ταύτην ἐφόδια; Ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ μέσα μόνα καὶ ἂν καθ' ὑπερβολὴν ἀφθονῶσιν οὐδὲν ἀφ' ἑαυτῶν κατορθοῦσι, χρήζουσι νοῦ πρὸς χρησιμοποίησιν, καὶ νοῦν, ἐπαναλαμβάνω, μέχρι τοῦδε δὲν ἐπεδείξαμεν.

Τὸ ναυτικώτερον ἔθνος τοῦ κόσμου δὲν ἔχει μίαν ναυτικὴν σχολήν, ἀντ' αὐτῆς δὲ τριάκοντα πέντε γυμνάσια, ὧν τὰ ἐννέα δέκατα τῶν τροφίμων παραφορτώνουσι τὰς πτωχάς των κεφαλὰς μὲ τοὺς ξηροὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς τοῦ Κόντου ἢ, ὅσοι ἀποστρέφονται τὴν ὀχληρὰν ταύτην διασκέδασιν, μανθάνουσι πῶς καλλίτερον νὰ ἐξυμνῶσι τὴν περίνοιαν τούτου τοῦ πολιτικοῦ ἢ τοῦ ἄλλου τὴν μεγαλοφυίαν, ὅπως λάβωσι τῶν ἐπαίνων τὸ ἀντάλλαγμα εἰς μισθάριον δημοσίας θέσεως.

Καὶ ἡ νοημονεστάτη Ἑλληνικὴ νεολαία, πρὸ τῆς ὁποίας ἠνοίγετο τὸ εὐγενέστατον καὶ εὐρύτατον καὶ ἁρμοδιώτατον διὰ τὰς κλίσεις αὐτῆς ἀπαραμίλλου ἀναπτύξεως στάδιον, ἡ θάλασσα, κλείεται εἰς τὴν πνιγηρὰν ἀτμόσφαιραν τῶν καφφενείων πολιτικολογοῦσα καὶ ἀφήνουσα τοὺς Ῥωμούνους νὰ πλέωσιν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τοὺς Βουλγάρους νὰ καταβῶσιν εἰς τὸ Αἰγαῖον !

Ἂν μὴ κραταιωθῶμεν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τῇ ἐμπορικῇ ἡμῶν ναυτιλίᾳ, θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἀπολέσωμεν καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἡμῶν ὑπεροχήν, εἰς ἣν τὰ μέγιστα συντείνουσιν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Διὰ τοιαύτης κραταιώσεως θὰ ἐπεκτείνωμεν οὕτως εἰπεῖν τὸ ἔδαφος τῆς μητροπόλεως μέχρι τῶν ξένων ἐκείνων χωρῶν, ἀπὸ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ὁποίων θὰ σώσωμεν τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ θὰ βοηθήσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν κατ' οἶκον γεωργικὴν καὶ βιομηχανικὴν παραγωγήν, θὰ δώσωμεν δὲ αὐτόχρημα ζωὴν εἰς τοὺς

ναυτικοὺς τῆς μητροπόλεως πληθυσμούς, οἵτινες ἤρξαντο ἐκπίπτοντες καὶ μαραινόμενοι.

Τοιούτων ὠφελημάτων γενήσεται πρόξενος τῆς ἀτμήρους ἡμῶν ναυτιλίας ἡ ἐνίσχυσις. Πολιτικώτερον ἔργον τούτου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ διὰ μίαν κυβέρνησιν. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις θὰ λύσῃ τὸ εὐεπίλυτον ἄλλως ἐθνικὸν τοῦτο πρόβλημα, ἔσται ἀξία τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους, ὡς πᾶσα κυβέρνησις προτρέχουσα τῶν νομίμων πόθων τοῦ κυβερνωμένου λαοῦ καὶ θεραπεύουσα τὰς μεγάλας ἀνάγκας του. Ταύτης δὲ τῆς ἀνάγκης μείζονα καὶ ἐπιτακτικωτέραν δὲν γινώσκω.

ε΄ Ὁ Ἑλληνικὸς τύπος.

Χειριζόμενος ἔστιν ὅτε καὶ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ τὸν ἀσθενῆ μου κάλαμον δὲν εἶμαι ξένος πρὸς αὐτήν, οὐδὲ θὰ παρεξηγηθῶ, ἂν λαλήσω πρὸς ἐγκρίτους καὶ ἐμπείρους συναδέλφους τῆς ἀληθείας τὴν γλῶσσαν. Μία τῶν προφανεστάτων προόδων, ἐφ᾽ ᾗ δικαιοῦται νὰ ὑπερηφανεύηται ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, εἶνε καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τεραστία ἀληθῶς ἀνάπτυξις οὐ μόνον ὑλικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη συνεπήγαγε τὴν ὑλικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς μείζονος τοὐλάχιστον καὶ ἐγκριτωτέρας μερίδος τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας ἀπὸ πάσης πολιτικῆς ὑποδουλώσεως, ὡς δὲ ἁπανταχοῦ οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὁ ἀνεξάρτητος τύπος ἔδωκεν ὤθησιν σπουδαιοτάτην εἰς τὴν ποικίλην τοῦ ἔθνους πρόοδον.

Τί ἐπετέλεσεν ὁ τύπος καὶ τί προσδοκᾷ ἡ πατρὶς παρὰ φιλοτίμου καὶ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της προσεγγιζούσης δημοσιογραφίας δὲν εἶνε τοῦ παρόντος.

Ἀλλὰ θὰ ἀνασύρω μίαν πτυχὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀποστολῆς σχετιζομένην πρὸς τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ τὴν κραταίωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν φρονήματος καὶ ἐν τούτῳ θὰ ὑποδείξω τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις Ἑλλήνων μᾶλλον ἢ τὴν ἰδικήν μου.

Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀναγινωσκομένη ἐπέχει διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην τύπον ἐπιστολῆς τῆς μεγάλης του οἰκογενείας, ἣν καλοῦμεν πατρίδα. Τί ἀγωνιᾷ νὰ ἴδῃ ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ γινώσκομεν πάντες, γινώσκομεν δὲ ὡσαύτως τί δυστυχῶς βλέπει ἐν αὐτῇ.

Τῆς καθολικῆς ἐκτροπῆς τῶν ἐθνικῶν βλέψεων, πρὸς ἣν ὤθησε τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐσπευσμένη καὶ ἄκριτος μεταβολὴ τοῦ 1862, μετέσχε καὶ ὁ τύπος, οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνέδραμεν εἰς αὐτήν. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ περιστολὴ τῶν βλέψεων τούτων καὶ ἡ ἀφιέρωσις αὐτῶν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τῆς χώρας πολιτικὸν βίον, ὅστις διαδηλοῦται οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον ἢ ὡς διηνεκὴς εἰρηνικὸς ἀλληλοσπαραγμὸς τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ματαίως κατατριβομένων. Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα, περὶ ὃν συστρέφεται πᾶσα κίνησις, πρὸς τοῦτον δὲ συνδέεται πᾶν γεγονὸς καὶ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἐκεῖθεν προσλαμβά-

νει τὴν σημασίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του. Ἡ εἰλικρίνεια τῶν φιλοδόξων ὁρμῶν τῶν πρώτων ἀνταγωνιστῶν ἐν τῷ συνταγματικῷ σταδίῳ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξέπεσε, δὲν ἀπέμεινε δὲ ἀπὸ τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἀγῶνος ἢ τὸ πάθος καὶ ὁ φανατισμός, μεθ' ὧν οἱ ὀπαδοὶ τῶν πολιτικῶν συστημάτων ἀγωνίζονται νὰ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τὰ εἴδωλά των. Ἐκ τῆς στροφῆς ταύτης καὶ τῆς παραγνωρίσεως τοῦ σκοποῦ τοιούτων ἀγώνων κατ' ἀνάγκην αἱ δρῶσαι ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεις εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως διεχωρίσθησαν εἰς δύο στρατόπεδα, εἰς ὧν τὸ ἓν ἀνήκει ἐκ δικαιώματος τὸ ἔργον τῆς ἐπικρίσεως καὶ τοῦ ἀμειλίκτου ἐλέγχου, μέχρις οὗ, ἀντιστρεφομένων τῶν ὅρων τῆς δράσεως, περιέλθῃ τοῦτο εἰς τοὺς ἀνταγωνιστάς.

Τὸ μεμψίμοιρον τοῦτο σύστημα μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐνεπότισε τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ τὴν ἀθυμίαν, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁ εὐθυμότατος φύσει λαὸς τῆς ὑφηλίου κατέστη στυγνὸς μέχρι μελαγχολίας καὶ δύσθυμος μέχρις ἀπελπισμοῦ. Διότι δὲν ὑπάρχει κατάστασις, εἰς ἣν νὰ μὴ εὑρεθῇ κηλίς, ῥοδινωτάτη δὲ ἂν ἦτο τῆς Ἑλλάδος ἡ θέσις, δὲν θὰ ἀπέφευγε τὸν ψόγον. Ὅπου καὶ ἂν ἔστρεφε τὸ βλέμμα του ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὰ πάντα θὰ ἔβλεπε μαῦρα καὶ ἀπαίσια, ἡ μεσημβρινὴ δὲ ὑπερβολὴ κατώρθου καὶ αὐτὰ τὰ ἄμεμπτα νὰ περιβάλῃ διὰ τοῦ σκοτεινοῦ τοῦ ἀπελπισμοῦ χρώματος. Ἡ ὑλικὴ τοῦ τύπου ἐπίδοσις καὶ ἀνεξαρτησία ἀπὸ τῶν κομμάτων ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρα-

τηρηθεῖσα ἀπέκοψε τοὺς δεσμοὺς πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ῥιζωθεῖσαν ἕξιν τῆς μεμψιμοιρίας, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἔτι καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου δημοσιογραφίας αἱ στῆλαι δὲν ἀφιεροῦνται ἢ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀγῶνα καὶ εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν, χάριν τούτου δὲ ἀναβιβάζονται εἰς περιωπὴν σημαντικῶν γεγονότων καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ἐπεισόδια τοῦ καθημερινοῦ τοῦ ἔθνους βίου. Ὑπὸ τοιαύτας κλίσεις ὁρῶν ὁ τύπος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος δὲν ἀντηχεῖ ἢ εἰς τὰς ἐκτάκτους τῶν κινδύνων περιστάσεις τοὺς πανελληνίους πόθους, κύριος δὲ καὶ ἀποκλειστικὸς σκοπός, πρὸς ὃν βλέπει, ὁμαλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἶνε ἡ ἐσωτερικὴ τῆς Ἑλλάδος κατάστασις, ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς ὁποίας μαχόμενος ῥέπει πρὸς τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἐπικρίνων δὲν τάσσει ὅρια, ἀλλὰ μετὰ τῶν προσώπων καταρρίπτει καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς δὲν ἔχουσιν οὔτε τὴν ἀθλιότητα οὔτε τὴν ἀπαισιότητα, δι' ἧς τὰ περιβάλλει.

Χωρὶς νὰ ὑποτιμήσω τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας τὴν φιλοπατρίαν καὶ χωρὶς νὰ ἀρνηθῶ, ὅτι ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ζητήμασιν ἐδείχθη, ὁσάκις ἂν ταῦτα ὀξύτατα προέκυψαν, ἀνταξία τῶν προσδοκιῶν τῆς Πατρίδος, ὀφείλω μετὰ παρρησίας νὰ τῇ ἐπιρρίψω τὸ δεινὸν ἁμάρτημα, ἐφ' ᾧ ἐλέγχει τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ὡς οὗτοι καὶ αὕτη δὲν βλέπει ἐν τῷ εὐγενεῖ της σταδίῳ ἢ τὸν στενὸν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος χῶρον καὶ αὕτη δὲ ὡς ἐκεῖνοι ἐπιμηθεὺς ἀναδεικνουμένη ἐνθυμεῖ-

ται τοὺς πέραν τῶν συνόρων μεγάλους Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς μόνον ἐν ὥρᾳ κινδύνων. Λησμονεῖ ἑκάστοτε, πρὸ πάντων ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοσιογραφία, ὅτι δὲν εἶνε τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦ Πανελληνίου, ὅταν δὲ συμβουλεύῃ καὶ ὑπομιμνήσκῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι τὸ καθῆκόν της δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ κόμματος ἢ τὴν φροντίδα τῆς διοικήσεως τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἔχει τὴν εὐρυτάτην ἀποστολὴν νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν τυχῶν τοῦ Πανελληνίου, λησμονεῖ ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοσιογραφία ἀποτελεῖ τὸ Πανελλήνιον ἀσίγητον βῆμα, ἀφ' οὗ ἔπρεπε νὰ ἐκπέμπηται τῆς ἐλπίδος τὸ φῶς καὶ τῆς ἐνθαρρύνσεως ἡ ἀνταύγεια εἰς τοὺς ὑπὸ τοσούτων ἀτυχημάτων χειμαζομένους μακρὰν τοῦ Βασιλείου Ἕλληνας. Φεῦ! ἀντὶ τῆς ἐλπίδος ἀποστέλλει τὸν ἀπελπισμόν, μὲ τὴν ἀπεριόριστον δὲ μεμψιμοιρίαν της κατώρθωσε νὰ παραστήσῃ καὶ εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς τοὺς πέραν τῶν ὁρίων Ἕλληνας τὴν Ἑλλάδα οὐδὲν ὀλιγώτερον οὐδὲν πλειότερον ἢ οἵα εὐτυχῶς δὲν εἶνε. Ἑκάστη ἐφημερὶς τῶν Ἀθηνῶν καὶ αὐτὴ ἡ μᾶλλον ἀσήμαντος κέκτηται εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν τοῦ Κράτους καὶ τὸν ἀνταποκριτήν της, τῶν τοιούτων δὲ ἀνταποκριτῶν ἡ ἀκρισία, ἡ ἀμάθεια, τὸ ἀπαιδαγώγητον πληροῖ τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων, εἰς ἃς ἐπιστέλλουσιν, ἢ μὲ τερατώδεις μομφὰς κατὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου ἢ τοῦ Δημάρχου, ἢ μὲ τὰς τερατωδεστέρας ὑπερβολὰς μιᾶς ἀπαγωγῆς, ἣν χαρακτηρίζουσιν ὡς βιασμόν, ἑνὸς ῥαβδισμοῦ, ὅστις ἀναβαίνει τὰ ὕψη τῆς

δολοφονικῆς ἀποπείρας, τῶν μεγίστων δὲ Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων οὐδεμία ἔκρινε τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ ἐγκαταστήσῃ ἕνα κἂν ἀνταποκριτὴν μόνιμον εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς ἔξω Ἑλλάδος καὶ ἀντιλαλῇ τακτικῶς τοὺς πόθους τοῦ μεγάλου Ἑλληνισμοῦ, ὅστις εὑρίσκεται ἐκτὸς τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου. Ἡ ἐμπορική, ἡ ναυτική, ἡ πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ ἐν γένει ζωή, ἥτις εἶνε διπλασία τῆς ἐν Ἑλλάδι διαδηλουμένης, τῶν ἔξω Ἑλλήνων μένει ἄγνωστος εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἀδελφούς, ἡ πολιτικὴ δὲ ἐκείνων τύχη γίνεται γνωστὴ εἰς τούτους, ὁσάκις ἂν ἀγριότης τις τῶν Τούρκων ἢ Βουλγάρων πραξικόπημα ὑπενθυμίσῃ τῇ ἑλληνικῇ δημοσιογραφίᾳ, ὅτι ὑπάρχουσι διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος σοβαρώτεροι κίνδυνοι τῶν κινδύνων τοῦ συντάγματος, ἐφ' οὗ ἡ δημοκοπία προσήλωσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐλευθέρου τοῦ γένους τμήματος καὶ ἐστείρωσε τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ τὰς εὐγενεστάτας.

Ποίαν ἐλπίδα θέλετε νὰ ἀντλήσῃ ὁ ἔξω Ἕλλην, ὅταν ἀναγινώσκῃ τοὺς μηνιαίους ἐγκληματικοὺς ἀπολογισμούς, ποίαν δὲ ἰδέαν θὰ συλλάβῃ περὶ τῆς πατρίδος του, ὅταν καθ' ἑκάστην τροφοδοτῆτε αὐτὸν μὲ τὰς ἀηδεῖς περιγραφὰς τῶν κοινοτέρων ἐγκληματικῶν πράξεων, αἵτινες οὔτε πλειότεραι τῶν παρ' ἄλλοις γενομένων εἶνε, ἀλλ' ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, οὔτε τὴν ἐγκληματικὴν ποιότητα τῶν εἰς ἄλλας χώρας διαδραματιζομένων ἔχει; Τὸ κακούργημα ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ σημασίαν δὲν ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι. Φόνος ἐξ ἰδιοτελείας ἢ ἁπλῆς αἱμοδιψίας εἶνε ἐν αὐτῇ σπανιώτατος,

τὰ ἐλατήρια δὲ τὰ ὠθοῦντα τὴν ὀξεῖαν τοῦ Ἕλληνος φύσιν εἰς ἀξιόποινον πρᾶξιν ἐλαττοῦσι τόσῳ πολὺ τὸ τὸ ἠθικὸν αὐτῆς βάρος, ὥστε ἀπὸ πεποιθήσεως νὰ ὑποστηρίξῃ τις, ὅτι γλυκύτερος καὶ μᾶλλον ἀπεχθανόμενος τὸ αἷμα λαὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲν ὑπάρχει. Ἀλλ' ὁ τραυματισμὸς ὁ ἐκ βρασμοῦ ψυχῆς πολίτου τινὸς ὑψοῦται εἰς δεινὴν τῆς τάξεως διασάλευσιν καὶ εἰς τὴν καινοδιψῆ καὶ μεμψίμοιρον δημοσιογραφίαν μας φαίνεται εὔκαιρος ἀφορμὴ νὰ πληρώσῃ τὰς στήλας της μὲ περιγραφὰς τοῦ ῥέοντος αἵματος, τῶν κλαυθμῶν τῶν οἰκείων τοῦ τραυματισθέντος, νὰ ἐλέγξῃ δὲ τὴν διοίκησιν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν κυβέρνησιν, αὐτὴ ἀποτρίβουσα οὕτω τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐλέγχου της. Ἰδοὺ πῶς μεγαλύνονται τὰ πράγματα καὶ πῶς ἐν τῷ ζήλῳ τοῦ ἐλέγχου, ὅστις βάλλων ἐκεῖ, ὅπου δὲν πρέπει, οὐδεμίαν ἐπέφερε μέχρι τοῦδε βελτίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως, ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι ἐχειροτέρευσεν αὐτήν, ἰδού, ἐπαναλαμβάνομεν, πῶς ἡ δημοσιογραφία κεντρίζουσα τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος ἀναγνώστου ἐξάπτει τὰ πάθη του, διεγείρει τὰ μίση του πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐξασκεῖ ὀλέθριον εἶδος ψυχολογικῆς ὑποβολῆς εἰς τὸ ὁρμέμφυτον τῆς μιμήσεως, ἐκ τῆς ὑποβολῆς δὲ ταύτης ἐξετράφη καὶ ἐμεγάλωσε τὸ νεοελληνικὸν ἀποκλειστικῶς νόσημα τῆς Φιλοτιμίας· τοῦ δὲ ἔξω Ἕλληνος ἀφήνει ἀνικανοποιήτους τὰς ἐθνικάς του ἀνάγκας, ἀθεράπευτον τὸ συμφέρον νὰ διδαχθῇ περὶ τῆς ποικίλης δράσεως τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, περὶ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεώς του, περὶ τῆς ναυτικῆς προκο-

πῆς του, περὶ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεώς του καὶ τῆς γεωργικῆς προαγωγῆς. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ζητημάτων τούτων κατ' ἀλήθειαν ὑστερεῖ πολὺ ὁ ἡμέτερος τύπος. Εἰδικοὶ ἄνδρες δὲν ἀμείβονται διὰ τοιαύτην ἐργασίαν ἀληθῶς ἐθνωφελῆ, τὸ πολὺ δὲ τῶν συντακτῶν καὶ ἀνταποκριτῶν τῶν ἐφημερίδων κύριον ἔργον ἔχει τὴν πολιτικήν, διότι περὶ ταύτης καὶ ἄνευ πανεπιστημιακῶν σπουδῶν πᾶς Ἕλλην ἔχει ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς τὸ δίπλωμά του. Ἀλλ' ἀντὶ τῶν διδαγμάτων τούτων, δι' ὧν θὰ ἀπεσπᾶτο μὲν τὸ βλέμμα τοῦ ἐλευθέρου Ἕλληνος ἀπὸ τῆς ἀηδοῦς πολιτικῆς καὶ θὰ ἐξετείνετο εἰς πρακτικωτέρους σκοποὺς καὶ θὰ ἐξηυγενίζοντο οἱ πόθοι του, ὁ δὲ ἔξω Ἑλληνισμὸς ὅ,τε δοῦλος καὶ ὁ τῶν ἀποικιῶν θὰ συνεδέετο μὲν στενότερον ἐμπορικῶς καὶ βιομηχανικῶς πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, θὰ ἤντλει δὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ αἰσιωτέρου μέλλοντος ἀπὸ τῆς πίστεως, ὅτι δὲν λησμονεῖται, ὅτι φροντίζουσιν περὶ αὐτοῦ, ἀντὶ τούτων σπείρεται ἡ ἀπογοήτευσις εἰς τοὺς μέν, ἐμποτίζεται δὲ ἡ ψυχὴ τῶν δὲ εἰς τὰς μικρότητας καὶ τὴν ἰδιοτέλειαν τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τὴν ἀηδίαν ἀγγελμάτων ἀνηθίκων.

Ὁποῖα πικρὰ παράπονα δὲν ἤκουσα ἐν ταῖς ἀποικίαις παρὰ τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων κατὰ τῆς τοιαύτης πορείας τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοσιογραφίας!

Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰς αἰτίας, δι' ἃς νωθροτέρους εὑρίσκουσιν ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα ἢ πρὸ τριακονταετίας, ἀμαθέστεροι δὲ διατελοῦμεν ἡμεῖς τῶν πατέρων μας περὶ τοῦ

τί ἔχομεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τίνος δικαιούμεθα.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τούτῳ ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν διαβλέπω ὑποφώσκουσαν. Ἀπαυδᾷ τις καὶ ὀπισθοδρομῶν καὶ τῶν εἰς λήθαργον περιπεσουσῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων ὑπὸ τὴν ναρκωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀθλίου πολιτικοῦ ἀγῶνος τὴν σώτειραν ἀντίδρασιν διαγινώσκω εἰς τὰ πράγματα μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς πόθους μου. Τῆς ἀντιδράσεως ταύτης πρέπει νὰ ἡγηθῇ ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοσιογραφία καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀποστολήν της ὡς τοῦ καθημερινοῦ κήρυκος τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων, τοῦ ἀσιγήτου διδασκάλου τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἔθνους, τοῦ ἀκοιμήτου φρουροῦ τῶν ἐλπίδων του, τοῦ δᾳδούχου προδρόμου εἰς τῆς ἱστορικῆς του ἐντολῆς τὴν ὀνειρευομένην ἐκπλήρωσιν. Δεκάδος Πρωθυπουργῶν πολιτικώτεροι πρέπει νὰ ὦσιν οἱ δημοσιογραφοῦντες, διότι οὗτοι εἶνε οἱ διηνεκεῖς ἑρμηνευταὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους καὶ οὗτοι οἱ διδάσκοντες ἀκαταπαύστως ποῖαι εἶνε αἱ ἀνάγκαι αὗται. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὑπελείφθη μέχρι τοῦ νῦν ὁ Ἑλληνικὸς τύπος, ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὀφείλει νὰ πρωτοστατήσῃ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῇ γοργῇ τῶν διεθνῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσοννήσῳ ζητημάτων ἐξελίξει παντὸς ἄλλου ἔθνους τύπου καὶ τὴν ἐν τούτῳ ἐπιτυχίαν δὲν δύναται νὰ ἀσφαλίσῃ ἄλλως ἢ ἐκτείνων τὸ βλέμμα του διαρκῶς καὶ πέραν τῶν συνόρων περιεσκεμμένως, σωφρόνως, ἄνευ κερδοσκοπικοῦ θορύβου, διαλύων πλάνας χωρὶς νὰ ἀντικαθιστᾷ αὐτὰς δι' ἄλλων, μελετῶν τὰ πράγματα ἄνευ προκαταλήψεως, ἀποφεύγων τὴν ἄκριτον καὶ

ἐπιπολαίαν ἐπίδειξιν, ἀπαύστως φωτίζων τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀναγνωστῶν του διὰ τῆς ἀληθείας, ἣν οὐδένα δόξα τῷ θεῷ ἔχει λόγον νὰ φοβῆται ὁ Ἑλληνισμός. Πέραν τῶν συνόρων, ὅπου πέντε καὶ πλέον ἑκατομμυρίων πάλλουσι καρδίαι Ἑλλήνων, εὑρίσκονται αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ἔχουσι καὶ αὗται τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τὴν καθολικὴν πατρίδα, πῶς δὲ ἐκπληροῦσιν αὐτάς, ἐλέχθη ἤδη ἐπανειλημμένως, ἀλλ᾽ ἔχουσι καὶ δικαιώματα, εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ὁποίων ὑποχρεούμεθα ἡμεῖς οἱ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα οἰκοῦντες νὰ σπεύσωμεν. Καὶ ἐν τούτῳ, ἐπαναλαμβάνομεν, ὀφείλει νὰ προπορευθῇ ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοσιογραφία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Δὲν μᾶς κατέρριψαν· ἐπέσαμεν μόνοι. Τοῦτο εἶνε πολλῷ δεινότερον ἐκείνου, οὐδεμία δὲ ἐξωτερικὴ δύναμις ἔσται ἱκανὴ νὰ μᾶς σώσῃ, ἂν μὴ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν σωθῶμεν. Πᾶς λαὸς ὀφείλει νὰ μελετᾷ καὶ γινώσκῃ τὴν ἱστορίαν του, τοῦτ' ἔστι τὸ παρελθόν του, ὅπως ἀποφύγῃ τοὺς σκοπέλους, καθ' ὧν ἐνδέχεται νὰ προσκόψῃ τὸ μέλλον του. Ἂν ὅλοι οἱ λαοὶ ὑποχρεοῦνται ἅπαξ εἰς τοῦτο, τὸ καθῆκον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶνε δεκαπλάσιον, διότι οὐδὲν ἕτερον ἔθνος ἔχει μακροτέραν ἱστορίαν μᾶλλον ὁμοιόμορφον καὶ μᾶλλον ἑνιαίαν, καὶ οὐδενὸς ἄλλου ἡ ἱστορία συνύφανεν εἰς τὰ εὐκλεέστατα κατορθώματα ἁμαρτήματα καὶ ἀτυχίας ἀπαισιωτέρας. Ἀλλὰ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ μελετᾶν τὸ παρελθὸν ἐπιτακτικώτερον εἶνε τὸ καθῆκον νὰ γινώσκῃ τὸ παρόν του· ἀγνοῶ ἔθνος, οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, φροντίζον περὶ μέλλοντος, ἐνῷ ἀγνοεῖ τὸ παρόν του, τοῦ ἀπολύτου δὲ τούτου κανόνος φεῦ! ἀποτελοῦμεν ἡμεῖς μοναδικὴν ἐξαίρεσιν. Ἀσμενίζομεν νὰ ἀσχολώμεθα μὲ τὸ ἔνδοξον παρελθόν, μὲ τὴν λάμψιν δὲ τούτου προσπαθοῦμεν νὰ φωτίσωμεν τὸν δρόμον ἡμῶν πρὸς τὸ μέλ-

λον λησμονοῦντες, ὅτι, ὅπως μεταβῶμεν ἀπ' ἐκείνου εἰς τοῦτο, δέον νὰ διέλθωμεν διὰ τῆς γεφύρας τοῦ παρόντος, τὸ παρὸν δὲ τοῦτο καίπερ στερεὸν κινδυνεύει νὰ καταπέσῃ δι' ἔλλειψιν προνοίας.

Τὰ μεγαλουργήματα τῶν πατέρων ἐνδυναμώνουσι τὴν πίστιν τῶν υἱῶν εἰς τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας των, ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῶν εἶνε ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν τελευταίων. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῆς σήμερον εὐτυχῶς δὲν εἶνε ἀνάξιον τῶν πατέρων του, ἀλλὰ τὸ κράτος τὸ Ἑλληνικὸν ἀπεδείχθη κατώτερον τῶν περιστάσεων, τοῦ ἔθνους ὑποδεέστερον. Λέγεται, ὅτι ἕκαστος λαὸς εἶνε τῆς τύχης του ἄξιος καὶ οἱ κυβερνῶντες ἀντάξιοι τῶν κυβερνωμένων. Ἀμφισβητῶ ὅλαις δυνάμεσι τοῦ κανόνος τὴν ἀλήθειαν, διότι τὰ πράγματα πείθουσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τῆς μὲν τύχης του τῆς σημερινῆς εἶνε ἀπαραβλήτως ὑπέρτερος, ἡ μόνη δὲ ἀτυχία του ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δὲν εὗρε τοὺς ἀνταξίους ἡγέτας του. Εἰς ὡραῖον παράδεισον ἔταξεν ὡς δενδροκόμους ποιμένας πλανηθὲν περὶ τὴν ἐκλογήν, οὗτοι δὲ ἀντὶ ἐπιμελῶς νὰ καλλιεργήσωσι τὸν καλλίβλαστον κῆπον ἀπεψίλωσαν αὐτὸν διὰ τῶν ἀγρίων ποιμνίων των τοῦ φυλλώματος καὶ τῆς ἀνθήσεώς του.

Ποῖον ἔθνος δὲν πλανᾶται περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων του; Παρὰ τὴν ἀποψίλωσιν ἐκείνην τὸ στέλεχος ὑφίσταται εὔχυμον καὶ σφριγῶν, ὅπως ἀναδώσῃ δὲ αὖθις φύλλωμα ἑνὸς χρήζει, τῆς ἀποχῆς τῶν κυβερνητῶν του ἀπὸ τῆς μέχρι τοῦδε δενδροκομίας των,

ὅπως φέρῃ δὲ καρποὺς ἀνταξίους τῶν φυσιολογικῶν του δυνάμεων ἔχει ἀνάγκην στοιχειώδους φροντίδος. Ἡ φροντὶς αὕτη δὲν προῆλθεν, ὅθεν ἠλπίζετο καὶ ὅθεν ἔπρεπε· θὰ ἐπιβληθῇ καὶ δέον νὰ ἐπιβληθῇ ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀλλ᾽ ὅπως γίνῃ τοῦτο, ἀπαιτεῖται νὰ καλλιεργηθῇ παρ᾽ αὐτῷ τῶν δυνάμεών του ἡ συνείδησις, τῶν ἀληθῶν καθηκόντων του ἡ γνῶσις, τοῦ παρόντος ἡ μελέτη. Τῆς εὐεργετικῆς ταύτης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀντιδράσεως μόριον ἀποτελοῦσι καὶ τῶν μελετῶν μου τὰ πρωτόλεια ταῦτα.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκ του Τυπογραφειου της Εστιας

1895 — 957

